

Øyvind Vormeland Salte

Innovasjon i norsk næringsliv

Rapporter

I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

Reports

This series contains statistical analyses and method and model descriptions from the various research and statistics areas. Results of various single surveys are also published here, usually with supplementary comments and analyses.

© Statistisk sentralbyrå, november 2007
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

ISBN 978-82-537-7277-6 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-7278-3 Elektronisk versjon
ISSN 0806-2056

Emnegruppe
10.03

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabeller	Symbols in tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Desimalskilletegn	Decimal punctuation mark	,(,)

Sammendrag

Øyvind Vormeland Salte

Innovasjon i norsk næringsliv

Rapporter 2007/42 • Statistisk sentralbyrå 2007

Innovasjonsstatistikk gir viktig økonomisk og teknologisk informasjon om næringslivet, og gir en pekepinn på næringslivets evne til omstilling og nyskaping. Denne rapporten er basert på funnene fra SSBs innovasjonsundersøkelse 2004. Rapporten belyser innovasjonsaktiviteten i norsk næringsliv i perioden 2002 – 2004. I rapporten behandles både nivå og utvikling i viktige indikatorer som andel innovative foretak og omsetning av nye produkter. Andre forhold ved innovasjonsaktiviteten som innovasjonssamarbeid, effekter av, og hindringer for innovasjon blir gransket. Rapporten omhandler dessuten organisatorisk og markedsmessig innovasjon, som også ble kartlagt av Innovasjonsundersøkelsen 2004. Undersøkelsen er basert på og del av Eurostats fjerde Community Innovation Survey (CIS4). Førrige undersøkelse var i 2001.

I overkant av en fjerdedel av norske foretak introduserte nye eller vesentlig forbedrede produkter eller prosesser i undersøkelsesperioden, og kan kalles innovative. Sammenlignet med førrige undersøkelse representerer dette en moderat nedgang i innovasjonsaktiviteten i næringslivet, når man ser på teknologisk innovasjon. Sammenlignet med tidligere undersøkelser var det også en reduksjon i omsetningen av nye og endrede produkter, relativt til den totale omsetningen. Foretakenes bruk av ressurser på innovasjonsaktivitet i forhold til samlet omsetning er også redusert.

Beskyttelse av innovasjonene er relativt utbredt i næringslivet, både i formelle og uformelle former, men mange foretak velger også ikke å beskytte sine innovasjoner mot kopiering.

Innovasjonsaktiviteten er til dels svært forskjellig i de ulike hovednæringer og i foretak av ulik størrelse. Industriforetak er oftere innovative enn foretak innen tjenesteyting, og store foretak introduserte oftere innovasjoner enn små foretak. Vi finner de samme forskjellene for innovasjoner innen organisasjon og marked. Organisatorisk og markedsmessig innovasjon forekom dessuten langt hyppigere blant foretak som også hadde produkt- eller prosessinnovasjon (PP-innovasjon), enn blant de ikke-innovative enhetene.

Selv om materialet viser at den totale innovasjonsaktiviteten i næringslivet er noe redusert i forhold til førrige undersøkelse, ser vi at det store flertallet av foretakene som driver innovasjonsvirksomhet opplever denne aktiviteten som vellykket. Særlig foretak som samarbeider om innovasjonsarbeidet oppgir at de lykkes med sine innovasjonsaktiviteter. Også innen organisatorisk og markedsmessig innovasjon oppleves virkningene som positive for foretaket.

Innhold

---

1. Hovedresultater	9
1.1. Produkt- og prosessinnovasjon	9
1.2. Patenter og andre beskyttelsesmetoder	15
1.3. Organisatorisk og markedsmessig innovasjon	18
<hr/>	
2. Opplegg og metode for undersøkelsen	21
2.1. Bakgrunn og formål	21
2.2. Valg av enhet	22
2.3. Utvalg og populasjon	22
2.4. Datainnsamling	23
2.5. Begreper og kjennemerker	24
2.6. Feilkilder og usikkerhet.....	25
2.7. Sammenlignbarhet og sammenheng	27
2.8. Tilgjengelighet.....	27
<hr/>	
Referanser	28
<hr/>	
Vedlegg	
A. Vedleggstabeller.....	29
B. Spørreskjema.....	76

Figurregister

1. Hovedresultater

1.1.	Andel innovative foretak i næringslivet, etter sysselsettingsgruppe i periodene 1999-2001 og 2002-2004. Prosent	9
1.2.	Andel foretak med nye produkter for foretaket og for markedet, etter sysselsettingsgruppe. 2002-2004. Prosent	10
1.3.	Omsetning av nye og forbedrede produkter i industri og bergverksdrift etter sysselsettingsgruppe. 2004. Prosent av samlet omsetning.....	11
1.4.	Innovasjonskostnader i 2004 etter type. Industri og bergverksdrift	11
1.5.	Innovasjonskostnader i 2004 etter type. Tjenesteyting.....	11
1.6.	Faktorer som begrenset innovasjonsvirksomhet. 2002-2004. Andel av foretak med og uten innovasjon	12
1.7.	Effekter av innovasjonsvirksomheten etter hovednæring. 2002-2004. Andel av foretak med innovasjon som har oppgitt at gjeldende effekt har stor betydning	12
1.8.	Andel innovative foretak som anser innovasjonsarbeidet som vellykket, etter sysselsettingsgruppe. 2002-2004. Prosent	13
1.9.	Andel innovative foretak som anser innovasjonsarbeidet som vellykket, etter hovednæring. 2002-2004. Prosent	13
1.10.	Samarbeidspartner og viktig samarbeidspartner. 2002-2004. Andel av foretak med innovasjonssamarbeid	13
1.11.	Informasjonskilder for innovasjonsvirksomheten. Andel innovative foretak som benyttet den aktuelle informasjonskilden. 2002-2004. Prosent	14
1.12.	Innovative foretak som anser innovasjonsarbeidet som vellykket, etter type innovatør. 2002-2004. Prosent....	14
1.13.	Innovasjonskostnader i 2004 fordelt på kostnadsposter i Norge, Danmark og Sverige. Prosent av totale innovasjonskostnader.....	15
1.14.	Formelle beskyttelsesmetoder for innovasjon i næringslivet i perioden 2002-2004. Andel av innovative foretak	16
1.15.	Formelle beskyttelsesmetoder for innovasjon i næringslivet i perioden 2002-2004, etter sysselsettingsgruppe. Andel av innovative foretak	16
1.16.	Andel innovative foretak som har søkt om patenter i perioden 2002-2004, etter hovednæring og sysselsettingsgruppe	16
1.17.	Andel innovative foretak som søkte om patent i perioden 2002-2004. Etter næring med høy og lav andel patentsøknader. Prosent	16
1.18.	Uformelle beskyttelsesmetoder for innovasjoner i næringslivet i perioden 2002-2004, etter sysselsettingsgruppe. Andel av innovative foretak	17
1.19.	Andel foretak som ikke beskyttet sine innovasjoner i perioden 2002-2004, etter sysselsettingsgruppe	18
1.20.	Andel foretak med organisatorisk og markedsmessig innovasjon, etter sysselsettingsgruppe. 2002-2004. Prosent	19
1.21.	Organisatorisk og markedsmessig innovasjon i perioden 2002-2004. Andel av foretak med og uten PP-innovasjon	19
1.22.	Andel foretak med organisatorisk og markedsmessig innovasjon etter sysselsettingsgruppe, i næringer der disse formene for innovasjon er mest utbredt. 2002-2004. Prosent ¹	20

Tabellregister

2. Opplegg og metode for undersøkelsen

2.1. Utvalg og populasjon, næringslivet totalt.....	23
2.2. Utvalg og populasjon, industri og bergverksdrift.....	23
2.3. Utvalg og populasjon, tjenesteyting.....	23
2.4. Utvalg og populasjon, andre næringer.....	23
2.5. Svarprosent og dekningsgrad.....	24
2.6. Relative standardavvik, andel innovative foretak.....	26
2.7. Relative standardavvik, nye produkters andel av total omsetning.....	26
2.8. Prediksjonsintervall, andel innovative foretak.....	27
2.9. Prediksjonsintervall, nye produkters andel av total omsetning.....	27

Vedlegg

A1a. Innovative foretak etter næring i 2004. Prosent av foretak i populasjonen.....	29
A1b. Innovative foretak etter sysselsettingsgruppe i 2004. Prosent av foretak i populasjonen.....	30
A2a. Innovasjonskostnader etter type og næring i 2004. Mill. kr.....	31
A2b. Innovasjonskostnader etter type og sysselsettingsgruppe i 2004. Mill. kr.....	32
A3a. Innovasjonskostnader totalt og som prosent av omsetning etter næring i 2004.....	33
A3b. Innovasjonskostnader totalt og som prosent av omsetning etter sysselsettingsgruppe i 2004.....	34
A4a. Omsetning av nye og endrede produkter i prosent av samlet omsetning etter næring i 2004.....	35
A4b. Omsetning av nye og endrede produkter i prosent av samlet omsetning etter sysselsettingsgruppe i 2004.....	36
A5a. Effekter av innovasjonsvirksomheten. Andelen av enhetene med innovasjon som har oppgitt gjeldende faktor til å være av stor betydning, etter næring i perioden 2002-2004. Prosent.....	37
A5b. Effekter av innovasjonsvirksomheten. Andelen av enhetene med innovasjon som har oppgitt gjeldende faktor til å være av stor betydning, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent.....	38
A6a. Informasjonskilder til innovasjonsvirksomheten. Andelen av enhetene med innovasjon som har oppgitt gjeldende aktører til å være av stor betydning, etter næring i perioden 2002-2004. Prosent.....	39
A6b. Informasjonskilder til innovasjonsvirksomheten. Andelen av enhetene med innovasjon som har oppgitt gjeldende aktører til å være av stor betydning etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent.....	40
A7a. Samarbeidspartnere i innovasjonsvirksomhet etter næring i perioden 2002-2004. Prosent av foretak med samarbeid.....	41
A7b. Samarbeidspartnere i innovasjonsvirksomhet etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent av foretak med samarbeid.....	42
A8a. Betydningen av innovasjonssamarbeidet. Andelen av enhetene med samarbeid som har oppgitt gjeldende aktører til å være av stor betydning, etter type samarbeidspartner og næring i perioden 2002-2004. Prosent.....	43
A8b. Betydningen av innovasjonssamarbeidet. Andelen av enhetene med samarbeid som har oppgitt gjeldende aktører til å være av stor betydning, etter type samarbeidspartner og sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent.....	44
A9a. Samarbeidspartnere i innovasjonsvirksomhet fordelt på land og næring i perioden 2002-2004. Prosent av foretak med samarbeid.....	45
A9b. Samarbeidspartnere i innovasjonsvirksomhet fordelt på land og sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent av foretak med samarbeid.....	46
A10a. Enheter med forsinket, avbrutt eller ikke ferdigstilt innovasjonsaktivitet, etter næring i perioden 2002-2004.....	47
A10b. Enheter med forsinket, avbrutt eller ikke ferdigstilt innovasjonsaktivitet, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004.....	48
A11a. Faktorer som begrenser innovasjonsvirksomheten for enheter med innovasjon. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være svært viktig eller nokså viktig, etter næring i perioden 2002-2004. Prosent.....	49
A11b. Faktorer som begrenser innovasjonsvirksomheten for enheter med innovasjon. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være svært viktig eller nokså viktig, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent.....	50
A12a. Faktorer som begrenser innovasjonsvirksomheten for enheter uten innovasjon. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være svært viktig eller nokså viktig, etter næring i perioden 2002-2004. Prosent.....	51
A12b. Faktorer som begrenser innovasjonsvirksomheten for enheter uten innovasjon. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være svært viktig eller nokså viktig, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent.....	52
A13a. Bruk av patenter og andre beskyttelsesmetoder etter næring i perioden 2002-2004. Prosent av innovative foretak.....	53

A13b. Bruk av patenter og andre beskyttelsesmetoder etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent av innovative foretak	54
A14a. Organisatoriske og markedsmessige endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i alle enheter, etter næring i perioden 2002-2004. Prosent (Prosent av populasjon der annet ikke er angitt)	55
A14b. Strategiske og organisatoriske endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i alle enheter, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent (Prosent av populasjon der annet ikke er angitt)	56
A15a. Organisatoriske og markedsmessige endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i enheter med innovasjon etter næring i perioden 2002-2004. Prosent	57
A15b. Organisatoriske og markedsmessige endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i enheter med innovasjon etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent	58
A16a. Organisatoriske og markedsmessige endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i enheter uten innovasjon etter næring i perioden 2002-2004. Prosent	59
A16b. Organisatoriske og markedsmessige endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i enheter uten innovasjon etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent	60
A17a. Effekter av organisatoriske og markedsmessige endringer, etter næring i perioden 2002-2004. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være av stor betydning	61
A17b. Effekter av organisatoriske og markedsmessige endringer, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være av stor betydning	62
A18a. Offentlig eller annen finansiell støtte til FoU- og innovasjonsarbeid i perioden 2002-2004, etter finansieringskilde og næring. inkludert støtte til enheter som var forsinket i eller avbrøt sitt innovasjonsarbeid i perioden 2002-2004	63
A18b. Offentlig eller annen finansiell støtte til FoU- og innovasjonsarbeid i perioden 2002-2004, etter finansieringskilde og sysselsettingsgruppe. Inkludert støtte til enheter som var forsinket i eller avbrøt sitt innovasjonsarbeid i perioden	64
A19a. Offentlig eller annen finansiell støtte til FoU- og innovasjonsarbeid, etter finansieringskilde og sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Mill. kr	65
A19b. Offentlig eller annen finansiell støtte til FoU- og innovasjonsarbeid, etter finansieringskilde og sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Mill. kr	66
A20a. Produkt- og prosessutvikling i perioden 2002-2004, etter utvikler og næring. Prosent	67
A20b. Produkt- og prosessutvikling i perioden 2002-2004, etter utvikler og sysselsettingsgruppe. Prosent	68
A21a. Geografiske områder der foretaket solgte sine produkter eller tjenester i perioden 2002-2004, etter marked og næring. Prosent	69
A21b. Geografiske områder der foretaket solgte sine produkter eller tjenester i perioden 2002-2004, etter marked og sysselsettingsgruppe. Prosent	70
A22a. Det viktigste salgsmarkedet for foretak med salg i flere markeder, etter marked og næring i 2002-2004. Prosent	71
A22b. Det viktigste salgsmarkedet for foretak med salg i flere markeder, etter marked og sysselsettingsgruppe i 2002-2004. Prosent	72
A23a. Innovative foretak i alt fordelt etter type og næring	73
A23b. Innovative foretak i alt fordelt etter type og sysselsettingsgruppe	74
A24. Innovative foretak etter fylke i 2004. Antall og prosent av populasjonen	75

1. Hovedresultater¹

1.1. Produkt- og prosessinnovasjon

Hvem er innovative i norsk næringsliv?

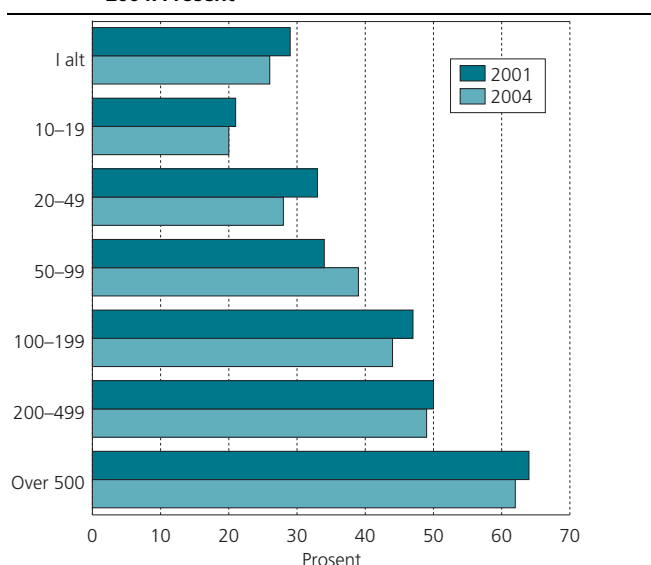
Innovasjonsundersøkelsen 2004 viser at 26 prosent av norske foretak introduserte nye eller vesentlig forbedrede produkter eller prosesser i perioden 2002-2004. Disse foretakene kan kalles innovative.² Den rapporterte innovasjonsaktiviteten er noe lavere enn tilfellet var i den forrige omfattende innovasjonsundersøkelsen, for perioden 1999-2001.

Foretak innen industrien er mer innovative enn foretak innen tjenesteytende sektor, noe som også har vist seg i tidligere undersøkelser. Mens 37 prosent av industriforetakene har introdusert nye eller endrede produkter og prosesser, kan bare 28 prosent av foretakene innen tjenesteytende sektor skilte med det samme. Enkelte næringer skiller seg ut som spesielt innovative, og det er de samme næringene som går igjen fra tidligere undersøkelser. Den mest innovasjonsintensive enkeltnæringen er *produksjon av kommunikasjonsutstyr*, hvor 73 prosent av foretakene er innovative. Det er også en høy andel innovative foretak innen *produksjon av kjemikalier og kjemiske produkter* (63 prosent), *produksjon av metaller* (58 prosent) og *produksjon av medisinsk utstyr* (58 prosent). Blant tjenesteytende næringer skiller *databehandlingsvirksomhet* og *telekommunikasjon* seg positivt ut, med en andel innovative foretak på henholdsvis 61 og 51 prosent.

¹ Takk til Frank Foyn og Bjørn Bleskestad ved Seksjon for energi- og industristatistikk for nyttige innspill og gode kommentarer. Takk også til Nina Hagesæter ved Seksjon for metoder og standarder som har bidratt til kapitlet om opplegg og metode for undersøkelsen.

² Begrepe innovasjon, innovativ og innovasjonsaktivitet, brukes om produkt- og prosessinnovasjoner (PP-innovasjon) som omfatter introduksjonen av nye eller vesentlig forbedrede produkter eller prosesser. Innovasjonsundersøkelsen 2004 kartla også organisatorisk og markedsmessig innovasjon. Disse formene er omtalt for seg. Når ikke annet er nevnt, blir innovasjonsbegrepene brukt om PP-innovasjon alene.

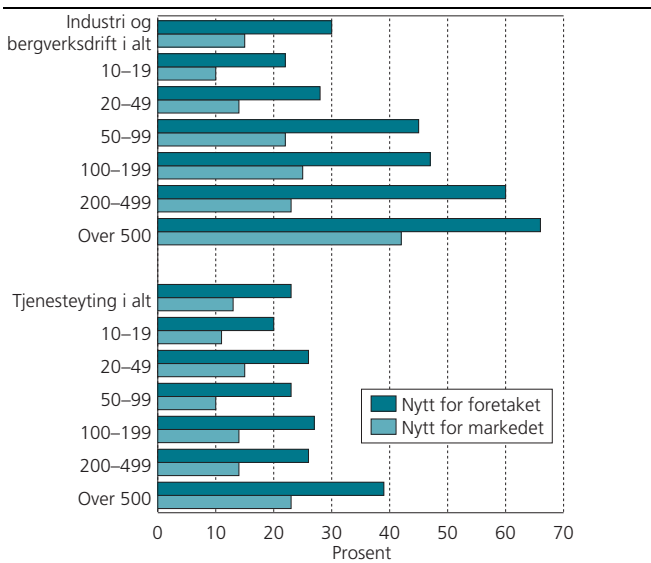
Figur 1.1. Andel innovative foretak i næringslivet, etter sysselsettingsgruppe i periodene 1999-2001 og 2002-2004. Prosent

Innovasjonsaktiviteten i næringslivet varierer i stor grad med størrelsen på foretakene, og de største enhetene er langt oftere innovative enn de mindre enhetene. I næringslivet samlet sett hadde 62 prosent av alle foretak med over 500 sysselsatte introdusert nye eller vesentlige endrede produkter eller prosesser i perioden 2002-2004. Bare 20 prosent av foretakene med mellom 10 og 19 sysselsatte hadde gjort det samme. Dette kan ha flere årsaker, men store foretak har ofte større ressurser både økonomisk og kunnskapsmessig til å drive innovasjonsvirksomhet. Store foretak har også gjennomgående et bredere produktspekter og flere prosesser enn mindre foretak og dermed større mulighet for innovasjon på minst ett område.

Forskjellen mellom store og små foretak er større innen industrien enn innen tjenesteytende virksomhet. Hele 77 prosent av de største industriforetakene er involvert i innovativ virksomhet mot bare 26 prosent av de minste. Innenfor tjenesteytende sektor er 50 prosent av de største enhetene involvert i innovasjonsvirksomhet og 24 prosent av de minste. Disse forskjellene er relativt stabile over tid.

Figur 1.2. Andel foretak med nye produkter for foretaket og for markedet, etter sysselsettingsgruppe. 2002-2004. Prosent

Foretakene som har gjennomført innovasjoner har oftest introdusert produkter som er nye eller vesentlig endrede *for foretaket* – 21 prosent oppgir dette. Langt færre foretak, bare 11 prosent, har introdusert produkter som også er nye *for markedet*. En andel på 16 prosent av foretakene kan kalles prosessinnovatører, da de har introdusert ny eller vesentlig forbedret produksjonsteknologi og nye eller forbedrede metoder for produksjon eller levering av varer og tjenester. Det er imidlertid en klar tendens til at det er de samme foretakene som introduserer både nye produkter og nye prosesser.

Generelt hadde innovative foretak videre geografiske markeder for sine produkter enn foretakene som ikke introduserte innovasjoner i perioden. Av de innovative foretakene oppga 33 prosent at de hadde sitt viktigste marked utenfor Norge, mot 23 prosent av de ikke-innovative foretakene. Ikke-innovatører hadde dessuten en betraktelig mer lokal profil på sine norske salgsmarkeder da de oftere hadde lokale markeder som sitt viktigste nedslagsfelt, og sjeldnere solgte i resten av Norge, sammenlignet med innovative foretak. Sammenhengene mellom innovasjon og markedstilørighet finner man både innen industri og tjenesteyting. De er dog tydeligst i industrien som, for øvrig, generelt er mer internasjonalt og mindre lokalt orientert enn tjenesteytende næringer.

Nedgang i omsetningen av nye og endrede produkter

Nye eller vesentlig endrede produkter stod for 5,9 prosent av den samlede omsetningen i næringslivet i 2004. Dette representerer en nedgang fra 2001 da 7,7 prosent av den totale omsetningen i næringslivet stammet fra innovasjoner.

Omsetningsandelen var høyest innen industrien, der nye produkter sto for 9,7 prosent av total omsetning. Samtidig er det nettopp i industrien nedgangen har vært størst – i 2001 stammet 13,4 prosent av industriens omsetning fra nye og forbedrede produkter. Særlig for de store industriforetakene utgjorde omsetningen av innovative produkter en mindre andel av totalen enn tidligere. Blant små- og mellomstore foretak har omsetningsandelen fra nye produkter økt noe siden forrige undersøkelse.

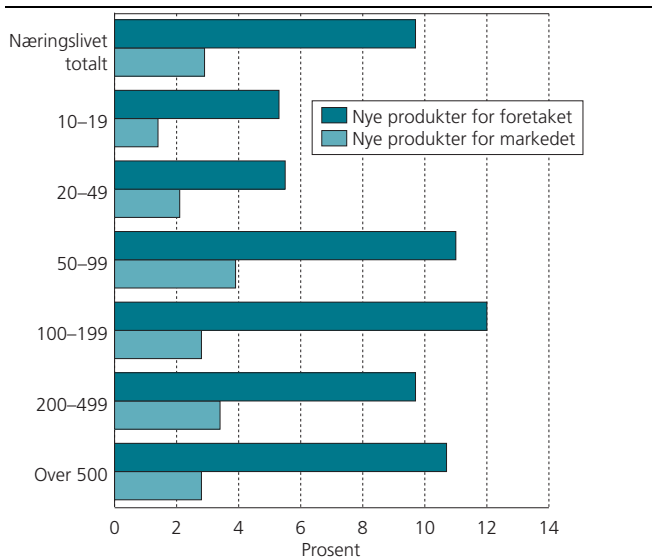
Tjenesteytende næringer hadde fra 2001 til 2004 et oppsving i andelen av total omsetning som kommer fra nye produkter, på over to prosentpoeng til 7,3 prosent. Dette var imidlertid ikke nok til å hindre en nedgang for næringslivet sett under ett.

Det er flere faktorer som gjør at omsetningsandelen fra innovasjon er redusert fra forrige innovasjonsundersøkelse. En er at andelen foretak som introduserte slike nye produkter (varer eller tjenester) sank noe i perioden. En annen er at omsetning totalt har vokst kraftig. Selv om omsetningen av nye produkter har økt i løpende priser, har den gått ned relativt til næringslivets totale omsetning.

At omsetningen totalt øker markant mer enn omsetningen fra nye produkter kan synes som et paradoks. En mulig forklaring er at foretakene ikke klarer å rapportere korrekte tall. Innovasjon og underliggende begreper er generelt vanskelige å avgrense og definere presist. De delene som omhandler økonomiske størrelser er vanskelig for foretakene å rapportere. Rapportering av omsetning som stammer fra nye produkter så vel som rapportering av innovasjonsfinansiering, krever gjerne at foretakene bryter ned regnskapene sine på en ny måte.

En annen faktor er *tidshorisonten* i innovasjonsarbeidet. Man kan vanskelig generalisere rundt levetiden til en innovasjon; tiden det tar før den blir erstattet av et nytt eller vesentlig endret produkt. Hvor lang tid det tar fra introduksjonen av et nytt produkt til det blir lønnsomt, er også usikkert, og varierer mellom næringer og mellom produktgrupper. Varer og tjenester introdusert i *tidligere perioder*, regnes ikke med når man rapporterer omsetning fra nye produkter. Hvis det er slik at foretakene henter store deler av sin omsetning fra produkter som ble regnet som innovasjoner i forrige periode, gir tallene fra undersøkelsen et noe fortegnert bilde av innovasjonens betydning for næringslivets omsetning. Næringslivet er mangslungen og produktene som introduseres varierer mye. Det er derfor trolig også store forskjeller mellom foretak og mellom næringer når det gjelder et produkts levetid og hvor lang tid det tar før det genererer avkastning. Dette vil påvirke de totale omsetningsandelene for nye og endrede produkter.

Figur 1.3. Omsetning av nye og forbedrede produkter i industri og bergverksdrift etter sysselsettingsgruppe. 2004. Prosent av samlet omsetning

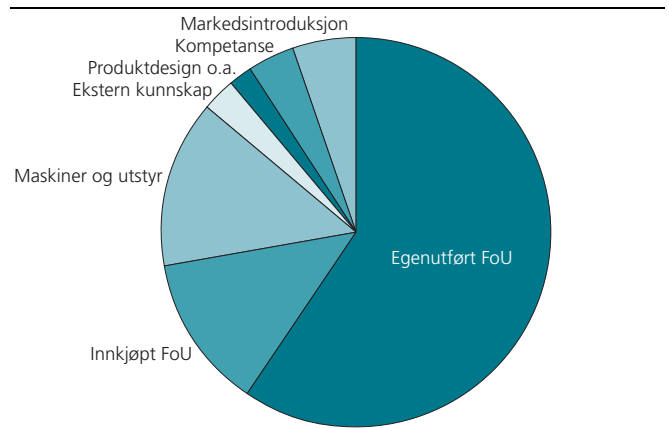

Ser man kun på de innovative foretakene var omsetningsandelen fra nye og endrede produkter 12,9 prosent for næringslivet totalt. Blant innovative industriforetak kom 16,5 prosent av omsetningen fra innovasjoner, en nedgang fra 21,1 prosent i 2001. Igjen er det de store foretakene som i første rekke opplever redusert omsetningsandel fra innovative produkter. Blant innovative enheter i industrien henter småforetakene en større andel av sin omsetning fra innovasjoner enn de store foretakene gjør; 25,2 prosent av omsetningen til de minste innovative industriforetakene stammer fra innovasjoner, mot bare 14,1 prosent hos de aller største foretakene.

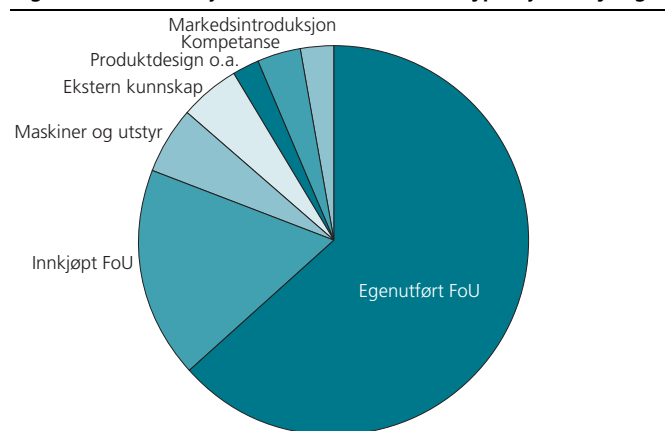
Blant innovative foretak i tjenesteytende sektor var omsetningsandelen høyere. Omsetning av nye og endrede produkter utgjorde 24,5 prosent av helheten. Dette er en markant økning fra 2001, og den bidrar til å dempe nedgangen i næringslivet sett under ett. I tjenesteytende næringer er dessuten oppgangen bortimot unison; både små og store foretak henter en større andel av sin omsetning fra innovasjoner enn tidligere.

Næringslivets kostnader til innovasjonsvirksomheten var i 2004 på nesten 22,2 milliarder kroner. Dette tilsvarer 1,1 prosent av samlet omsetning, og representerer en nedgang fra tidligere undersøkelser i 2001 (1,5 prosent av total omsetning) og 1997 (1,7 prosent). Norsk næringsliv har hatt en svak nominell nedgang i innovasjonsutgiftene; foretakene brukte mindre penger på innovasjonsvirksomhet i 2004 enn i 2001. Den relative nedgangen er større da næringslivet i samme periode har opplevd en stor økning i omsetningen.

Figur 1.4 Innovasjonskostnader i 2004 etter type. Industri og bergverksdrift

Figur 1.5. Innovasjonskostnader i 2004 etter type. Tjenesteyting

Utgifter til egenutført forskning og utvikling (FoU) utgjør fremdeles over halvparten av innovasjonskostnadene. I tillegg kommer innkjøpt FoU, anskaffelser av maskiner og utstyr brukt i innovasjonsøyemed, utgifter til ekstern kunnskap, produktdesign og forarbeid, kompetansebygging og utgifter til markedsintroduksjon av innovasjoner. Det er små forskjeller fra forrige undersøkelse i hvordan de totale innovasjonskostnadene fordeles på ulike utgiftsposter.

Foretakene har ofte vansker med å tallfeste innovasjonsutgifter, og skille dem fra andre produksjonskostnader. Særlig er det innovasjonskostnader eksklusive FoU-kostnader som kan være vanskelig å tallfeste. Derfor er det også heftet usikkerhet ved disse tallene, noe man må ta høyde for når man studerer nivå og utvikling i næringslivets innovasjonskostnader.

Den relative nedgangen i innovasjonsutgifter gjorde seg gjeldende innen alle hovednæringsgruppene, selv om endringene kun er små innen industrien. Industri- og bergverksdrift hadde i 2004 innovasjonsutgifter tilsvarende 2,2 prosent av omsetningen. En svak nominell økning i utgiftene ble motsvart av en større økning i samlet omsetning. Utgiftene til innovasjonsaktiviteter utgjorde for små og mellomstore foretak

innen industrien en større andel av omsetningen enn tilfellet var for de store foretakene. Dette var også tilfellet ved forrige innovasjonsundersøkelse i 2001.

Blant innovative foretak i tjenesteytende næringer var den negative utviklingen mer markant; perioden fra 2001 til 2004 ga en nominell reduksjon i innovasjonsutgifter kombinert med stor omsetningsvekst.

Hva hindrer innovasjon?

Et betydelig antall foretak rapporterte at deres innovasjonsarbeid av ulike årsaker var begrenset eller forhindret i perioden 2002-2004. Først og fremst er det økonomiske faktorer som står i veien for innovasjonsarbeidet. Av de innovative enhetene oppgir 51 prosent at for høye innovasjonskostnader hindret deres innovasjonsaktivitet, mens mangel på finansiering utenfra og innad i foretaket oppgis av henholdsvis 32 og 38 prosent. Mangel på kvalifisert personell er en noe mindre utbredt hindring, og oppgis av 26 prosent av de innovative foretakene. Andre interne faktorer, som mangel på informasjon om teknologi og marked, er noe mindre utbredt.

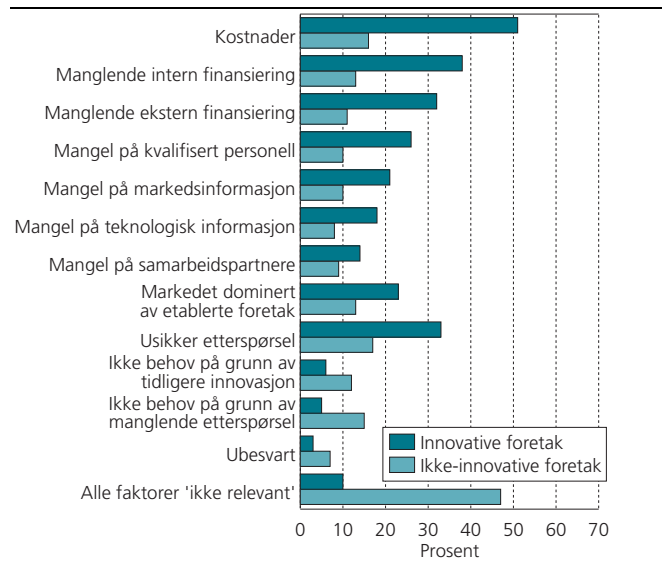
Mønsteret er noenlunde det samme blant ikke-innovative foretak, hva angår fordeling mellom ulike hemmende faktorer. Hver enkelt faktor oppgis dog av en lavere andel enheter. Usikker etterspørsel er den enkeltfaktoren som flest ikke-innovative foretak oppga som relevant, 17 prosent gjorde dette. For høye kostnader, samt andre foretaks markedsdominans ble oppgitt av henholdsvis 16 og 13 prosent. Relativt få foretak svarte at behovet for innovasjon manglet som følge av tidligere innovasjoner eller manglende etterspørsel.

Nærmere halvparten oppga imidlertid at *ingen av faktorene* er relevante for deres foretak. Dette er et overraskende resultat, og kan vitne om at de ikke-innovative foretakene mer anser *spørsmålet* som ikke relevant for dem enn at alle faktorer er irrelevante. Siden de ulike alternativene er uttømmende skal man kunne oppgi faktorer, enten kostnadmessige, interne, eller etterspørselsmessige, som bakgrunn for fraværet av innovasjon.

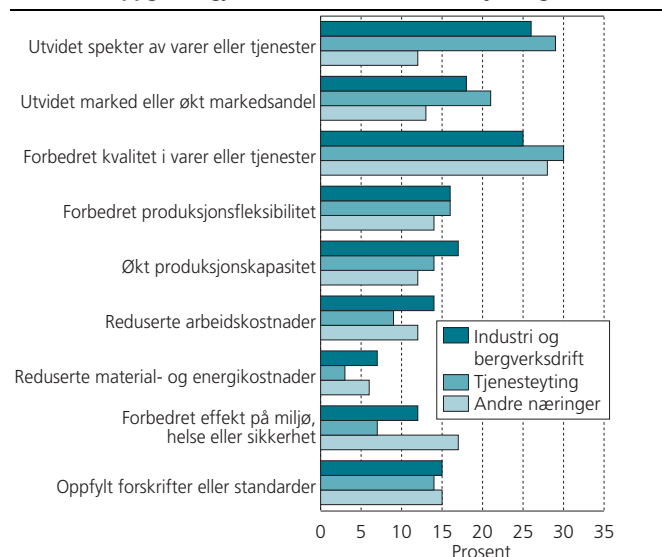
Innovasjonssamarbeid viktig suksessfaktor

Foretakene opplever jevnt over innovasjonsvirksomheten som vellykket. For næringslivet sett under ett, er de direkte innovasjonsutgiftene relativt små i forhold til omsetningen av nye produkter. Selv når man tar høyde for andre produksjonskostnader, rapporterer foretakene ofte at bunnlinjen påvirkes positivt av slike aktiviteter. Resultatet av innovasjonsaktiviteten kan imidlertid generere flere positive effekter for foretaket. Forbedret kvalitet i varer og tjenester og utvidet spekter av varer og tjenester er de effektene som flest foretak oppgir som viktige, henholdsvis 28 og 26 prosent. En andel på 16 prosent økte sin markedsandel som følge av innovasjonsaktiviteten.

Figur 1.6. Faktorer som begrenset innovasjonsvirksomhet. 2002-2004. Andel av foretak med og uten innovasjon

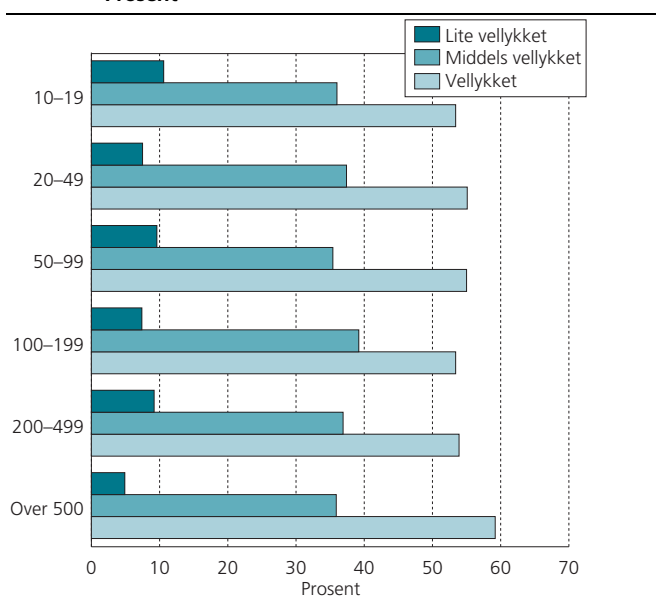
Figur 1.7. Effekter av innovasjonsvirksomheten etter hovednæring. 2002-2004. Andel av foretak med innovasjon som har oppgitt at gjeldende effekt har stor betydning

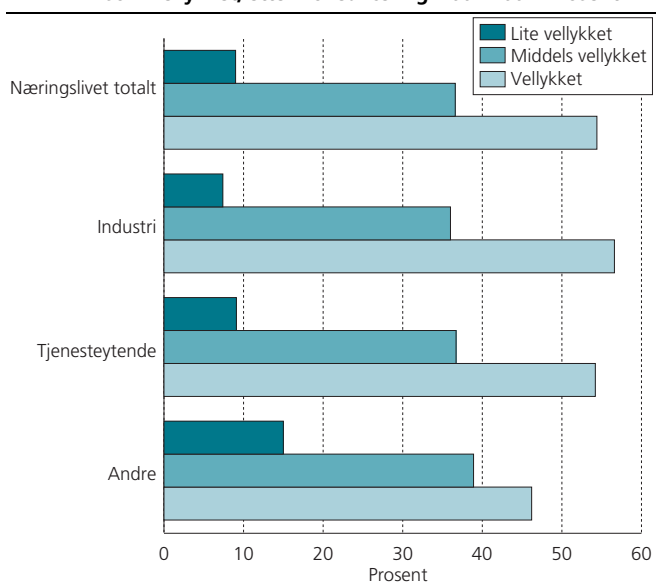
Undersøkelsen viser at det ikke er tydelige sammenhenger mellom størrelsesgruppe og grad av suksess i innovasjonsarbeidet.³ Både store og små foretak opplever generelt innovasjonsarbeidet som vellykket. Det er heller ikke store forskjeller mellom innovatører fra ulike næringer; andelen som opplever innovasjonsarbeidet som vellykket er stort sett uavhengig av næringstilknytning – selv om 'andre næringer' skiller seg litt ut i negativ retning.

³ Foretakene som deltok i undersøkelsen ble bedt om å oppgi i hvilken grad de opplevde ulike positive effekter av innovasjonsvirksomheten. På bakgrunn av svarene de ga, ble foretakene delt inn i tre ulike kategorier. Foretak som rapporterte at en eller flere positive effekter av innovasjonsarbeidet ble opplevd i stor grad, ansees å ha gjennomført "vellykket" innovasjonsvirksomhet. De som kun i middels grad opplevde virkningene grupperes som "middels vellykket" i sin innovasjonsvirksomhet, mens de som svarte at samtlige effekter opplevdes kun i liten grad eller ikke var relevante er klassifisert som "lite vellykket" innovasjonsvirksomhet.

Figur 1.8. Andel innovative foretak som anser innovasjonsarbeidet som vellykket, etter sysselsettingsgruppe. 2002-2004. Prosent

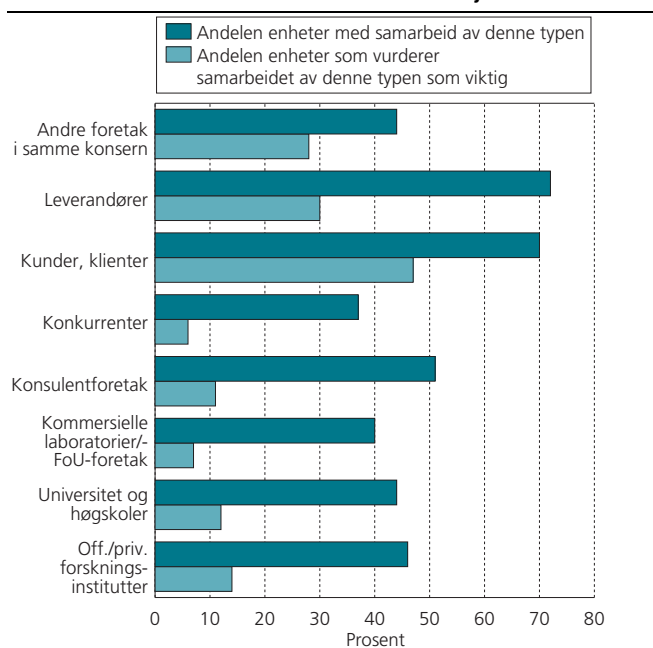

Figur 1.9. Andel innovative foretak som anser innovasjonsarbeidet som vellykket, etter hovednæring. 2002-2004. Prosent

Innovasjonssamarbeid er relativt utbredt; 33 prosent av de innovative enhetene hadde et slikt samarbeid. Leverandører nevnes oftest som samarbeidspartnere. Hele 72 prosent av enhetene med samarbeid oppgir å ha hatt denne formen for innovasjonssamarbeid, mens 29 prosent vurderer leverandørsamarbeidet som svært viktig for prosjektet. Kunder er nesten like hyppig brukt som samarbeidspartnere – 70 prosent oppgir dette – og kundesamarbeid er dessuten den formen som oftest (42 prosent) vurderes som svært viktig for gjennomføringen av innovasjonen.

Figur 1.10. Samarbeidspartnere og viktig samarbeidspartner. 2002-2004. Andelen av foretak med innovasjonssamarbeid

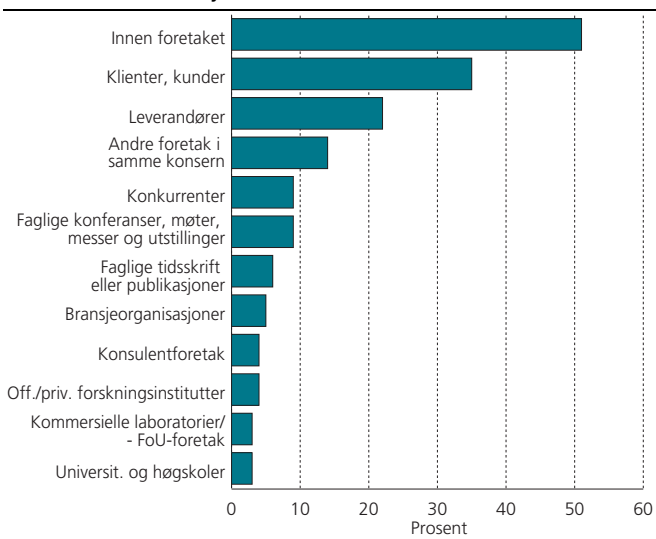
Konsulentforetak nevnes som partnere av 51 prosent, mens offentlige og private forskningsinstitusjoner oppgis av 48 prosent og universiteter og høyskoler av 44 prosent. Henholdsvis 11, 14 og 12 prosent vurderer disse samarbeidsarrangementene som svært viktige. I valg av samarbeidspartnerne finnes det imidlertid noen klare forskjeller mellom foretak av ulik størrelse. Mens konsulentforetak oppgis som partnere av rundt halvparten av alle foretak uansett størrelse, er offentlige og private forskningsinstitusjoner samt universiteter og høyskoler mye hyppigere brukt av de store foretakene. Blant foretak med over 500 sysselsatte oppgir 73 prosent at de samarbeider med førstnevnte, mens 70 prosent samarbeider med universiteter og høyskoler.

Næringslivet henter informasjon til bruk i innovasjonsarbeidet fra ulike kilder. Interne informasjonskilder er viktigst – 51 prosent oppgir at de skaffet til veie nødvendig informasjon innen eget foretak. En andel på 14 prosent benyttet kilder blant andre foretak i eget konsern. Kunder og klienter er kilder til informasjon for 35 prosent av foretakene, mens leverandører ble benyttet som informasjonskilde av 22 prosent.

Kilder i markedet, som konkurrenter, konsulentforetak og kommersielle laboratorier/FoU-foretak brukes i mindre grad, henholdsvis 9, 4 og 3 prosent oppgir disse som kilde. Heller ikke institusjonelle kilder, som universiteter og høyskoler (3 prosent) eller offentlige og private forskningsinstitusjoner (4 prosent) ble benyttet i stor utstrekning.

Andre kilder, som faglige konferanser og møter, fagtidsskrift eller bransjeorganisasjoner var informasjonskilder i forbindelse med innovasjonsarbeid for henholdsvis 6, 6 og 5 prosent av foretakene.

Figur 1.11. Informasjonskilder for innovasjonsvirksomheten. Andel innovative foretak som benyttet den aktuelle informasjonskilden. 2002–2004. Prosent

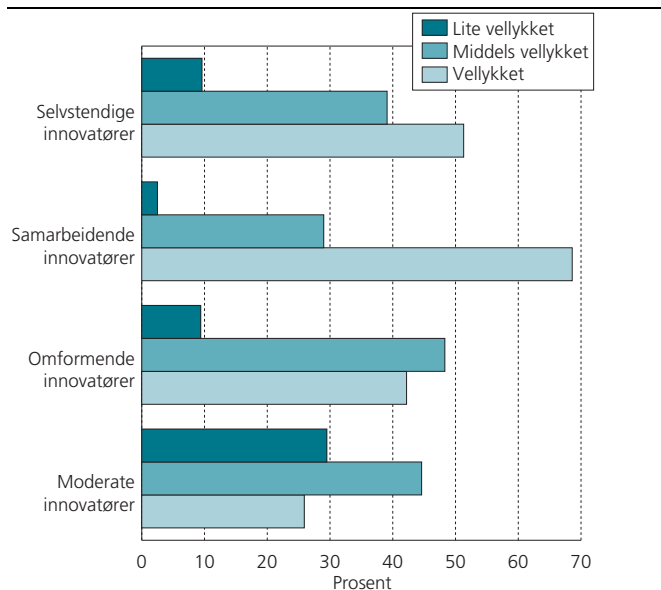

Innovative foretak kan deles inn i ulike typer. Vi har her foretatt en inndeling i fire kategorier for innovatører. *Selvstendige innovatører* er foretak som i hovedsak utvikler sine produkter og prosesser selv, og som i liten grad samarbeider med, eller får bidrag fra eksterne kilder. *Samarbeidende innovatører* utvikler innovasjoner hovedsaklig i samarbeid med andre, og involverer andre gjennom bruk av ekstern kunnskap, og innkjøpt innovasjonsarbeid. Andre igjen driver i hovedsak omforming eller adaptasjon av eksisterende teknologi, uten å drive hele innovasjonsprosessen fra start til slutt. Disse har vi kalt *omformende innovatører*. De kjennetegnes ved at de har utført noe forsknings- og utviklingsarbeid og har innovasjoner eller patentsøknader, men at utviklingsarbeidet for innovasjonene i hovedsak er utført av andre. Til slutt er *moderate innovatører* foretak som har introdusert nye produkter eller prosesser på markedet der de i stor grad har latt andre føre hele utviklingsprosessen.

Ser man på disse gruppene er *samarbeidende innovatører* klart mer suksessrike i innovasjonsvirksomheten enn de andre gruppene. Nesten 70 prosent oppga at innovasjonsarbeidet var vellykket. Samtidig hadde denne gruppen den laveste andelen mislykkede innovasjonsprosesser med bare 2,5 prosent. *Selvstendige innovatører* følger etter, med suksess i over halvparten av tilfellene. I gruppen av *omformende innovatører* som i hovedsak driver omforming eller adaptasjon av eksisterende teknologi opplever flertallet satsingen som middels eller lite vellykket. Blant foretakene som inngår i gruppen av *moderate innovatører* hadde bare en fjerdedel opplevd innovasjonsaktiviteten som vellykket, mens nær 30 prosent ikke opplevde noen positive effekter, verken i stor eller middels grad.

Undersøkelsen viser altså at innovatørene som kombinerer en høy satsing på egenutvikling med mye samarbeid, i langt større grad enn andre lykkes med innovasjonsarbeidet.

Figur 1.12. Innovative foretak som anser innovasjonsarbeidet som vellykket, etter type innovatør. 2002–2004. Prosent

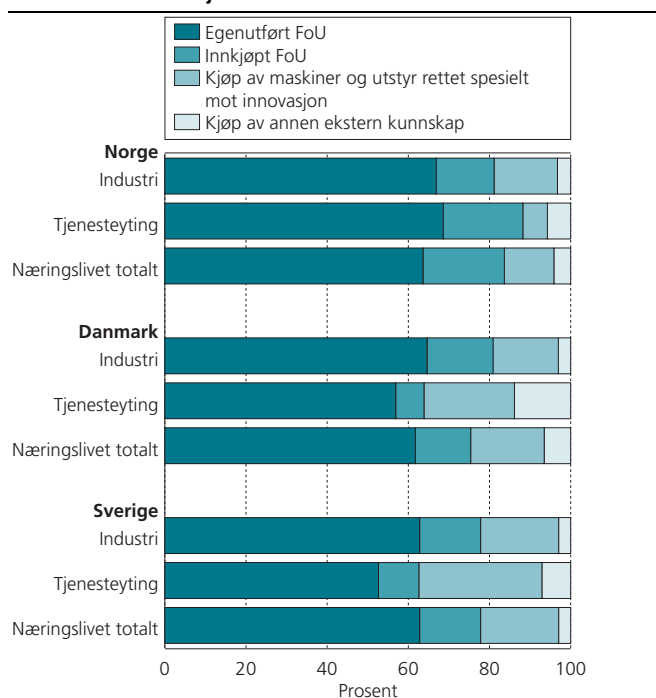
Mindre innovasjon i Norge enn i resten av Norden

Innovasjonsaktiviteten i Norge har mange likhetstrekk med den i de øvrige nordiske landene.⁴ Det er typisk store foretak som har høy innovasjonsaktivitet. I hvilken grad foretakene utvikler nye produkter og prosesser selv og omfanget av samarbeid med andre i innovasjonsarbeidet viser også likheter på tvers av de nordiske grensene. Andelen foretak med innovasjonsaktiviteter er imidlertid lavere i Norge enn i de øvrige landene. I Danmark og Island hadde 52 prosent av foretakene innovasjonsaktivitet i perioden 2002-2004, mens de tilsvarende tallene for Sverige og Finland var henholdsvis 50 og 43 prosent. Til sammenligning var Norges andel på 37 prosent.

Innen industrien er norske foretak mer på linje med resten av Norden. Særlig store og mellomstore industriforetak har en innovasjonsaktivitet som kan sammenlignes med våre naboland. Småforetakene, de med 10-49 sysselsatte, ligger litt bak og gjør at den totale innovasjonsaktiviteten i industrien er lavere enn i Norden for øvrig. Tjenesteytende næringer er jevnt over mindre innovative i Norge enn i resten av Norden. Dette gjelder store så vel som små foretak. Mønsteret man ser for industrien – at innovasjonsaktiviteten øker med foretaksstørrelse – er mindre framtrødende i servicenæringene.

⁴ Det skilles mellom *innovative foretak* og *foretak med innovasjonsvirksomhet*. *Innovative foretak* omfatter foretak som i observasjonsperioden har introdusert nye eller vesentlig forbedrede produkter eller prosesser. Foretak har hatt *innovasjonsaktivitet* om de i perioden lanserte nye eller vesentlig forbedrede produkter eller prosesser, eller hadde pågående eller ikke fullført innovasjonsarbeid. Se for øvrig kapittel 2.5 Begreper og kjennemerker.

Figur 1.13. Innovasjonskostnader i 2004 fordelt på kostnadsposter i Norge, Danmark og Sverige. Prosent av totale innovasjonskostnader

Næringslivets utgifter til egenutført FoU utgjør en relativt liten andel av brutto nasjonalprodukt (BNP) for Norge, sammenlignet med de øvrige nordiske landene. Tall for 2003 og 2005 viser at svensk og finsk næringsliv brukte mest på FoU, relativt til BNP. Der utgjorde FoU-utgifter rundt 2,5 og 3 prosent av landenes BNP, henholdsvis. Til sammenligning brukte norsk næringsliv ressurser på egenutført FoU tilsvarende 0,99 prosent av BNP i 2003, og 0,82 prosent i 2005. Det er ulike årsaker til dette. Forskjell i næringsstruktur er én faktor. Norge har også et høyt brutto nasjonalprodukt per innbygger og hadde i perioden dessuten høy vekst i BNP.

En sammenligning av Norge, Danmark og Sverige viser likheter, men også betydelige forskjeller, når det gjelder fordelingen av de totale innovasjonsutgiftene på de ulike utgiftspostene.⁵ Utgifter til egenutført FoU utgjorde i 2004 omtrent en like stor andel av næringslivets totale innovasjonskostnader i de tre landene. Andelen var riktignok moderat høyere i Norge, hvor 64 prosent av innovasjonsutgiftene gikk til egenutført FoU, mot henholdsvis 62 og 63 prosent i Danmark og Sverige. Tar man imidlertid også med innkjøpt FoU-arbeid, ser man større forskjeller. Egenutført og innkjøpt FoU utgjorde til sammen 84 prosent av norsk

næringslivs innovasjonskostnader, mot 75 prosent i Danmark og 78 prosent i Sverige.

FoU-utgiftene utgjorde altså en noe større andel av næringslivets totale innovasjonskostnader i Norge enn i Danmark og Sverige, samtidig som FoU-utgiftene var lavere relativt til BNP i Norge enn i de andre landene. Følgelig var de totale innovasjonsutgiftene målt mot BNP lavere i Norge enn i Danmark og Sverige.

Forskjellene mellom de tre landene var størst blant foretak i tjenesteytende næringer. Mens industriforetak i Norge, Danmark og Sverige hadde en relativt lik fordeling av innovasjonsutgifter på ulike poster, brukte norske foretak innen tjenesteyting en langt større andel av sine totale innovasjonskostnader til FoU-arbeid enn foretak i tilsvarende danske og svenske næringer. Dette gjelder både egenutført og innkjøpt FoU.

1.2. Patenter og andre beskyttelsesmetoder

I innovasjonsundersøkelsen blir ulike beskyttelsesmetoder for innovasjoner kartlagt, både formelle og uformelle. De innsamlede data viser at innovative foretak ofte bruker både formelle og uformelle metoder for beskyttelse, men også at svært mange ikke beskytter innovasjonene sine i det hele tatt.

Mens patent, mønsterbeskyttelse, varemerke og opphavsrett (copyright) er beskyttelsesmetoder som kan beskytte juridisk finnes det flere strategiske metoder uten et juridisk vern. Blant disse uformelle metodene er hemmeligholdelse, kompleks utforming/design og tidsforsprang på konkurrentene.

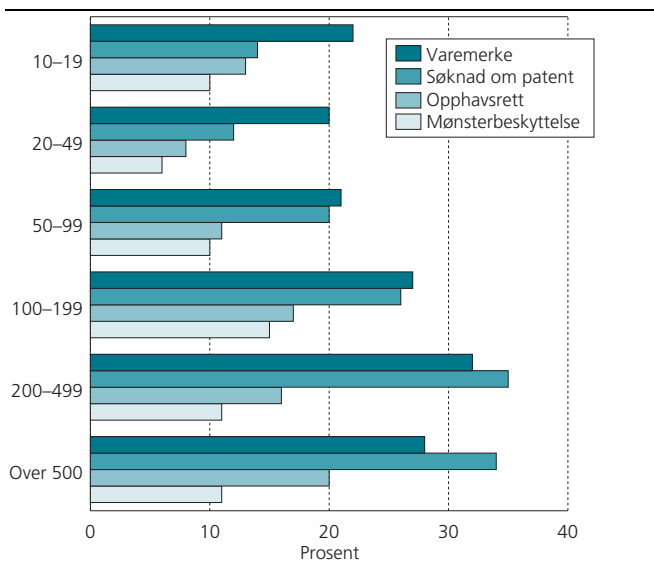
Variasjon i bruken av formelle beskyttelsesmetoder

Det er til dels betydelige forskjeller mellom foretak fra ulike næringer i bruken av beskyttelsesmetoder. Det er grunn til å tro at mye av dette skyldes forskjeller i hva slags produkter og prosesser som blir utviklet. For næringslivet sett under ett er bruk av varemerke generelt mer utbredt enn patenter, mens opphavsrett og mønsterbeskyttelse brukes mindre hyppig.

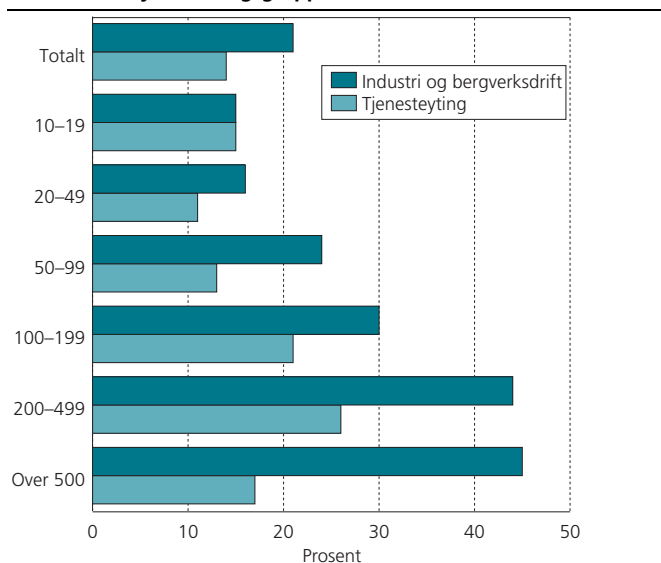
Foretak av ulik størrelse bruker beskyttelsesmetoder for sine innovasjoner forskjellig. Patenter er en metode som brukes langt hyppigere av store enn av små foretak. Bildet er noe jevnere for de ulike sysselsettingsgruppene for mønsterbeskyttelse, varemerke og opphavsrett.

⁵ Sammenligningene er gjort for kjernenæringer, slik de defineres av Eurostat. Dette innebærer at næringene *fiskeoppdrett, bygg og anlegg, og forskning og utviklingsarbeid* er utelatt. Det medfører at tallene for næringslivet totalt, og for tjenesteyting, ikke er direkte sammenlignbare med tall der disse næringene er tatt med. Se for øvrig kapittel 2.7 Sammenlignbarhet og sammenheng.

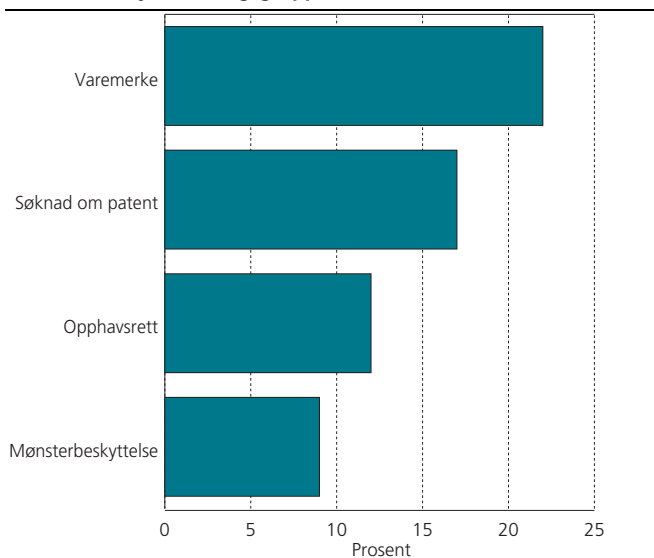
Figur 1.14. Formelle beskyttelsesmetoder for innovasjon i næringslivet i perioden 2002-2004. Andel av innovative foretak

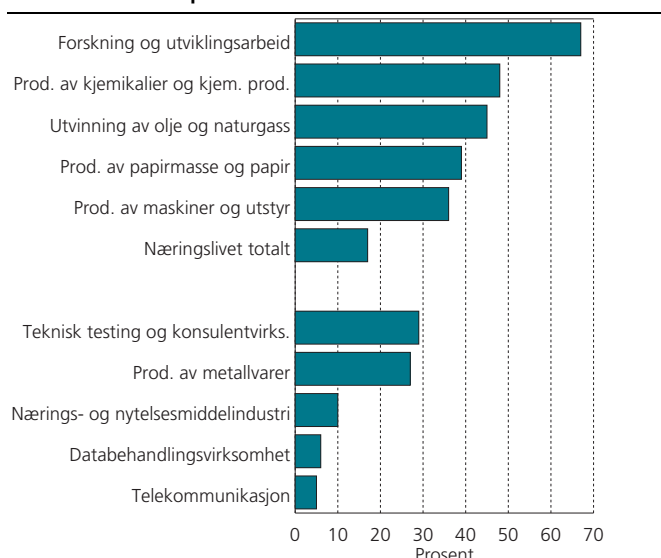
Figur 1.16. Andel innovative foretak som har søkt om patenter i perioden 2002-2004, etter hovednæring og syssestingsgruppe

Figur 1.15. Formelle beskyttelsesmetoder for innovasjon i næringslivet i perioden 2002-2004, etter syssestingsgruppe. Andel av innovative foretak

Figur 1.17. Andel innovative foretak som søkte om patent i perioden 2002-2004. Etter næring med høy og lav andel patentsøknader. Prosent

Blant foretakene med innovasjon oppgir 17 prosent at de i perioden søkte om minst ett patent for å beskytte oppfinnelser eller innovasjoner utviklet av foretaket. For enheter innenfor industri og bergverksdrift stiger andelen fra 15 prosent for den minste syssestingsgruppen med 10-19 sysselsatte til over 40 prosent for enheter med mer enn 200 sysselsatte. For enheter innen tjenesteyting er det noe mindre forskjeller mellom de ulike syssestingsgruppene; andelen her ligger mellom 11 og 26 prosent for alle gruppene. Totalt var det også en større andel innovative foretak innen industri og bergverksdrift enn innen tjenesteyting som søkte om patent for å beskytte innovasjoner i perioden.

Det er hovedsakelig innen *industrinæring* og *olje-utvinning* der det er store innovasjonskostnader man finner en høy andel patentsøknader i perioden 2002-2004. Høyest er imidlertid andelen innen tjenestenæringen *forskning og utviklingsarbeid* hvor 67 prosent av foretakene søkte om patent i perioden. Også for foretak innen *produksjon av kjemikalier og kjemiske produkter* og *utvinning av olje og naturgass* er andelen høy; henholdsvis 48 og 45 prosent av de innovative foretakene innen disse næringene søkte om patent i perioden 2002-2004.

Blant de store næringene, målt ved antall sysselsatte, finner man enkelt næringer med lave andeler patentsøknader i perioden 2002-2004. Disse næringene går

igjen fra forrige innovasjonsundersøkelse selv om rangeringen dem imellom har endret seg. Spesielt har *telekommunikasjon* en lav andel patentsøkere i perioden 2002-2004, med 5 prosent. Innen *data-behandlingsvirksomhet* hadde 6 prosent av de innovative enhetene søkt om patent i perioden.

Mønsterbeskyttelse ble brukt av bare 9 prosent av de innovative foretakene, og er den minst brukte av alle beskyttelsesmetodene blant foretakene i innovasjonsundersøkelsen. Industriforetak er noe mer tilbøyelige til å bruke denne metoden enn tjenesteytende næringer, med noen få unntak. Bortsett fra næringene *agentur og engroshandel* og *forskning og utviklingsarbeid* er mønsterbeskyttelse lite utbredt i de tjenesteytende næringer, noe som kan synes naturlig ettersom de relativt sett produserer færre fysiske produkter enn industri.

Varemerke er den beskyttelsesmetoden som er mest brukt i næringslivet. Av enhetene med innovasjon har 22 prosent brukt denne beskyttelsesmetoden i perioden 2002-2004. Høyest er andelen innen tjenesteytende næringer, hvor 28 prosent av de innovative enhetene oppgir å ha benyttet seg av metoden. Blant industriforetakene har 20 prosent registrert varemerke for å beskytte sine innovasjoner. Varemerke må imidlertid ansees å være den svakeste formen for formell beskyttelse av en innovasjon da den ikke beskytter innovasjonen som sådan, med kun navnet på innovasjonen. Såfremt det ikke foreligger andre beskyttelsesmetoder er det altså fritt fram for andre og komme med tilsvarende produkter/prosesser under et annet navn. Varemerke krever relativt lave investeringer i forhold til patent og mønsterbeskyttelse.

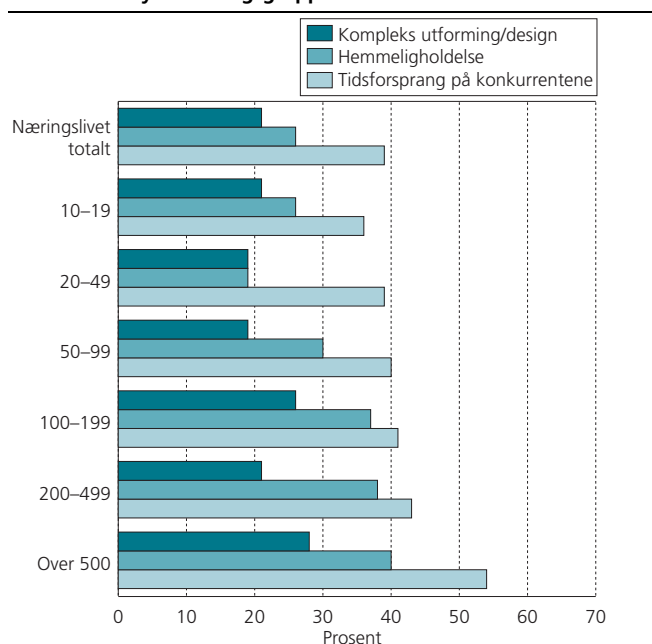
Av foretakene som deltok i undersøkelsen oppga 12 prosent å ha brukt opphavsrett som beskyttelse for innovasjoner i perioden 2002-2004.

Uformelle beskyttelsesmetoder brukes hyppig

De uformelle beskyttelsesmetodene brukes mer enn patenter og andre formelle beskyttelsesmetoder. Så mye som 39 prosent av alle innovative foretak bruker tidsforsprang på konkurrentene for å beskytte sine innovasjoner, 26 prosent bruker hemmeligholdelse og 21 prosent bruker kompleks utforming/design. De største foretakene bruker disse metodene i større grad enn mindre foretak.

Enkelt næringer går igjen som hyppige brukere av alle de uformelle beskyttelsesmetodene. Materialet viser også at foretak med høy bruk av uformelle beskyttelsesmetoder også benytter de formelle metodene, det vil si at metodene heller er komplementære enn alternative.

Figur 1.18. Uformelle beskyttelsesmetoder for innovasjon i næringslivet i perioden 2002-2004, etter sysselsettingsgruppe. Andel av innovative foretak

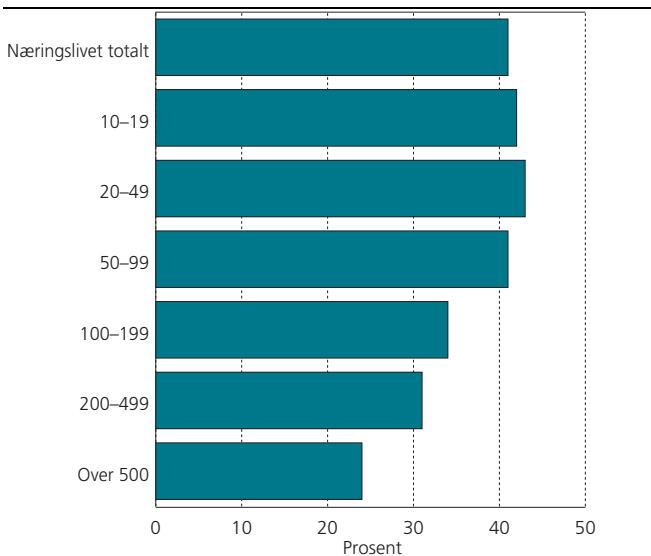
Siden uformelle metoder ikke beskytter rent juridisk, kan de brukes også i tilfeller der et produkt ikke oppfyller kravene til formell beskyttelse. Kravene for å få innvilget for eksempel patent eller opphavsrett er strenge, mens i prinsippet hvem som helst kan benytte de nevnte uformelle metodene.

Blant næringene som oftest benytter seg av hemmeligholdelse finner vi *forskning og utviklingsarbeid*, *produksjon av kjemikalier og kjemiske produkter* og *produksjon av kommunikasjonsutstyr*. I disse næringene har henholdsvis 85, 67 og 55 prosent av foretakene benyttet hemmeligholdelse for å verne sine innovasjoner.

Næringene *forskning og utviklingsarbeid* og *produksjon av kommunikasjonsutstyr* går igjen også blant foretakene som bruker kompleks utforming/design som beskyttelse, begge med en andel på 48 prosent. Bare foretak innen *produksjon av klær, beredning og farging* viser en større tilbøyelighet for bruk av denne metoden, hele 59 prosent av foretakene i næringen brukte metoden i 2002-2004.

Tidsforsprang på konkurrentene brukes hyppigst av de samme næringene; blant innovative foretak innen *produksjon av klær, beredning og farging* brukte 79 prosent denne strategiske metoden. Næringene *forskning og utviklingsarbeid* og *produksjon av kommunikasjonsutstyr* følger, med andeler på henholdsvis 67 og 64 prosent. Også innen *produksjon av medisinske instrumenter og måleutstyr* var det en andel på 64 prosent som oppga å ha et tidsforsprang på konkurrentene.

Figur 1.19. Andel foretak som ikke beskyttet sine innovasjoner i perioden 2002-2004, etter sysselsettingsgruppe

Stor andel foretak uten innovasjonsbeskyttelse

Hele 41 prosent av foretakene som hadde innovasjoner i perioden, brukte ingen av beskyttelsesformene nevnt over. Denne andelen er markant større for små og mellomstore foretak enn for de største foretakene. Særlig blant industriforetakene er dette tydelig; mens andelen foretak uten innovasjonsbeskyttelse er 36 prosent for hovednæringen samlet og 40 prosent for småforetakene (10-19 sysselsatte), oppgir bare 12 prosent av foretakene med over 500 sysselsatte at de ikke beskytter sine innovasjoner. Innen tjenesteyting er det jevnere fordelt. Andelen foretak som ikke beskyttet sine innovasjoner varierer i de ulike størrelsesgruppene mellom 34 og 45 prosent. For tjenesteyting totalt var andelen 40 prosent.

Enkelte næringer skiller seg ut med en stor andel foretak som ikke beskytter sine innovasjoner. De næringene hvor vi finner de største andelen er *landtransport* (92 prosent), *finansiell tjenesteyting* (71 prosent) samt *bygge- og anleggsvirksomhet* (70 prosent). Bruken av beskyttelse avhenger av de behov og muligheter foretaket har for å beskytte sine innovasjoner. Behovet for beskyttelse påvirkes av konkurransesituasjonen i næringen og innovasjonens art. Er foretaket relativt lite utsatt for konkurranse, kan det finne innovasjonsbeskyttelse unødvendig, eller at den påkrevde ressursbruken ikke står i forhold til eventuelle gevinster. Innovasjonene kan også være av en slik art at det er unødvendig eller ikke hensiktsmessig å beskytte dem. For at beskyttelsesmetodene skal være nødvendige, må innovasjonen være av en slik art at kopiering er mulig og dessuten skadelig for foretaket. Videre kan det være at beskyttelse er spesielt vanskelig å oppnå eller håndheve innen enkelte næringer. Det kan kreve store ressurser å oppdage og forfølge kopiering. Hvor kostbart og vanskelig det er, avhenger av størrelsen på markedet, antall konkurrenter og

hvilke produkter det er snakk om. Variasjonen mellom næringer vil følgelig være stor. Derfor ser man også at foretak i enkelte næringer i stor grad benytter seg av flere former for beskyttelse samtidig, og veldig sjelden oppgir *ikke* å bruke noen. Behovet og muligheten for innovasjonsbeskyttelse vil ligge til grunn også når foretak innen disse næringene treffer sine valg.

1.3. Organisatorisk og markedsmessig innovasjon

Store foretak oftere innovative også innen organisasjon og marked

En andel på 22 prosent av alle foretak gjennomførte i perioden organisasjonsmessige endringer av en slik art at det kan kalles organisatorisk innovasjon. Blant disse foretakene hadde flest enheter endret ledelsesstrukturen eller organiseringen av arbeidet, 73 prosent oppga dette. En andel på 52 prosent endret kunnskaps-systemer for ledelse for å bedre bruk eller utveksling av informasjon. Blant de organisasjonsinnovative foretakene oppga 34 prosent at de i perioden endret forhold til andre foretak eller institusjoner, slik som allianser, partnerskap og utskilling av aktiviteter.

Store foretak synes å være mer tilbøyelige til å drive organisasjonsmessig innovasjon enn de mindre foretakene. Mens 17 prosent av de minste foretakene gjennomførte organisasjonsmessige endringer av en slik art i perioden, var andelen hele 52 prosent for de største foretakene. Denne tendensen finner vi i hele næringslivet, men den er mest markant innen industri og bergverksdrift.

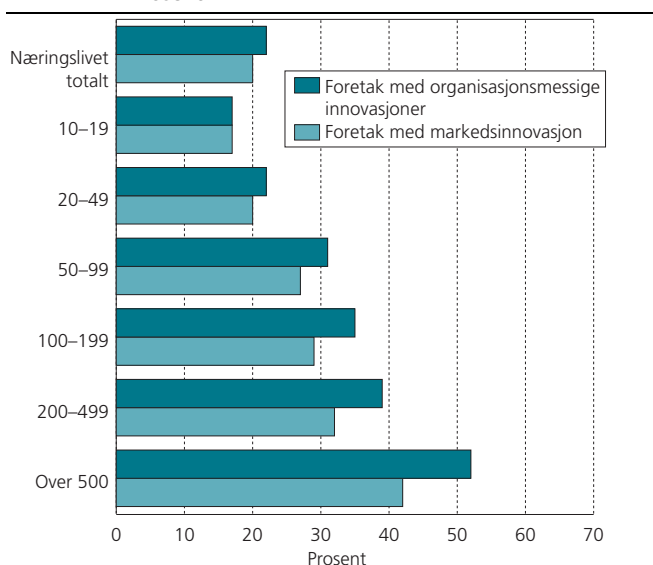
En forklaring på forskjellene mellom størrelsesgruppene, er at de største foretakene har en mer komplisert organisasjonsstruktur og er mer og krevende å lede og drive. Utfordringene ved håndtering av kunnskap og kunnskapsflyt vokser også med størrelsen på organisasjonen. En naturlig tanke er også at store foretak oftere må behandle problematikken knyttet til forholdet til andre aktører, og i det minste at håndteringen av slike forhold er mer omfattende enn for små enheter. Følgelig er det de store enhetene som investerer mest i, og har mest å hente på innovative løsninger innen organisasjonen av foretaket.

Markedsinnovasjoner ble gjennomført av 20 prosent av alle foretak i perioden. Hele 74 prosent av de markedsinnovative foretakene rettet salg mot nye kundegrupper eller markedssegmenter. En andel på 46 prosent hadde foretatt vesentlige endringer i utseende, utforming eller innpakning på sine produkter. Noe færre var de som oppga endringer i salgs- eller distribusjonsmetoder; 31 prosent.

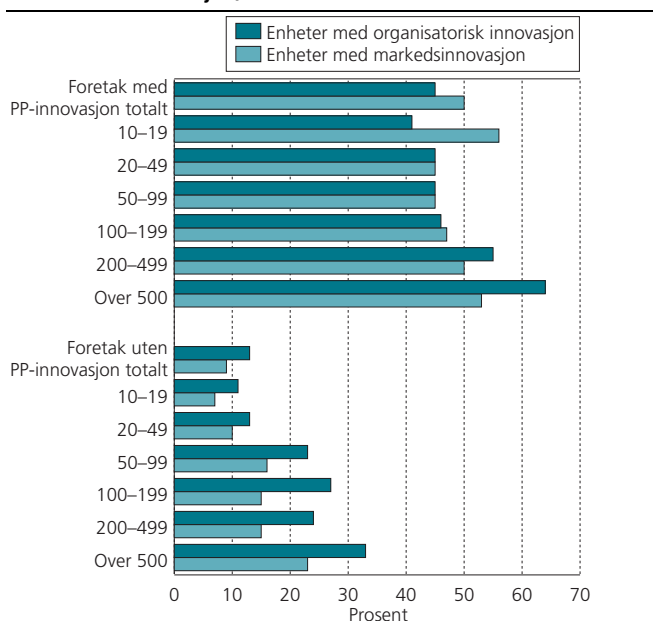
Man finner betydelige forskjeller mellom små og store foretak også blant enhetene som er involvert i markedsmessig innovasjon. For næringslivet sett under

ett introduserte 17 prosent av de minste foretakene markedsinnovasjoner i perioden, mot 42 prosent av de aller største. Innen industriforetakene er forskjellene mellom små og store foretak mest markante. Særlig i tallene for design og utseendemessige endringer er de store foretakene hyppigere representert enn de små. Innovasjon innen salg og distribusjon finner man med omtrent samme hyppighet i alle størrelsesgrupper, mens salg mot mye kundegrupper og markeder faktisk er mer vanlig blant små enn store foretak. Likevel var store foretak altså oftere markedsinnovative i perioden enn små foretak, totalt sett.

Figur 1.20. Andel foretak med organisatorisk og markedsmessig innovasjon, etter sysselsettingsgruppe. 2002-2004. Prosent

Figur 1.21. Organisatorisk og markedsmessig innovasjon i perioden 2002-2004. Andel av foretak med og uten PP-innovasjon, henholdsvis

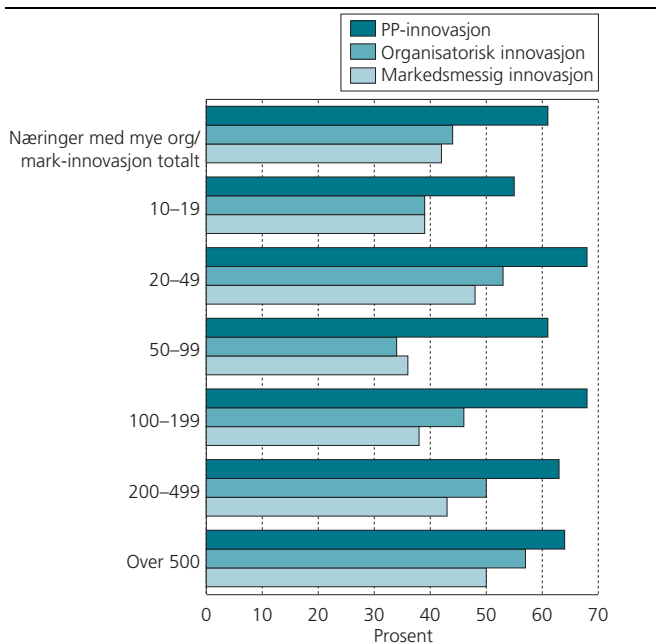
Mest organisatorisk og markedsmessig innovasjon innen PP-innovative næringer

Undersøkelsen viser at organisatoriske og markedsmessige innovasjoner først og fremst introduseres av foretak med produkt- eller prosessinnovasjon. Dette kan ha flere forklaringer. En ting er at PP-innovasjon kan foranledige organisatoriske og markedsmessige endringer, eller være en komplementær form for innovasjon. En annen mulighet er at behovet for stadig fornying innen enkelte næringer er så høyt og gjennomgripende at det presser frem innovasjon på mange felt, innen alt fra organisasjon og produksjonsprosesser til produkter og markedsføring.

Et annet trekk ved næringene som har mest organisatorisk og markedsmessig innovasjon, er at foretakene der viser omtrent den samme tilbøyeligheten for organisasjons- og markedsmessige endringer uavhengig av foretaksstørrelse. Man kunne tro at næringer stort sett bestående av *store foretak* ville toppe listene for disse formene for innovasjon. Ser man på næringene *produksjon av kommunikasjonsutstyr, produksjon av kjemikalier og kjemiske produkter, produksjon av medisinske instrumenter og måleutstyr, databehandlingsvirksomhet og telekommunikasjon* viser det seg at det i virkeligheten heller dreier seg om de næringene hvor *også de små* foretakene har mye organisasjons- og markedsinnovasjon.

Motsvarende finner man at de næringene som utmerker seg ved lite innovasjon innen organisasjon eller markadstilpasning, i stor grad er næringer hvor det også er lite PP-innovasjon, hvor det er store andeler små foretak, og hvor de små foretakene er lite innovative innen alle områder. Det kan derfor synes som forutsetningene eller insentivene for å drive markeds- og organisasjonsinnovasjon i manglende grad er til stede innen disse næringene, hvor blant annet *landtransport og bygge- og anleggsvirksomhet* er representert. Verken organisatorisk eller markedsmessig innovasjon er særlig utbredt i næringene; innen *landtransport* introduserte 10 prosent organisatoriske innovasjoner, og 7 prosent markedsinnovasjoner i perioden 2002 – 2004. Innen *bygge- og anleggsvirksomhet* var andelen 14 prosent for begge innovasjonsformene.

Figur 1.22. Andel foretak med organisatorisk og markedsmessig innovasjon etter sysselsettingsgruppe, i næringer der disse formene for innovasjon er mest utbredt. 2002-2004. Prosent¹

¹ Gjelder næringene produksjon av kommunikasjonsutstyr, produksjon av kjemikalier og kjemiske produkter, produksjon av medisinske instrumenter og måleutstyr, databehandlingsvirksomhet og telekommunikasjon.

Positive effekter også av organisatoriske og markedsmessige innovasjoner

Foretakene opplever og rapporterer ulike effekter av organisasjons- og markedsinnovasjonen. Blant effektene av de organisatoriske nyvinningene peker effektivisering seg ut. Hele 29 prosent opplevde kapasitetsøkning som en viktig effekt. En andel på 27 prosent sier en viktig effekt var at foretaket økte sin lønnsomhet, og 26 prosent melder om forbedret kvalitet i foretakets varer og tjenester. Redusert utskifting i staben eller økt tilfredshet blant de ansatte oppgis som en viktig følge av organisasjonsinnovasjonene i 21 prosent av foretakene.

Foretak med markedsinnovasjon opplever også positive effekter. Av markedsinnovatørene oppgir 68 prosent økt salg som et viktig resultat, og 48 prosent økt lønnsomhet som følge av innovasjonsarbeidet.

2. Opplegg og metode for undersøkelsen

2.1. Bakgrunn og formål

Formål og historie

Innovasjonsundersøkelsen er en periodisk undersøkelse og har til nå vært gjennomført omlag hvert fjerde år siden 1992. Målet er å kartlegge omfanget av innovasjon i norsk næringsliv, hvilke virkninger innovasjonsarbeid har for foretakene, samt å rette søkelys mot faktorer av betydning for innovasjonsprosessen.

Innovasjon er et samlebegrep for den nyskaping som gjøres i foretakene, både på produkt- og prosessiden. Det er av avgjørende betydning for foretakene at de lykkes med å frambringe slike lønnsomme nyskapinger for at de skal kunne overleve i et konkurranseutsatt marked. Økt innovasjonsintensitet i næringslivet er også et uttalt mål for myndighetene og for næringslivsorganisasjonene. God statistikk og dokumentasjon på området er følgelig svært viktig.

I innovasjonsundersøkelsene kartlegges bl.a. hyppigheten og omfanget av innovasjonsaktivitet, hvilken type innovasjon foretakene introduserer (produkt/prosess), ressursene de bruker på slik aktivitet, omsetning av nye produkter, hvor de får ideene og kunnskapen fra, hvem de samarbeider med og hemmende faktorer for innovasjonsvirksomheten.

Undersøkelsen over næringslivets innovasjonsvirksomhet har vært gjennomført hvert fjerde år av Statistisk sentralbyrå. Fra og med 2004 blir deler av undersøkelsen gjennomført hvert annet år. Den omfatter nå oljeutvinning, bergverk og industri, fiskeoppdrett og de fleste tjenesteytende næringer.⁶

Undersøkelsene utføres som en del av Eurostats *Community Innovation Survey* (CIS) og er utarbeidet etter retningslinjer trukket opp av Eurostat/OECD i den såkalte Oslo-manualen. Oslo-manualen er den fremste internasjonale kilden til retningslinjer for innovasjonsstatistikk. Første utgave ble publisert i 1992, og siden

er den revidert to ganger. Siste utgave ble publisert i 2005. Denne tredje, og seneste utgaven er oppdatert i forhold til den utvidete kunnskapen som finnes om innovasjon og innovasjonsprosesser. Blant de viktigste utvidelsene er de som er gjort i forhold til ikke-teknologisk innovasjon, som markedsmessig og organisatorisk innovasjon innen foretakene. Den seneste utgaven av Oslo-manualen legger også større vekt på sammenhenger mellom ulike innovasjonsformer enn tidligere utgaver.

Den norske undersøkelsen for 2004 er en del av Eurostats fjerde *Community Innovation Survey* (CIS4) og er en videreføring av de tre første innovasjonsundersøkelsen, CIS1, som ble gjennomført for året 1992, CIS2 for året 1997 og CIS3 for året 2001. Omfang og innhold er imidlertid endret på enkelte punkter slik at man bør være varsom med å trekke for sterke sammenligninger, både over tid og mellom land, for om mulig å forklare eventuelle endringer i foretakenes innovasjonsaktivitet.

Den første norske innovasjonsundersøkelsen (basert på CIS1) kartla innovasjonsvirksomheten innenfor oljeutvinning, bergverksdrift og industri. Undersøkelsen var frivillig og 52 prosent av enhetene svarte på undersøkelsen den gang. Fra og med undersøkelsen i 1997 (basert på CIS2) ble tjenesteytende næringer inkludert og spørreskjemaet ble revidert. Samtidig ble undersøkelsen gjort svarpliktig med hjemmel i statistikkloven og svarprosenten økte til 93 prosent. Svarandelen er stabilt høy, og for 2004-undersøkelsen var den på 95 prosent.

Felles for de to første undersøkelsene er utvalgsmetoden. Både i 1992 og 1997 var hovedregelen at man spurte 35 prosent av enhetene med mindre enn 50 sysselsatte, 50 prosent av enhetene med mellom 50 og 100 sysselsatte og 100 prosent (totaltelling) av enhetene med 100 sysselsatte eller mer. Fra og med 2001-undersøkelsen ble utvalgsmetoden endret ved at alle enheter over 50 sysselsatte ble fulltalt. Undersøkelsen ble samtidig fullstendig samordnet med FoU-undersøkelsen.

⁶ Undersøkelsene omfatter tjenesteytende næringer unntatt følgende: handel med, vedlikehold og reparasjon av motorvogner, detaljhandel, hotell- og restaurantvirksomhet, omsetning og drift av fast eiendom og utleie av maskiner og utstyr uten personell.

Undersøkelsen for 2004 bygger videre på tidligere undersøkelser. Gjennom hele CIS-serien har nye indikatorer kommet til, og eksisterende indikatorer har blitt tilpasset for å gi stadig mer og bedre informasjon om feltet. Nytt av 2004-årgangen er blant annet at foretakene spørres om organisasjons- og markedsmessige innovasjoner.

Brukere og anvendelsesområder

Oppdaterte teknologiske indikatorer gir god innsikt i det norske innovasjonssystemet og er viktige for utviklingen av en nasjonal innovasjonsplan for næringslivet. Nærings- og handelsdepartementet legger våren 2008 frem landets første innovasjonsmelding for Stortinget. For Norge er det en stor utfordring i å løfte innovasjonsaktiviteten for å hevde seg med de landene vi konkurrerer med. Det innebærer en sterkere offentlig og privat satsing på forskning og utvikling, samt en bedre utnyttelse av oppnådde resultater i form av økt innovasjon.

Statistikken brukes av offentlige myndigheter, næringslivsorganisasjoner, medier og forskere. Sentrale offentlige brukere er bl.a. Nærings- og handelsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Norges forskningsråd og Innovasjon Norge. Bruken av statistikken har vært stigende de seneste år på grunn av økt bevissthet og oppmerksomhet på innovasjon som en vesentlig forutsetning for økonomisk vekst.

2.2. Valg av enhet

Foretaket som undersøkelsesenhhet

Enheden som observeres i innovasjonsundersøkelsen er foretaket. Dette er den juridiske enheten som samler all virksomhet under samme institusjonelle paraply. Eksempler på foretak er aksjeselskap og ansvarlig selskap. I standard for næringsgrupperinger (SN2002) defineres foretaket prinsipielt som den minste kombinasjonen av juridiske enheter som produserer varer eller tjenester, og som til en viss grad har selvstendig beslutningsmyndighet.

Et foretak kan ha mer enn en virksomhet tilknyttet seg dersom det driver sin aktivitet spredd geografisk eller på ulike næringsområder. Disse virksomhetene kalles bedrifter. En bedrift er altså en lokalt avgrenset enhet, som hovedsakelig driver sin aktivitet innen en bestemt næringsgruppe.

Fordeler og ulemper ved foretak som observert enhet

Det er fordeler og ulemper knyttet til det å henvende seg til foretaket og ikke til enkeltbedrifter. Den viktigste fordel er at man henvender seg til den endelige beslutningstakeren. Strategiske avgjørelser vil typisk bli truffet på foretaksnivå, selv om slike avgjørelser også kan treffes på konsernnivå for foretak som er knyttet sammen i konserner. Siden

innovasjonsaktiviteter er nært knyttet til nettopp strategi og kursvalg er foretaket best skikket til å oppgi svar på området.

En ulempe med valget av foretaket som observert enhet er at foretaket ikke er næringsmessig eller geografisk entydig. Hvis et foretak har innovasjonsaktivitet i flere bedrifter og i flere næringer, vil alt dette innovasjonsarbeidet rapporteres for foretaket og næringsklassifiseres der hovedaktiviteten foregår. Dessuten vil innovasjonsaktiviteten plasseres geografisk etter hovedkontorets beliggenhet, selv i tilfeller der denne aktiviteten egentlig gjennomføres ved en bedrift plassert i en annen region. For flere-bedriftsforetak vil man med andre ord ikke sikkert kunne plassere all innovasjonsaktivitet geografisk eller på næring. Flerbedriftsforetakene utgjør imidlertid bare drøye 16 prosent av det totale antall foretak, men står for nærmere 85 prosent av de totale innovasjonsutgiftene i næringslivet. Foretakene blir derfor bedt om å oppgi antall ansatte innen FoU og utgifter til egenutført FoU fordelt på sine bedrifter, og dette gir en god pekepinn også på hvor innovasjonsaktiviteten finner sted. Statistisk sentralbyrå publiserer innovasjonstall for de ulike fylkene. I undersøkelsen for 2006 er utvalget noe utvidet, og foretakene bes oppgi hvilke bedrifter som deltok i innovasjonsvirksomheten. Dette vil gjøre det mulig å publisere innovasjonsindikatorer på et enda lavere geografisk nivå enn fylke. Resultatene er planlagt publisert i 1. kvartal 2008.

Innhenting av data fra foretak knyttet sammen i konsern utgjør en spesiell utfordring. Her kan vurderinger på konsernnivå medføre at innovasjonsaktivitet som skal nyttes i flere av konsernets foretak legges til ett foretak som har ansvaret for utviklingsarbeidet. I datafangsten til FoU- og innovasjonsundersøkelsene benyttes derfor informasjon om konserntilknytninger mellom foretak for de største enhetene. Slik blir det registrert at informasjonen i konsernets foretak for utviklingsarbeid dekker alle foretak i konsernet.

2.3. Utvalg og populasjon

Næringer

Innovasjonsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse der målpopulasjonen er industri- og bergverksdrift, tjenesteytende næringer, olje- og gassutvinning samt fiskeoppdrett. Spesifikt deltar følgende næringer i undersøkelsen⁷:

- fiskeoppdrett (NACE 05.02)
- utvinning av olje og naturgass (NACE 11)
- bergverksdrift (NACE 10, 13-14)
- industri (NACE 15-37)

⁷ Klassifiseringen i næringsgrupper foretas etter Standard for næringsgruppering (2002), basert på EUs standard *Nomenclature générale des Activités économiques dans les Communautés Européennes* (NACE).

- kraft- og vannforsyning (NACE 40-41)
- bygge- og anleggsvirksomhet (NACE 45)
- agentur- og engroshandel (NACE 51)
- transport og kommunikasjon (NACE 60-63, 64.2)
- finansiell tjenesteyting og forsikring (NACE 65-67)
- databehandlingsvirksomhet (NACE 72)
- forskning og utviklingsarbeid (NACE 73)
- teknisk testing og konsulentvirksomhet (NACE 74.2, 74.3)

SSB følger den felles europeiske standarden, men har i tillegg med næringene 05.02, 45 og 73.

Størrelsesgrupper og omfang

Innovasjonsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse for foretak med minst 10 sysselsatte, og bruttoutvalget var for 2004-undersøkelsen på 4898 foretak. Undersøkelsen omfatter samtlige enheter i næringslivet med minst 50 sysselsatte.⁸ Foretak med mindre enn 10 sysselsatte er unntatt fra undersøkelsen, delvis fordi disse utgjør en relativt liten andel av den norske innovasjonsinnsatsen, og delvis for å redusere den samlede oppgavebyrden for næringslivet. For enheter med 10-49 sysselsatte ble det trukket et tilfeldig utvalg, stratifisert etter 2-siffer næring og størrelsesgruppe. Trekkprosenten er basert på størrelsen på de respektive næringene. For store næringer, det vil si næringer med svært mange foretak, ble det trukket ut en lavere prosentandel av foretakene til undersøkelsen. Mer spesifikt var trekkprosenten 15 prosent for foretak med 10-49 sysselsatte i NACE 15, 45, 51 og 60. For alle andre næringer ble det trukket 35 prosent av alle foretak med 10-49 sysselsatte.

Undersøkelsen benytter Det sentrale bedrifts og foretaksregisteret (BoF) som grunndata. Bruttoutvalget var på 4899 foretak. Det stratifiserte bruttoutvalget ble trukket etter sannsynlighetene oppgitt i tabellene under.

Tabell 2.1. Utvalg og populasjon, næringslivet totalt

Størrelsesgrupper. Sysselsatte	Foretak i populasjonen	Foretak i bruttoutvalget	Trekkprosent
I alt	11 626	4 898	42
10-19	6 061	1 814	30
20-49	3 537	1 239	35
50-99	1 062	879	83
100-	966	966	100

⁸ Det finnes et unntak til regelen om full dekning av foretak med 50 eller flere sysselsatte. Av alle foretak i næringene 45. bygge- og anleggsvirksomhet og 51. agentur- og engroshandel med 50-99 sysselsatte, ble 35 prosent trukket ut til deltakelse i undersøkelsen. Dette på grunn av det store antallet foretak i disse to næringene. For øvrig ble utvalget trukket som angitt.

Tabell 2.2. Utvalg og populasjon, industri og bergverksdrift

Størrelsesgrupper. Sysselsatte	Foretak i populasjonen	Foretak i bruttoutvalget	Trekkprosent
I alt	3 714	2 227	60
10-19	1 633	760	47
20-49	1 198	584	49
50-99	464	464	100
100-	419	419	100

Tabell 2.3. Utvalg og populasjon, tjenesteyting

Størrelsesgrupper. Sysselsatte	Foretak i populasjonen	Foretak i bruttoutvalget	Trekkprosent
I alt	4 757	1 861	39
10-19	2 589	711	27
20-49	1 395	453	32
50-99	367	291	79
100-	406	406	100

Tabell 2.4. Utvalg og populasjon, andre næringer

Størrelsesgrupper. Sysselsatte	Foretak i populasjonen	Foretak i bruttoutvalget	Trekkprosent
I alt	3 155	810	26
10-19	1 839	343	19
20-49	944	202	21
50-99	231	124	54
100-	141	141	100

Observasjonsperiode og referanseperiode

Observasjonsperioden som dekkes av undersøkelsen er 2002–2004, mens referanseperioden er 2004. Dette er i tråd med instruksene i det felleseuropeiske opplegget til CIS4. I praksis innebærer det at foretaket klassifiseres etter antall sysselsatte i referanseåret 2004, og at tall for omsetning og utgifter, samt omsetning, eksport osv. gjelder dette året. Spørsmål som går på selve innovasjonsaktiviteten til foretaket, samt foretakets innovasjonssamarbeid, informasjonsinnhenting til innovasjon, effekter av innovasjon osv. dekker hele observasjonsperioden, fra begynnelsen av 2002 til utgangen av 2004.

2.4. Datainnsamling

Skjema

For 2004-undersøkelsen falt undersøkelsene for forskning og utvikling (FoU) og innovasjon sammen i tid, slik at begge undersøkelsene ble integrert i samme skjema. Dette har også vært tilfelle tidligere. Undersøkelsen ble sendt ut i juni 2005 med svarfrist medio august. Undersøkelsen var oppgavepliktig med hjemmel i statistikkloven og foretakene ble fulgt opp dersom oppgaven uteble. Det ble sendt ut to påminnelser før vedtak om tvangsmulkt. For første gang var det mulig å gi elektronisk svar på skjemaet på <https://idun.ssb.no>

Etter to purringer deltok 4655 foretak i undersøkelsen, det vil si 95 prosent.

Tabell 2.5. Svarprosent og dekningsgrad

Størrelses- grupper. Sysselsatte	Foretak i brutto- utvalg	Foretak i netto- utvalg	Svar- prosent	Dekningsgrad i sysselsatte. Prosent	
				Brutto- utvalg	Netto- utvalg
Næringslivet totalt	4898	4 655	95	83	77
10-19	1814	1 684	93	30	28
20-49	1239	1 168	94	35	33
50-99	879	855	97	83	81
100-199	499	492	99	100	99
200-499	294	289	98	100	98
500-	173	167	97	100	88

Siden frafallet var så lite, og dessuten forskjellene i frafall mellom størrelsesgruppene var små, ble det ikke nødvendig med en egen frafallsundersøkelse for å vurdere om frafallet skapte skjevheter av betydning for undersøkelsen. De 4655 foretakene som deltok i undersøkelsen representerte 40 prosent av foretakene i populasjonen, og 77 prosent av det totale antall sysselsatte i populasjonen. En god dekning av små og mellomstore foretak ble sikret da disse utgjorde over 61 prosent av foretakene i undersøkelsen.

Kontroll og revisjon

Oslo-manualen gir retningslinjer for revisjon av innovasjonsdata. Selv om definisjoner av nøkkelbegreper og oppklaring rundt enkeltspørsmål følger med som en veiledning til oppgavegiverne, viser det seg at størrelser rundt innovasjon og tilhørende begreper er vanskelige å rapportere for mange foretak. Kontroll og revisjon av de returnerte skjemaene er derfor svært viktig.

De innsendte oppgavene blir først sett gjennom og grovkontrollert, for å oppdage og luke ut åpenbare feil. I tillegg er det foretatt rundt 40 maskinelle kontroller av dataene etter at de er registrert første gang. Disse kontrollene bygger i hovedsak på Eurostats kontroller. Under datarevisjonen brukes også svar fra tidligere undersøkelser samt data fra strukturstatistikken som referanse. Flere konsistenssjekker foretas, og der det finnes avvik, blir dette korrigert.

Totalt 38 prosent av oppgavegiverne benyttet seg av muligheten til å svare elektronisk på undersøkelsen. Kontroller lagt inn i den elektroniske varianten av skjemaet har vist seg å redusere antall feil betraktelig. I gjennomsnitt ble det registrert 0,5 feil per elektronisk innrapportering, og 1,4 feil per papirlevering.

Feilene som oppdages skyldes blant annet manglende forståelse av innovasjonsbegrepet. Mange av enhetene ble kontaktet for å rydde opp i uklarheter og mangelfulle opplysninger.

Oppgavebyrde

Innovasjonsundersøkelsen kan karakteriseres som tung, med en forholdsvis omfattende arbeidsbyrde for foretak med innovasjonsaktivitet. Gjennomsnittlig

tidsbruk for alle foretak til utfylling av skjemaet er anslått til 45 minutter. Dette gir en samlet oppgavebyrde for enhetene i undersøkelsen på 3491 timeverk.

2.5. Begreper og kjennemerker

Definisjon av de viktigste begrepene og kjennemerkene

Begrepene innovasjon, innovativ og innovasjonsaktivitet, brukes om produkt- og prosessinnovasjoner (PP-innovasjon) som omfatter introduksjonen av nye eller vesentlig forbedrede produkter eller prosesser. Innovasjonsundersøkelsen 2004 kartla også organisatorisk og markedsmessig innovasjon. Når ikke annet er nevnt, blir innovasjonsbegrepene brukt om PP-innovasjon alene. De ulike begrepene som benyttes i innovasjonsundersøkelsen defineres slik:

Produktinnovasjon

Produktinnovasjon er en vare eller tjeneste som enten er *ny* eller *vesentlig forbedret* med hensyn til dens egenskaper, tekniske spesifikasjoner, innebygd software eller andre immaterielle komponenter eller brukervennlighet. Innovasjonen skal være ny for foretaket; den må ikke nødvendigvis være ny for markedet.

Prosessinnovasjon

Prosessinnovasjon omfatter *nye* eller *vesentlig forbedrede* produksjonsteknologi/- metoder og nye eller vesentlige forbedrede metoder for levering av varer og tjenester. Innovasjonen skal være ny for foretaket; foretaket må ikke nødvendigvis være den første til å introdusere denne prosessen.

Organisatorisk innovasjon

Organisatorisk innovasjon er gjennomføring av *ny* eller *vesentlig endret* struktur i foretaket eller nye eller vesentlig endrede ledelsesmetoder for å øke foretakets bruk av kunnskap, kvaliteten i varer og tjenester eller effektiviteten i arbeidsprosesser.

Markedsmessig innovasjon

Markedsmessig innovasjon er introduksjon av *ny* eller *vesentlig endret* design, samt introduksjon av nye eller vesentlig endrede salgsmetoder for å gjøre foretakets produkter mer attraktive eller for å åpne for nye markeder.

Innovative foretak

Foretak som enten har introdusert nye eller vesentlige endrede varer eller tjenester på markedet eller tatt i bruk nye eller vesentlig endrede prosesser i løpet av de siste tre årene (perioden 2002-2004). Foretak som bare har hatt pågående innovasjonsaktivitet som ennå ikke var blitt ferdigstilt eller var blitt avbrutt, er ikke inkludert blant innovative foretak.

Innovasjonsaktivitet

Et foretak har innovasjonsaktivitet hvis det i den aktuelle perioden har lansert nye eller endrede produkter eller prosesser, eller har pågående eller ikke fullført innovasjonsarbeid.

Salg av nye eller vesentlig endrede produkter

Salg siste år (2004) av nye eller vesentlig endrede produkter introdusert på markedet i løpet av de siste tre årene (perioden 2002-2004). Salget oppgis som andel av samlet omsetning siste år. Det skilles mellom produkter som er nye for markedet og produkter som bare er nye for foretaket.

Innovasjonskostnader

Kostnader til innovasjonsaktiviteter foretaket utførte siste år (2004), inklusive kostnader i ennå ikke ferdigstilt eller avbrutt innovasjonsaktivitet. Det skilles mellom følgende kostnadskomponenter: egenutført forskning og utviklingsarbeid (FoU), innkjøpt FoU, anskaffelse av maskiner og utstyr spesielt rettet mot utvikling av nye produkter/prosesser, anskaffelse av annen ekstern kunnskap, kompetanseoppbygging i forbindelse med utvikling eller introduksjon av nye eller forbedrede produkter eller prosesser, markedsintroduksjon av innovasjoner, design og annet forarbeid for produksjon eller levering.

Innovasjonssamarbeid

Med innovasjonssamarbeid menes aktiv deltaking i felles FoU og andre innovasjonsaktiviteter med andre organisasjoner (enten andre foretak eller ikke-kommersielle institusjoner). Dette betyr ikke nødvendigvis at begge parter oppnår umiddelbar økonomisk gevinst fra samarbeidet. Rent kontraktarbeid uten aktivt samarbeid fra begge parter omfattes ikke.

Effekter av innovasjon

Virkning ved utgangen av 2004 av innovasjonsaktivitet gjennomført av foretaket for perioden 2002-2004. Det skilles mellom produktorienterte, prosessorienterte og andre effekter.

Informasjonskilder for innovasjonsvirksomheten

Betydningen av ulike informasjonskilder for foretakets innovasjonsaktivitet i perioden 2002-2004. Det skilles mellom interne kilder, kilder i markedet, institusjonelle kilder og andre kilder.

Hindringer for innovasjonsvirksomhet

Viktigheten av ulike hemmende faktorer etter økonomiske, interne og andre faktorer. Det skilles mellom foretak med innovasjonsvirksomhet og foretak uten innovasjonsvirksomhet.

2.6. Feilkilder og usikkerhet

Estimering av totaltall

Siden innovasjonsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse, er det nødvendig å skalere resultatene for å gi representative totaltall for hele foretakspopulasjonen. Skaleringen er foretatt i strata definert av nærings- og sysselsettingsgrupper, det vil si de samme gruppene som ble benyttet under utvalgstrekkningen. Disse gruppene som baseres på 2-siffer næringskode (SN02) krysses med størrelsesgruppene 10-19 og 20-49. Siden det er fulltelling av alle enheter med 50 sysselsatte eller mer, estimeres ikke totaltall for denne gruppen.⁹

Når totaltall beregnes, vektes hvert foretak i netto-utvalget innen et gitt stratum opp med den andelen dette foretaket utgjør av totalen. Vekter er beregnet for hvert foretak innenfor hvert stratum. Det finnes imidlertid en forskjell i metodene for å beregne totaltall for nominelle og reelle størrelser.

For nominelle størrelser, som totale innovasjonsutgifter og lignende, er andel av *antall sysselsatte* i populasjonen som er dekket av nettoutvalget brukt som vekter.

For realstørrelser, som antall innovative foretak og lignende, brukes andel av *antall enheter* i populasjonen dekket av nettoutvalget til beregningen.

Innsamlings- og bearbeidingsfeil

Selv om innovasjonsbegrepet er mer kjent og fått større oppmerksomhet de siste årene er det fortsatt mange som er usikre på begrepet. Samtidig er det et begrep som er vanskelig å avgrense og å operasjonalisere. Hovedproblemet ligger i vurderingen av om et produkt eller en prosess er ny eller vesentlig forbedret. Det vil være forskjell på hvordan de enkelte respondenter har oppfattet og tolket dette. Spesielt for virksomheter innenfor tjenesteytende sektor kan dette være et problem.

Et vanskelig spørsmål å besvare for foretakene i undersøkelsen er samlede kostnader til innovasjon og fordeling på type kostnader, spesielt kostnadselementene utenom FoU. FoU-kostnadene i innovasjonskostnadene er fullt ut i samsvar med de offisielle tallene i FoU-statistikken. Kostnader til FoU, og spesielt andre kostnader i forbindelse med innovasjon, er vanligvis ikke oppført som selvstendige regnskapsposter i foretakenes regnskaper/årsrapporter. Ved utfylling av oppgaven vil mange nødvendigvis måtte bruke skjønn.

Målefeil som oppstår ved at oppgavegiver gir direkte gale opplysninger vil forekomme i og med at utvalget er så stort som det er. Gjennom kontroll og revisjonsarbeid prøver en å minimere slike feilkilder.

⁹ For næringene 45 og 51 ble det også beregnet vekter for foretak med 50-99 sysselsatte, jfr. fotnote 8.

Innsamlingsfeil som for eksempel skyldes at tall oppgis i hele kroner i stedet for 1000 kroner blir som regel oppdaget.

Se for øvrig kapittel 2.4 Datainnsamling.

Utvalgsfeil

Utvalgsfeil er feiltyper som skyldes at bare deler av populasjonen undersøkes. Når deler av datagrunnlaget baserer seg på utvalg kan det være avvik mellom egenskapene til utvalget og populasjonen som helhet. Utvalgsfeilen reduseres normalt når størrelsen på utvalget øker. Utvalget i innovasjonsundersøkelsen 2004 er forholdsvis stort og svarprosenten generelt høy. Usikkerhet som følge av avvik mellom utvalg og populasjon skulle av den grunn ikke være noe stort problem.

Enkelte spørsmål i skjema var imidlertid ubesvart for en del foretak (partiell frafall). Dette varierte fra spørsmål til spørsmål. Spørsmålet om innovasjonskostnader er ett av de med høyest andel ubesvart.

Usikkerheten i materialet blir beregnet ved det relative standardavviket, variasjonskoeffisienten. Dette gir en pekepinn på kvaliteten på oppblåsningen. Relativt standardavvik er gitt ved standardavviket til den estimerte verdien relativt til et nivå-tall for den samme verdien. Standardavviket kan relateres til nivå-tallet for sannsynlighetsutvalget eller til totaltallet for hele undersøkelsen. Siden totaltallene for de fleste næringer er langt større enn tallene bare for sannsynlighetsutvalget, blir usikkerheten betydelig lavere relatert til totaltallene, hvor også de fulltalte delene av populasjonen tas med.

Tabellene 2.6 og 2.7 viser spredningsmål for to utvalgte, viktige variable i statistikken; andel innovative foretak, og omsetningsandelen fra nye produkter. Det finnes noe variasjon i usikkerheten i tallene fra de ulike hovednæringene. Tall for industri- og bergverksdrift er heftet med minst usikkerhet. Dette skyldes at det i denne næringen er størst samsvar mellom antall foretak i utvalget og i populasjonen. For øvrig viser tallene at usikkerheten omkring de estimerte verdiene er størst der sannsynlighetsutvalget (den delen av utvalget som ikke er fulltalt) påvirker totalen mest. Generelt gjelder det at når utvalgstørrelsen (n) nærmer seg populasjonstørrelsen (N) vil prediksjonsvariansen (og dermed variasjonskoeffisienten) avta. Hvis sannsynlighetsutvalget i en næring står for en stor andel av omsetningen av nye produkter relativt til de fulltalte enhetene, vil usikkerheten omkring de estimerte totaltallene for omsetning av nye produkter i næringen øke. Tilsvarende øker usikkerheten omkring totaltall for andel innovative foretak i en næring, hvis sannsynlighetsutvalget er stort relativt til de fulltalte enhetene i næringen.

Tabell 2.6. Relative standardavvik, andel innovative foretak

Næring	Prosent	
	Andel innovative foretak	Relativt standardavvik
Næringslivet totalt	26	2,33
Industri og bergverksdrift	37	2,48
Tjenesteytende næringer	28	3,89
Andre næringer	11	10,05

Tabell 2.7. Relative standardavvik, nye produkters andel av total omsetning

Næring	Prosent	
	Nye produkters andel av total omsetning	Relativt standardavvik
Næringslivet totalt	5,7	4,33
Industri og bergverksdrift	9,2	0,73
Tjenesteytende næringer	7,3	8,20
Andre næringer	1,2	4,40

Variasjonskoeffisienten (CV) kan brukes til å finne prediksjonsintervaller for de estimerte verdiene.¹⁰ Dette er en annen måte å vise usikkerheten knyttet til estimatene. Nettutvalget består av en fulltalt del (hvor det følgelig ikke er usikkerhet i tallene) og et sannsynlighetsutvalg (der et utvalg brukes til å estimere totalen og det derfor vil være usikkerhet knyttet til estimatene). Et 95 prosent prediksjonsintervall for andel innovative foretak i hele næringslivet finnes på følgende måte¹¹:

$$\hat{\theta} = \frac{\hat{T}(inn)}{N} = \frac{\hat{T}^{sanns}(inn)}{N} + \frac{T^{full}(inn)}{N}$$

N = Antall foretak i alt (inkludert fulltelling)

$\hat{T}(inn)$ = estimert antall innovative foretak = $\hat{\theta} \cdot N$

$\hat{\theta}$ = estimert andel innovative foretak = 0,26

$$CV(\hat{\theta}) = \frac{2,33}{100} = \frac{std(\hat{\theta})}{\hat{\theta}} = \frac{std(\hat{T}^{sanns}(inn))/N}{\hat{T}(inn)/N} = \frac{std(\hat{T}^{sanns}(inn))}{\hat{T}(inn)} = \frac{std(\hat{T}^{sanns}(inn))}{\hat{\theta} \cdot N}$$

$$std(\hat{T}^{sanns}(inn)) = CV(\hat{\theta}) \cdot \hat{\theta} \cdot N = 0,0233 \cdot 0,26 \cdot N$$

$$std(\hat{\theta}) = \sqrt{V(\hat{\theta})} = \sqrt{\frac{V(\hat{T}^{sanns}(inn))}{N^2}} = \frac{std(\hat{T}^{sanns}(inn))}{N} = \frac{0,0233 \cdot 0,26 \cdot N}{N} = 0,006$$

$$PI(T(inn)) = [\hat{T}(inn) \pm 1,96 \cdot std(\hat{T}^{sanns}(inn))]$$

$$PI(\theta) = [\hat{\theta} \pm 1,96 \cdot std(\hat{\theta})] = [0,26 \pm 1,96 \cdot 0,006] = [24,8\% , 27,2\%]$$

¹⁰ Ved konfidensintervall antar man at utvalget av foretak er stokastisk, mens statistikkvariablene er ukjente parametere. Ved prediksjonsintervall er utvalget gitt, mens statistikkvariablene er stokastiske variable. Konfidensintervall er designbaserte og prediksjonsintervall er basert på modellantagelser. Siden innovasjonsstatistikkens estimater er basert på homogen- og ratemodellen, brukes prediksjonsintervall. Det designbaserte konfidensintervallet måler usikkerheten som kommer av at det er flere mulige utvalg som kan trekkes. Det modellbaserte prediksjonsintervallet måler usikkerheten som kommer av at statistikkvariablene antas å være stokastiske variabler som kan anta flere verdier. Se for øvrig Mevik (2003).

¹¹ Et 95 % prediksjonsintervall for andel innovative foretak inneholder at den sanne verdien (den sanne andelen innovative foretak ligger innenfor intervallet) med 95 % sikkerhet.

Tabell 2.8. Prediksjonsintervall, andel innovative foretak

Næring	Andel innovative foretak	95 % prediksjonsintervall
Næringslivet totalt	26	[24,8 , 27,2]
Industri og bergverksdrift	37	[35,2 , 38,8]
Tjenesteytende næringer	28	[25,9 , 30,1]
Andre næringer	11	[8,8 , 13,2]

Tabell 2.9. Prediksjonsintervall, nye produkters andel av total omsetning

Næring	Nye produkters andel av total omsetning	95 % prediksjonsintervall
Næringslivet totalt	5,7	[5,2 , 6,2]
Industri og bergverksdrift	9,2	[9,1 , 9,3]
Tjenesteytende næringer	7,3	[6,1 , 8,5]
Andre næringer	1,2	[1,1 , 1,3]

Ved bruk av samme metode finner man følgende usikkerhetsmål for andel innovative foretak og nye produkters andel av samlet omsetning:

På to-siffer næringsnivå er de fleste usikkerhetsberegningene tilfredsstillende når vi betrakter dem relativt til totaltallene. Når det gjelder estimeringen av nivå tall på tre-siffernivå ble usikkerheten relativt stor for de aller fleste næringene. Det ble derfor publiserte relativt få tall og indikatorer på dette nivået.

Ikke-utvalgsfeil

Feilkilder oppstår ved at registre som benyttes ikke er oppdatert til enhver tid. Enheter kan være feilplassert hva gjelder næringskode, statuskode eller andre kjennemerker. Kjennemerker som næringskode, tilstand, organisasjonsform og lignende ligger til grunn for utvalget. Kvaliteten på disse kjennemerkene vil være avgjørende for riktig utsendelse og for inndelingen av populasjonen i hensiktsmessige strata.

Oppgavegiverne ble bedt om å oppgi enkelte generelle opplysninger om foretaket. Data om sysselsatte og foretakets næringstilknnytning ble kryssjekket med de dataene utvalgstrekkningen var basert på. Spesielt ønsket vi å vite om foretaket egentlig tilhørte en annen sysselsettingsgruppe eller næring, enn de som ble brukt som basis i utvalgstrekkningen. Andelen foretak som i utvalget var feilklassifisert og som derfor endte opp i et annet stratum var svært liten. Kun 12 av til sammen 4655 foretak i nettoutvalget endret stratum fra utvalg til ferdig revidert datasett. Dette tilsvarer 0,26 prosent. Antall feilklassifiseringer var dessuten relativt jevnt fordelt mellom størrelsesgruppene.

2.7. Sammenlignbarhet og sammenheng

Sammenlignbarhet over tid og mellom land

Innovasjonsundersøkelsen er fremdeles en relativt ung undersøkelse, og en undersøkelse som stadig utvikles og forbedres. Når et spørreskjema endres, kan man ikke se bort fra at det vil påvirke svarene man får fra oppgavegiverne. De seneste undersøkelsene er imidlertid er i

stor grad like, men sammenligninger med tidligere undersøkelser bør gjøres med noe varsomhet.

Samordningen av Eurostats innovasjonsundersøkelser gir bedre muligheter til å sammenligne norske forhold med andre konkurrerende land. En slik sammenligning er viktig, fordi det *a priori* ikke er mulig å stille opp noe eksakt mål for hvor stor innovasjonsinnsatsen bør være, eller hvilket nivå man skal forvente for resultatene. Innovasjon foregår som ledd i foretakenes konkurranse i markedene, slik at hva et hensiktsmessig nivå på innsats og resultater i stor grad bestemmes av hva konkurrentene foretar seg. Siden store deler av norsk næringsliv er utsatt for internasjonal konkurranse, blir derfor det relevante sammenligningsgrunnlaget hva tilsvarende virksomhet i utlandet satser og oppnår. Det må likevel sies at det ikke er uproblematisk å måle innovasjonsvirksomhet og dermed foreta sammenligninger mellom land. Selv land vi ofte sammenligner oss med vil for eksempel kunne ha svært forskjellig næringsstruktur, noe som i stor grad påvirker totaltallene for innovasjonsaktivitet. En skal derfor være varsom med å trekke for sterke konklusjoner om forskjeller mellom land. Det at SSB har valgt å samkjøre undersøkelsene om FoU og innovasjon gjør at de norske resultatene også kan skille seg litt ut fra andre lands statistikker som ikke har samkjørte undersøkelser. SSBs erfaring viser imidlertid at de oppgitte tallene samsvarer bedre når de rapporteres i det samme skjema, siden FoU er en viktig innsatsfaktor i innovasjonsarbeidet.

Et sentralt sammenligningsgrunnlag er EUs indikatorsett for innovasjon (*Innovation Scoreboard*). Dette indikatorsettet blir utarbeidet av *DG Enterprise* som er ansvarlig for EUs innovasjonspolitik. Dokumentasjon og oppdaterte indikatorer er tilgjengelig på <http://trendchart.cordis.lu>

Sammenheng med annen statistikk

Resultatene fra innovasjonsundersøkelsen kommer inn under samlebetegnelsen teknologiske indikatorer, og gir sammen med andre statistikker som patentstatistikk, FoU-statistikk og IKT-statistikk en pekepinn på Norges evne til omstilling, og status som kunnskapsnasjon.

2.8. Tilgjengelighet

Statistikken for næringslivets innovasjonsaktivitet ligger på nettsidene til Statistisk sentralbyrå, <http://www.ssb.no/emner/10/03/innov/>. Resultatene er også å finne på Norges forskningsråd sine nettsider, <http://www.forskningssraadet.no>.

Resultater fra innovasjonsundersøkelsen 2004 ble første gang publisert 26.4.2006.

Sammenlignbare resultater for Norge, Island og EU-landene finnes også på Eurostats hjemmeside, <http://europa.eu.int/comm/eurostat/>.

Referanser

Foyn, Frank og Geir Frengen (1996): *Forsknings- og utviklingsvirksomhet i norsk industri 1993*, Rapporter 96/14, Statistisk sentralbyrå.

Gundersen, Frants (2002): *FoU og innovasjon i norske regioner*, Rapporter 2002/26, Statistisk sentralbyrå (http://www.ssb.no/emner/10/03/rapp_200226/).

Mevik, Anna-Karin (2003): Usikkerhet i konjunkturbarometeret, Notater 2003/28, Statistisk sentralbyrå (http://www.ssb.no/emner/08/05/10/notat_200328/notat_200328.pdf).

Salte, Øyvind Vormeland (2007): *Innovasjon i norsk næringsliv, Økonomiske analyser 2*, 2007, Statistisk sentralbyrå 11-21, (<http://www.ssb.no/emner/08/05/10/oa/200702/salte.pdf>).

Statistisk sentralbyrå (2004): *Forskning og utvikling i næringslivet 2001-2002*, Norges offisielle statistikk D301, (http://www.ssb.no/emner/10/03/nos_fou/nos_d301/).

Statistisk sentralbyrå (2004): *Innovasjonsstatistikk for næringslivet 2001*, Norges offisielle statistikk D304 (http://www.ssb.no/emner/10/03/nos_innov/nos_d304/).

Vedlegg A

Vedleggstabeller

Tabell A1a. Innovative foretak etter næring i 2004. Prosent av foretak i populasjonen

Næring (SN2002)	Enheter totalt		Enheter med:										
	Populasjon	Utvalg	Produkt- og/eller prosess-innovasjon	Produkt-innovasjon	Produkt-innovasjon også for markedet	Prosess-innovasjon	Både produkt- og prosess-innovasjon	Organisatorisk innovasjon	Markeds-innovasjon	Organisatorisk innovasjon samt prod.- og/eller pros.- innovasjon	Markeds-innovasjon samt prod.- og/eller pros.- innovasjon	Prod., pros., org.- og/eller mark.- innovasjon	
	Antall		Prosent										
05 Fiskeoppdrett	82	56	37	18	8	36	16	21	8	15	8	44	
11 Utvinning av olje og naturgass	87	86	34	21	16	22	9	30	14	16	9	50	
10, 13-14 Bergverksdrift	84	68	11	6	4	8	4	20	14	7	4	30	
15-16 Nærings- og nytelsesmiddelindustri	704	251	31	25	13	21	15	16	26	12	19	40	
17 Prod. av tekstiler og utstyr	87	77	44	40	23	22	17	19	25	15	19	51	
18 Prod. av klær. Beredning og farging	27	26	37	26	7	26	15	39	46	23	30	57	
19 Prod. av reiseeff. Beredning av lær	6	6	33	33	0	17	17	17	33	17	17	50	
20 Prod. av trelast og varer av tre	304	141	41	25	10	29	14	26	24	20	18	51	
21 Prod. av papirmasse og papir	50	49	36	34	10	20	18	30	32	14	16	61	
22 Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	431	217	22	14	6	16	7	24	20	11	14	40	
24 Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	79	79	61	54	32	35	29	47	33	34	29	76	
25 Prod. av gummi- og plastprod.	112	76	44	37	22	31	24	22	29	18	21	52	
26 Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	136	97	37	24	13	20	7	21	22	14	15	48	
27 Prod. av metaller	55	53	58	40	15	44	26	34	21	26	16	68	
28 Prod. av metallvarer	479	212	28	23	11	15	10	16	21	8	16	40	
29 Prod. av maskiner og utstyr	359	197	50	45	23	26	22	26	32	20	28	60	
30 Prod. av kontor- og datamaskiner	5	5	40	40	0	40	40	-	40	-	40	40	
31 Prod. av andre elektriske mask. og app.	99	93	56	52	26	34	29	40	33	31	27	69	
32 Prod. av kommunikasjonsutstyr	45	45	73	62	36	47	36	47	44	42	40	80	
33 Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	89	86	58	55	30	29	25	24	35	19	30	66	
34 Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	62	61	39	39	11	28	28	30	30	16	20	57	
35 Prod. av andre transportmidler	276	172	38	29	11	20	11	25	18	16	14	49	
36 Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	192	107	53	47	23	26	20	26	41	21	32	66	
37 Gjenvinning	29	29	28	24	14	21	17	31	14	21	10	41	
10, 13-37 Sum industri og bergverksdrift	3 710	2 147	37	30	15	23	15	23	26	16	20	49	
40-41 Kraft- og vannforsyning	225	137	18	9	4	15	6	32	19	10	7	45	
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	2 763	493	9	5	2	7	3	14	9	3	2	23	
51 Agentur- og engroshandel	2 018	430	26	21	11	14	9	23	23	11	13	43	
60 Land- og rørtransport	698	181	5	3	0	4	1	10	7	4	4	13	
61 Sjøtransport	188	119	19	8	3	15	4	16	10	9	8	26	
62 Lufttransport	21	21	19	10	5	19	10	38	38	19	10	52	
63 Tjenester tilknyttet transport	327	157	25	13	7	19	8	26	21	13	14	41	
64.2 Telekommunikasjon	86	60	51	36	26	38	23	47	27	33	21	67	
65 Finansiell tjenesteyting	189	125	26	19	4	17	10	28	25	15	16	42	
66 Forsikring og pensjonsfond	39	39	26	13	8	18	5	28	15	18	10	36	
67 Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	94	54	19	14	9	13	8	22	13	3	7	42	
72 Databehandlingsvirksomhet	498	282	61	57	38	38	34	43	41	37	36	70	
73 Forskning og utviklingsarbeid	24	18	56	56	44	46	46	65	75	40	50	81	
74 Teknisk testing og konsulentvirks.	556	250	36	32	16	19	15	26	24	16	18	48	
51-74 Sum tjenesteyting	4 738	1 736	28	23	13	17	11	24	22	14	15	42	
05-74 Næringslivet totalt	11 605	4 655	26	21	11	16	10	22	20	12	13	40	

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A1b Innovative foretak etter sysselsettingsgruppe i 2004. Prosent av foretak i populasjonen

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Enheter totalt		Enheter med:									
		Popula- sjon	Ut- valg	Produkt- og/eller prosess- innova- sjon	Produkt- innova- sjon	Produkt- innova- sjon også for markedet	Prosess- innova- sjon	Både produkt- og prosess- innova- sjon	Organi- satorisk innova- sjon	Markeds- innova- sjon	Organisa- torisk innova- sjon samt prod.- og/eller pros.- innova- sjon	Markeds- innova- sjon samt prod.- og/eller pros.- innova- sjon	Prod.-, org.- og/eller mark.- innova- sjon
		Antall		Prosent									
05-74	Næringslivet totalt	11 605	4 655	26	21	11	16	10	22	20	12	13	40
	10-19 sysselsatte	6 061	1 684	20	16	8	12	7	17	17	8	11	32
	20-49 sysselsatte	3 537	1 168	28	22	12	17	11	22	20	13	13	42
	50-99 sysselsatte	1 057	855	39	30	14	25	16	31	27	17	17	57
	100-199 sysselsatte	494	492	44	33	17	30	19	35	29	20	20	62
	200-499 sysselsatte	289	289	49	40	18	35	26	39	32	27	25	64
	Over 500 sysselsatte	167	167	62	47	31	50	36	52	42	40	33	77
	Herav:												
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	3 710	2 147	37	30	15	23	15	23	26	16	20	49
	10-19 sysselsatte	1 633	715	26	22	10	14	10	18	21	10	15	39
	20-49 sysselsatte	1 198	553	36	28	14	22	14	22	26	15	19	48
	50-99 sysselsatte	459	459	56	45	22	35	24	30	32	21	27	66
	100-199 sysselsatte	228	228	58	47	25	36	25	35	32	24	27	71
	200-499 sysselsatte	128	128	68	60	23	49	41	43	40	38	35	76
	Over 500 sysselsatte	64	64	77	66	42	59	48	61	56	55	50	84
	Herav:												
51-74	Tjenesteyting	4 738	1 736	28	23	13	17	11	24	22	14	15	42
	10-19 sysselsatte	2 589	650	24	20	11	14	9	20	21	11	15	36
	20-49 sysselsatte	1 395	425	31	26	15	18	12	28	21	16	14	46
	50-99 sysselsatte	367	274	29	23	10	19	13	31	27	15	12	50
	100-199 sysselsatte	192	192	38	27	14	28	17	36	31	20	20	59
	200-499 sysselsatte	125	125	37	26	14	26	16	36	29	21	18	55
	Over 500 sysselsatte	70	70	50	39	23	40	29	46	40	30	27	70
	Herav:												
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	3 157	772	11	6	3	8	3	16	9	5	3	25
	10-19 sysselsatte	1 839	319	7	4	2	6	2	13	7	3	2	20
	20-49 sysselsatte	944	190	14	8	4	9	4	13	11	4	2	27
	50-99 sysselsatte	231	122	20	11	4	14	6	35	17	13	7	47
	100-199 sysselsatte	74	72	16	4	1	15	3	33	12	10	3	40
	200-499 sysselsatte	36	36	22	17	11	11	6	36	17	11	8	50
	Over 500 sysselsatte	33	33	58	30	24	55	27	48	18	30	12	76

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A2a. Innovasjonskostnader etter type og næring i 2004. Mill. kr

Næring (SN2002)		Totale innovasjonskostnader	Egenutført FoU	Innkjøpt FoU	Anskaffelse av maskiner og utstyr	Anskaffelse av eksternt kunnskap	Produkt-design og annet forarbeid	Kompetanseoppbygging	Markedsintroduksjon av innovasjoner
05	Fiskeoppdrett	326,5	257,2	26,2	25,0	0,2	5,6	10,8	1,4
11	Utvinning av olje og naturgass	2 288,7	807,8	1 047,6	312,8	76,4	29,1	8,7	6,3
10, 13–14	Bergverksdrift	43,3	32,0	4,9	1,7	0,9	3,6	0,1	0,0
15–16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	1 679,1	532,8	195,5	502,7	52,8	10,4	27,0	357,7
17	Prod. av tekstiler og utstyr	87,1	63,3	4,7	12,7	0,5	1,6	1,7	2,6
18	Prod. av klær. Beredning og farging	31,0	14,9	5,6	2,6	3,4	1,2	1,2	2,1
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	3,7	3,0	0,3	0,3	0,0	-	0,0	-
20	Prod. av trelast og varer av tre	448,4	116,3	18,8	274,5	7,5	6,6	13,3	11,4
21	Prod. av papirmasse og papir	242,6	169,6	40,6	26,9	0,6	1,3	2,7	1,0
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	191,5	110,7	25,3	35,8	9,1	2,2	4,3	4,1
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	1 763,4	1 255,6	329,9	121,7	10,8	16,1	6,9	22,4
25	Prod. av gummi- og plastprod.	127,5	77,9	9,6	11,3	3,2	8,4	8,2	9,0
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	251,2	74,3	14,5	117,6	7,0	24,0	5,6	8,1
27	Prod. av metaller	515,9	373,8	71,7	48,2	12,9	2,1	6,3	0,9
28	Prod. av metallvarer	388,6	198,9	26,6	109,1	11,5	18,8	14,7	9,0
29	Prod. av maskiner og utstyr	1 518,2	1 041,9	120,3	161,7	55,0	53,2	40,5	45,6
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	29,4	19,7	9,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	363,8	295,9	26,1	9,1	8,8	7,4	5,6	10,9
32	Prod. av kommunikasjonsutstyr	1 498,5	937,1	277,2	33,8	65,0	2,7	159,7	23,2
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	988,0	795,0	127,0	8,2	8,5	9,2	26,5	13,7
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	317,1	238,6	42,8	11,4	3,2	6,6	8,6	5,9
35	Prod. av andre transportmidler	697,4	333,6	80,8	63,2	50,2	50,1	106,4	13,0
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	290,3	155,1	21,8	38,3	20,9	11,6	5,6	37,0
37	Gjenvinning	13,8	8,4	1,3	2,7	0,3	0,7	0,3	0,2
10, 13–37	Sum industri og bergverksdrift	11 489,6	6 848,4	1 455,1	1 593,4	331,9	237,5	445,2	578,0
40–41	Kraft- og vannforsyning	183,7	37,5	56,1	47,6	5,7	16,6	17,9	2,2
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	296,4	172,1	17,2	48,0	20,5	10,7	21,2	6,7
51	Agentur- og engroshandel	1 049,7	499,1	248,6	31,2	123,3	12,2	50,3	85,0
60	Land- og rørtransport	180,7	53,6	83,8	23,2	1,6	0,4	8,8	9,3
61	Sjøtransport	134,4	59,7	36,0	8,3	12,5	14,3	3,5	0,0
62	Lufttransport	7,5	3,5	0,0	2,0	1,0	-	1,0	-
63	Tjenester tilknyttet transport	48,5	20,2	7,2	5,2	3,3	2,1	5,5	5,0
64.2	Telekommunikasjon	918,6	523,3	96,9	261,7	12,4	2,3	13,3	8,7
65	Finansiell tjenesteyting	718,5	271,6	383,3	3,8	27,9	4,8	21,7	5,2
66	Forsikring og pensjonsfond	119,7	85,1	9,5	0,4	21,0	0,0	3,4	0,3
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	215,5	152,8	52,4	0,2	3,3	2,0	4,3	0,4
72	Databehandlingsvirksomhet	2 496,6	1 833,1	269,3	48,2	147,8	79,3	75,0	44,0
73	Forskning og utviklingsarbeid	268,6	222,6	30,5	3,6	1,7	1,5	1,7	7,1
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	1 446,0	1 093,1	127,2	20,6	29,8	43,0	104,9	27,4
51–74	Sum tjenesteyting	7 604,2	4 817,8	1 344,6	408,3	385,7	162,0	293,4	192,4
05–74	Næringslivet totalt	22 189,1	12 940,8	3 946,8	2 435,2	820,5	461,5	797,2	787,1

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A2b. Innovasjonskostnader etter type og sysselsettingsgruppe i 2004. Mill. kr

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Totale innovasjonskostnader	Egenutført FoU	Innkjøpt FoU	Anskaffelse av maskiner og utstyr	Anskaffelse av eksternt kunnskap	Produkt-design og annet forarbeid	Kompetanseoppbygging	Markedsintroduksjon av innovasjoner
	Næringslivet totalt	22 189,1	12 940,8	3 946,8	2 435,2	820,5	461,5	797,2	787,1
	10–19 sysselsatte	2 232,3	1 454,3	268,3	217,0	69,6	61,8	80,3	81,0
	20–49 sysselsatte	3 496,4	1 849,1	541,3	500,3	176,7	89,1	245,3	94,5
	50–99 sysselsatte	2 614,8	1 669,9	342,0	240,2	146,1	75,7	67,7	73,2
	100–199 sysselsatte	2 470,7	1 448,0	472,6	202,2	136,3	60,7	54,6	96,3
	200–499 sysselsatte	3 022,4	1 711,1	538,3	300,9	133,0	67,3	211,8	60,0
	Over 500 sysselsatte	8 352,5	4 808,3	1 784,2	974,6	158,7	106,9	137,6	382,2
	Herav:								
10, 13–37	Industri og bergverksdrift	11 489,6	6 848,4	1 455,1	1 593,4	331,9	237,5	445,2	578,0
	10–19 sysselsatte	827,2	486,5	129,3	130,6	16,0	25,3	16,2	23,2
	20–49 sysselsatte	1 601,1	736,4	240,5	360,6	51,8	31,0	134,0	46,9
	50–99 sysselsatte	1 357,6	844,9	168,0	195,6	35,8	31,2	34,1	48,0
	100–199 sysselsatte	1 579,4	965,4	258,9	177,6	56,2	30,4	38,2	52,6
	200–499 sysselsatte	2 297,9	1 285,5	318,5	293,4	114,2	51,4	179,2	55,7
	Over 500 sysselsatte	3 826,5	2 529,6	339,8	435,6	58,0	68,3	43,5	351,6
	Herav:								
51–74	Tjenesteyting	7 604,2	4 817,8	1 344,6	408,3	385,7	162,0	293,4	192,4
	10–19 sysselsatte	1 227,7	852,1	121,9	56,4	49,2	34,2	58,9	55,0
	20–49 sysselsatte	1 629,1	1 024,5	278,6	46,3	110,7	37,6	90,2	41,2
	50–99 sysselsatte	944,6	603,1	130,7	19,6	107,4	35,3	25,4	23,1
	100–199 sysselsatte	805,9	469,0	151,1	23,5	76,1	30,1	13,1	43,1
	200–499 sysselsatte	610,5	386,3	159,8	6,3	18,8	11,6	23,6	4,1
	Over 500 sysselsatte	2 386,4	1 482,7	502,5	256,3	23,6	13,1	82,2	25,8
	Herav:								
05, 11, 40–41, 45	Andre næringer	3 095,3	1 274,6	1 147,0	433,5	102,8	62,0	58,7	16,7
	10–19 sysselsatte	177,4	115,7	17,1	30,0	4,4	2,2	5,2	2,7
	20–49 sysselsatte	266,2	88,2	22,2	93,4	14,3	20,6	21,1	6,4
	50–99 sysselsatte	312,6	221,8	43,3	25,1	2,9	9,1	8,2	2,1
	100–199 sysselsatte	85,3	13,6	62,6	1,1	4,0	0,2	3,3	0,6
	200–499 sysselsatte	114,0	39,2	60,0	1,3	0,1	4,4	9,0	0,2
	Over 500 sysselsatte	2 139,7	795,9	941,8	282,7	77,1	25,5	11,9	4,7

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A3a. Innovasjonskostnader totalt og som prosent av omsetning etter næring i 2004

Næring (SN2002)	Alle enheter			Enheter med innovasjon	
	Innovasjons- kostnader Mill. kr	Omsetning Mill. kr	Kostnader/ omsetning Prosent	Omsetning Mill. kr	Kostnader/ omsetning Prosent
05 Fiskeoppdrett	326,5	10 642	3,1	7 075	4,6
11 Utvinning av olje og naturgass	2 288,7	479 160	0,5	461 364	0,5
10, 13–14 Bergverksdrift	43,3	6 931	0,6	3 765	1,1
15–16 Nærings- og nytelsesmiddelindustri	1 679,1	143 821	1,2	104 037	1,6
17 Prod. av tekstiler og utstyr	87,1	3 526	2,5	2 379	3,7
18 Prod. av klær. Beredning og farging	31,0	1 152	2,7	855	3,6
19 Prod. av reiseeff. Beredning av lær	3,7	254	1,4	203	1,8
20 Prod. av trelast og varer av tre	448,4	20 514	2,2	11 724	3,8
21 Prod. av papirmasse og papir	242,6	18 470	1,3	16 075	1,5
22 Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	191,5	31 882	0,6	12 632	1,5
24 Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	1 763,4	43 301	4,1	40 056	4,4
25 Prod. av gummi- og plastprod.	127,5	6 842	1,9	4 302	3,0
26 Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	251,2	15 717	1,6	11 641	2,2
27 Prod. av metaller	515,9	67 977	0,8	66 824	0,8
28 Prod. av metallvarer	388,6	18 337	2,1	9 300	4,2
29 Prod. av maskiner og utstyr	1 518,2	29 756	5,1	23 406	6,5
30 Prod. av kontor- og datamaskiner	29,4	413	7,1	322	9,1
31 Prod. av andre elektriske mask. og app.	363,8	9 946	3,7	8 839	4,1
32 Prod. av kommunikasjonsutstyr	1 498,5	11 125	13,5	10 711	14,0
33 Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	988,0	12 298	8,0	11 212	8,8
34 Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	317,1	6 875	4,6	5 892	5,4
35 Prod. av andre transportmidler	697,4	49 745	1,4	32 120	2,2
36 Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	290,3	10 698	2,7	7 495	3,9
37 Gjenvinning	13,8	2 341	0,6	1 082	1,3
10, 13–37 Sum industri og bergverksdrift	11 489,6	511 921	2,2	384 870	3,0
40–41 Kraft- og vannforsyning	183,7	64 789	0,3	46 683	0,4
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	296,4	129 339	0,2	45 291	0,7
51 Agentur- og engroshandel	1 049,7	364 376	0,3	140 098	0,7
60 Land- og rørtransport	180,7	51 638	0,3	25 987	0,7
61 Sjøtransport	134,4	34 463	0,4	14 623	0,9
62 Lufttransport	7,5	23 554	0,0	3 855	0,2
63 Tjenester tilknyttet transport	48,5	52 495	0,1	17 729	0,3
64.2 Telekommunikasjon	918,6	53 804	1,7	42 587	2,2
65 Finansiell tjenesteyting	718,5	106 808	0,7	18 451	3,9
66 Forsikring og pensjonsfond	119,7	86 206	0,1	61 001	0,2
67 Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	215,5	12 666	1,7	5 467	3,9
72 Databehandlingsvirksomhet	2 496,6	34 252	7,3	20 623	12,1
73 Forskning og utviklingsarbeid	268,6	1 154	23,3	595	45,1
74 Teknisk testing og konsulentvirks.	1 446,0	27 847	5,2	19 551	7,4
51–74 Sum tjenesteyting	7 604,2	849 262	0,9	370 569	2,1
05–74 Næringslivet totalt	22 189,1	2 045 113	1,1	1 315 853	1,7

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A3b. Innovasjonskostnader totalt og som prosent av omsetning etter sysselsettingsgruppe i 2004

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Alle enheter			Enheter med innovasjon	
		Innovasjons- kostnader Mill. kr	Omsetning Mill. kr	Kostnader/omset- ning Prosent	Omsetning Mill. kr	Kostnader/omset- ning Prosent
05-74	Næringslivet totalt	22 189,1	2 045 113	1,1	1 315 853	1,7
	10-19 sysselsatte	2 232,3	177 717	1,3	54 170	4,1
	20-49 sysselsatte	3 496,4	236 518	1,5	77 235	4,5
	50-99 sysselsatte	2 614,8	170 953	1,5	83 797	3,1
	100-199 sysselsatte	2 470,7	238 934	1,0	145 561	1,7
	200-499 sysselsatte	3 022,4	337 415	0,9	215 448	1,4
	Over 500 sysselsatte	8 352,5	883 576	0,9	739 641	1,1
	Herav:					
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	11 489,6	511 921	2,2	384 870	3,0
	10-19 sysselsatte	827,2	31 772	2,6	9 189	9,0
	20-49 sysselsatte	1 601,1	63 543	2,5	28 670	5,6
	50-99 sysselsatte	1 357,6	55 025	2,5	37 008	3,7
	100-199 sysselsatte	1 579,4	61 796	2,6	45 626	3,5
	200-499 sysselsatte	2 297,9	119 890	1,9	103 358	2,2
	Over 500 sysselsatte	3 826,5	179 896	2,1	161 020	2,4
	Herav:					
51-74	Tjenesteyting	7 604,2	849 262	0,9	370 569	2,1
	10-19 sysselsatte	1 227,7	108 803	1,1	36 353	3,4
	20-49 sysselsatte	1 629,1	121 771	1,3	38 322	4,3
	50-99 sysselsatte	944,6	76 722	1,2	25 452	3,7
	100-199 sysselsatte	805,9	137 343	0,6	74 015	1,1
	200-499 sysselsatte	610,5	164 126	0,4	69 856	0,9
	Over 500 sysselsatte	2 386,4	240 496	1,0	126 571	1,9
	Herav:					
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	3 095,3	683 930	0,5	560 414	0,6
	10-19 sysselsatte	177,4	37 142	0,5	8 629	2,1
	20-49 sysselsatte	266,2	51 204	0,5	10 243	2,6
	50-99 sysselsatte	312,6	39 207	0,8	21 337	1,5
	100-199 sysselsatte	85,3	39 795	0,2	25 920	0,3
	200-499 sysselsatte	114,0	53 398	0,2	42 234	0,3
	Over 500 sysselsatte	2 139,7	463 184	0,5	452 051	0,5

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A4a. Omsetning av nye og endrede produkter i prosent av samlet omsetning etter næring i 2004

Næring (SN2002)		Alle enheter				Enheter med produktinnovasjon			
		Foretak totalt	Omsetning	Nye eller vesentlig forbedrede produkter	Nye eller vesentlig forbedrede produkter for markedet	Foretak med produktinnovasjon	Omsetning	Nye eller vesentlig forbedrede produkter	Nye eller vesentlig forbedrede produkter for markedet
		Antall	Mill. kr	Prosent	Prosent	Antall	Mill. kr	Prosent	Prosent
05	Fiskeoppdrett	82	10 642	1,6	0,4	14	911	18,5	4,8
11	Utvinning av olje og naturgass	87	479 160	1,2	1,0	18	341 827	1,6	1,4
10, 13-14	Bergverksdrift	84	6 931	0,5	0,4	5	1 259	2,9	2,3
15-16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	704	143 821	7,6	2,9	175	87 059	12,5	4,8
17	Prod. av tekstiler og utstyr	87	3 526	6,7	3,1	34	1 870	12,7	5,8
18	Prod. av klær. Beredning og farging	27	1 152	9,2	0,7	7	672	15,9	1,2
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	6	254	8,4	0,0	2	197	10,9	0,0
20	Prod. av trelast og varer av tre	304	20 514	5,3	1,6	77	6 946	15,8	4,7
21	Prod. av papirmasse og papir	50	18 470	4,8	0,5	17	13 178	6,8	0,8
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	431	31 882	2,3	1,1	61	7 806	9,2	4,5
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	79	43 301	10,2	4,8	43	32 012	13,8	6,6
25	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	112	6 842	8,7	5,6	41	3 373	17,7	11,3
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	136	15 717	3,1	1,3	33	6 069	8,1	3,4
27	Prod. av metaller	55	67 977	11,6	0,1	22	50 558	15,6	0,2
28	Prod. av metallvarer	479	18 337	5,4	1,5	112	7 082	14,0	3,9
29	Prod. av maskiner og utstyr	359	29 756	12,5	4,5	163	21 414	17,4	6,3
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	5	413	72,8	68,2	2	301	100,0	93,7
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	99	9 946	31,2	18,4	51	7 891	39,4	23,2
32	Prod. av kommunikasjonsutstyr	45	8 946	42,4	16,9	28	6 243	60,7	24,2
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	89	12 298	35,6	4,4	49	10 581	41,4	5,1
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	62	6 875	21,3	0,9	24	4 564	32,1	1,4
35	Prod. av andre transportmidler	276	49 745	5,5	1,3	80	24 012	11,4	2,7
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	192	10 698	11,8	3,2	90	5 912	21,4	5,8
37	Gjenvinning	29	2 341	3,9	2,5	7	231	39,3	25,1
10, 13-37	Sum industri og bergverksdrift	3 710	509 742	9,7	2,9	1 123	299 232	16,5	4,9
40-41	Kraft- og vannforsyning	225	64 789	1,2	0,1	21	10 290	7,4	0,8
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	2 763	129 339	1,6	1,0	141	24 573	8,3	5,2
51	Agentur- og engroshandel	2 018	364 376	4,5	1,3	429	77 438	21,4	6,0
60	Land- og rørtransport	698	51 638	0,4	0,0	21	3 517	6,5	0,5
61	Sjøtransport	188	34 463	3,1	0,1	16	10 915	9,7	0,2
62	Lufttransport	21	23 554	5,2	4,9	2	1 649	75,0	69,6
63	Tjenester tilknyttet transport	327	52 495	2,6	1,6	42	11 468	11,8	7,2
64.2	Telekommunikasjon	86	53 804	9,0	6,4	31	37 877	12,8	9,1
65	Finansiell tjenesteyting	189	106 808	4,6	1,1	36	15 405	31,6	7,9
66	Forsikring og pensjonsfond	39	86 206	25,7	3,0	5	55 982	39,5	4,7
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	94	12 666	4,4	1,9	13	4 918	11,4	4,9
72	Databehandlingsvirksomhet	498	34 252	16,8	9,5	284	17 851	32,2	18,2
73	Forskning og utviklingsarbeid	24	1 154	7,1	2,8	14	368	22,4	8,7
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	556	27 847	12,2	4,7	179	13 919	24,5	9,4
51-74	Sum tjenesteyting	4 738	849 262	7,3	2,2	1 071	251 309	24,7	7,5
05-74	Næringslivet totalt	11 605	2 042 934	5,9	1,9	2 389	928 141	12,9	4,3

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A4b. Omsetning av nye og endrede produkter i prosent av samlet omsetning etter sysselsettingsgruppe i 2004

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Alle enheter				Enheter med produktinnovasjon			
		Foretak totalt	Omsetning	Nye eller vesentlig forbedrede produkter	Nye eller vesentlig forbedrede produkter for markedet	Foretak med produktinnovasjon	Omsetning	Nye eller vesentlig forbedrede produkter	Nye eller vesentlig forbedrede produkter for markedet
		Antall	Mill. kr	Prosent	Prosent	Antall	Mill. kr	Prosent	Prosent
05-74	Næringslivet totalt	11 605	2 042 934	5,9	1,9	2 389	928 141	12,9	4,3
	10-19 sysselsatte	6 061	177 717	4,0	1,0	944	23 884	29,6	7,6
	20-49 sysselsatte	3 537	236 518	6,2	2,2	772	50 559	29,2	10,2
	50-99 sysselsatte	1 057	168 774	5,8	1,9	315	48 046	20,2	6,6
	100-199 sysselsatte	494	238 934	5,1	1,2	163	73 673	16,4	4,0
	200-499 sysselsatte	289	337 415	9,9	2,2	116	131 964	25,2	5,7
	Over 500 sysselsatte	167	883 576	4,9	2,2	79	600 014	7,2	3,2
	Herav:								
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	3 710	509 742	9,7	2,9	1 123	299 232	16,5	4,9
	10-19 sysselsatte	1 633	31 772	5,3	1,4	353	6 465	25,8	6,7
	20-49 sysselsatte	1 198	63 543	5,5	2,1	337	17 291	20,1	7,9
	50-99 sysselsatte	459	52 846	11,0	3,9	206	25 363	23,0	8,2
	100-199 sysselsatte	228	61 796	12,0	2,8	108	34 855	21,3	5,0
	200-499 sysselsatte	128	119 890	9,7	3,4	77	78 642	14,8	5,2
	Over 500 sysselsatte	64	179 896	10,7	2,8	42	136 616	14,1	3,7
	Herav:								
51-74	Tjenesteyting	4 738	849 262	7,3	2,2	1 071	251 309	24,7	7,5
	10-19 sysselsatte	2 589	108 803	4,6	1,2	520	16 328	30,8	8,3
	20-49 sysselsatte	1 395	121 771	8,5	2,6	357	27 976	37,2	11,2
	50-99 sysselsatte	367	76 722	3,7	1,2	83	16 813	17,0	5,5
	100-199 sysselsatte	192	137 343	3,4	0,9	52	38 319	12,1	3,1
	200-499 sysselsatte	125	164 126	13,1	2,0	33	50 983	42,2	6,5
	Over 500 sysselsatte	70	240 496	7,3	3,7	27	100 889	17,4	8,7
	Herav:								
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	3 157	683 930	1,2	0,9	194	377 600	2,3	1,6
	10-19 sysselsatte	1 839	37 142	1,0	0,1	71	1 091	33,4	3,8
	20-49 sysselsatte	944	51 204	1,7	1,3	78	5 292	16,1	12,9
	50-99 sysselsatte	231	39 207	2,6	0,4	26	5 870	17,5	2,5
	100-199 sysselsatte	74	39 795	0,0	0,0	3	499	2,8	0,2
	200-499 sysselsatte	36	53 398	0,1	0,1	6	2 340	3,0	1,5
	Over 500 sysselsatte	33	463 184	1,3	1,1	10	362 509	1,7	1,5

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A5a. Effekter av innovasjonsvirksomheten. Andelen av enhetene med innovasjon som har oppgitt gjeldende faktor til å være av stor betydning, etter næring i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Antall enheter med innovasjon	Produktorienterte effekter				Prosesorienterte effekter			Andre effekter		
		Utvidet spekter av varer eller tjenester	Utvidet marked eller økt markedsandel	Forbedret kvalitet i varer eller tjenester	Forbedret produktionsfleksibilitet	Økt produktionskapasitet	Reduserte arbeidskostnader	Reduserte material- og energikostnader	Forbedret effekt på miljø, helse eller sikkerhet	Oppfylt forskrifter eller standarder	
05	Fiskeoppdrett	30	14	11	41	30	24	24	14	30	17
11	Utvinning av olje og naturgass	29	21	21	24	-	7	7	7	27	14
10, 13-14	Bergverksdrift	9	11	-	11	-	11	14	14	14	11
15-16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	215	29	21	15	15	21	12	6	8	13
17	Prod. av tekstiler og utstyr	39	25	22	25	14	14	13	3	11	26
18	Prod. av klær. Beredning og farging	10	41	-	10	20	-	-	-	-	20
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	Prod. av trelast og varer av tre	124	14	14	32	23	31	17	13	20	16
21	Prod. av papirmasse og papir	18	22	11	22	6	17	17	22	6	17
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	97	12	10	26	17	17	12	-	6	4
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	48	38	25	35	23	21	17	19	17	19
25	Prod. av gummi- og plastprod.	49	24	21	21	8	11	8	2	11	4
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	50	16	18	19	17	13	8	4	11	10
27	Prod. av metaller	32	19	19	26	19	29	30	13	16	7
28	Prod. av metallvarer	135	19	19	34	15	14	17	7	16	15
29	Prod. av maskiner og utstyr	180	36	14	22	12	9	8	8	15	21
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	2	100	-	50	50	50	50	-	-	-
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	55	37	35	22	15	9	17	13	4	13
32	Prod. av kommunikasjonsutstyr	33	61	33	45	33	39	18	6	12	21
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	52	49	31	41	16	18	10	2	8	18
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	24	8	16	33	17	21	16	8	4	29
35	Prod. av andre transportmidler	104	16	15	21	6	9	16	2	10	17
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	101	30	13	28	23	16	18	10	11	11
37	Gjenvinning	8	25	13	50	50	25	25	13	25	38
10, 13-37	Sum industri og bergverksdrift	1 388	26	18	25	16	17	14	7	12	15
40-41	Kraft- og vannforsyning	41	11	-	28	8	8	11	-	6	6
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	248	11	14	27	14	11	11	6	15	17
51	Agentur- og engroshandel	526	18	15	19	11	8	5	2	10	18
60	Land- og rørtransport	37	45	42	33	28	45	3	-	3	20
61	Sjøtransport	35	3	9	11	6	6	-	-	9	6
62	Lufttransport	4	25	25	50	50	50	50	25	25	25
63	Tjenester tilknyttet transport	81	17	12	31	28	21	18	12	10	16
64.2	Telekommunikasjon	44	55	43	61	41	48	34	5	7	11
65	Finansiell tjenesteyting	49	22	14	24	14	33	25	4	-	14
66	Forsikring og pensjonsfond	10	-	-	40	-	10	20	10	-	20
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	18	22	12	38	16	16	-	-	-	-
72	Databehandlingsvirksomhet	306	46	32	46	22	14	8	2	3	9
73	Forskning og utviklingsarbeid	14	52	44	44	19	19	30	7	-	15
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	202	31	16	29	11	12	10	1	8	16
51-74	Sum tjenesteyting	1 324	29	21	30	16	14	9	3	7	14
05-74	Næringslivet totalt	3 061	26	19	28	16	15	12	5	10	15

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A5b. Effekter av innovasjonsvirksomheten. Andelen av enhetene med innovasjon som har oppgitt gjeldende faktor til å være av stor betydning, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Antall enheter med innovasjon	Produktorienterte effekter				Prosesorienterte effekter			Andre effekter	
			Utvidet spekter av varer eller tjenester	Utvidet marked eller økt markedsandel	Forbedret kvalitet i varer eller tjenester	Forbedret produktionsfleksibilitet	Økt produktionskapasitet	Reduserte arbeidskostnader	Reduserte material- og energikostnader	Forbedret effekt på miljø, helse eller sikkerhet	Oppfylt forskrifter eller standarder
05-74	Næringslivet totalt	3 061	26	19	28	16	15	12	5	10	15
	10-19 sysselsatte	1 197	28	22	29	17	16	12	6	11	17
	20-49 sysselsatte	995	26	17	28	15	13	10	2	9	13
	50-99 sysselsatte	407	23	18	25	13	16	15	6	11	12
	100-199 sysselsatte	217	23	15	25	15	19	12	6	11	16
	200-499 sysselsatte	141	21	13	20	18	16	13	8	12	11
	Over 500 sysselsatte	103	20	17	32	14	16	16	8	15	17
	Herav:										
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	1 388	26	18	25	16	17	14	7	12	15
	10-19 sysselsatte	431	29	19	26	17	17	13	8	11	18
	20-49 sysselsatte	433	23	17	25	16	14	12	5	11	12
	50-99 sysselsatte	256	27	19	25	15	20	16	7	12	13
	100-199 sysselsatte	132	24	16	22	13	17	11	8	11	17
	200-499 sysselsatte	87	26	16	20	21	22	17	11	14	11
	Over 500 sysselsatte	49	29	22	39	16	18	27	14	18	20
	Herav:										
51-74	Tjenesteyting	1 324	29	21	30	16	14	9	3	7	14
	10-19 sysselsatte	630	31	25	31	18	17	10	4	6	18
	20-49 sysselsatte	434	30	16	29	14	11	9	1	7	11
	50-99 sysselsatte	106	22	23	29	13	11	12	4	6	11
	100-199 sysselsatte	73	23	15	36	19	23	12	5	12	14
	200-499 sysselsatte	46	15	11	22	13	7	7	2	11	9
	Over 500 sysselsatte	35	20	14	26	17	14	6	-	3	11
	Herav:										
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	349	12	13	28	14	12	12	6	17	15
	10-19 sysselsatte	136	13	18	31	13	12	16	10	27	12
	20-49 sysselsatte	128	18	14	33	19	14	8	1	8	21
	50-99 sysselsatte	45	4	-	13	4	7	13	9	13	9
	100-199 sysselsatte	12	-	-	-	16	8	16	-	-	16
	200-499 sysselsatte	8	-	-	13	13	13	13	-	-	13
	Over 500 sysselsatte	19	-	11	26	-	11	5	5	26	16

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A6a. Informasjonskilder til innovasjonsvirksomheten. Andelen av enhetene med innovasjon som har oppgitt gjeldende aktører til å være av stor betydning, etter næring i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Antall enheter med innovasjon	Interne kilder		Markedet					Institusjonelle kilder			Andre kilder	
		Innen foretaket	Andre foretak i samme konsern	Leverandører	Klienter, kunder	Konkurrenter	Konsulentforetak	Kommersielle laboratorier/FoU-foretak	Univer-sit. og høgskoler	Off./priv. Forsknings-institutter	Faglige konf., møter, messer og utstillinger	Faglige tids-skrifter eller publi-ka-sjoner	Bransje-organ-isa-sjoner
05 Fiskeoppdrett	30	60	17	24	24	-	10	3	16	26	3	16	-
11 Utvinning av olje og naturgass	29	65	24	21	38	10	3	7	17	17	7	3	7
10, 13-14 Bergverksdrift	9	22	-	11	33	-	-	-	11	-	14	36	25
15-16 Nærings- og nytelsesmiddelindustri	215	51	8	21	17	10	4	2	2	4	14	3	1
17 Prod. av tekstiler og utstyr	39	46	11	17	42	8	-	-	-	-	5	6	6
18 Prod. av klær. Beredning og farging	10	50	-	20	60	21	10	-	-	10	10	-	20
19 Prod. av reiseeff. Beredning av lær	2	100	50	-	-	50	-	50	-	-	50	50	50
20 Prod. av trelast og varer av tre	124	51	6	32	26	5	4	-	2	5	3	1	6
21 Prod. av papirmasse og papir	18	50	17	17	50	28	-	6	6	-	6	6	-
22 Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	97	33	10	16	16	12	6	6	3	2	10	9	16
24 Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	48	63	19	21	50	10	4	4	13	8	19	19	-
25 Prod. av gummi- og plastprod.	49	60	4	22	28	-	2	3	3	5	7	3	-
26 Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	50	41	15	24	19	4	-	4	2	6	4	-	4
27 Prod. av metaller	32	42	19	10	32	6	7	6	3	6	-	-	-
28 Prod. av metallvarer	135	50	9	31	41	7	6	8	5	6	10	3	3
29 Prod. av maskiner og utstyr	180	64	11	21	47	6	4	1	3	7	8	7	1
30 Prod. av kontor- og datamaskiner	2	100	-	50	100	100	-	-	-	-	50	-	-
31 Prod. av andre eletriske mask. og app.	55	62	16	21	39	5	6	2	-	-	10	2	4
32 Prod. av kommunikasjonsutstyr	33	82	27	12	79	24	6	6	6	3	27	6	3
33 Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	52	68	19	12	60	10	2	2	8	4	8	6	4
34 Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	24	79	20	25	66	13	-	4	-	-	4	4	-
35 Prod. av andre transportmidler	104	60	13	15	42	12	3	-	-	5	9	3	3
36 Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	101	51	7	18	35	8	17	8	1	2	8	-	1
37 Gjenvinning	8	75	25	13	63	38	25	13	13	13	-	-	13
10, 13-37 Sum industri og bergverksdrift	1 388	54	11	21	36	9	5	3	3	4	9	4	4
40-41 Kraft- og vannforsyning	41	41	7	25	21	16	11	11	6	-	2	-	7
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	248	47	13	27	12	0	4	0	3	3	4	9	9
51 Agentur- og engroshandel	526	36	22	23	32	12	2	1	1	1	7	3	2
60 Land- og rørtransport	37	42	3	53	33	-	3	3	3	3	-	-	-
61 Sjøtransport	35	54	6	31	24	7	11	3	-	-	-	-	-
62 Luftransport	4	50	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
63 Tjenester tilknyttet transport	81	47	11	28	33	13	8	4	1	5	7	5	4
64.2 Telekommunikasjon	44	68	32	32	45	34	2	2	5	2	23	5	2
65 Finansiell tjenesteyting	49	39	21	10	27	25	2	-	2	2	6	6	16
66 Forsikring og pensjonsfond	10	70	30	20	30	10	-	-	-	10	-	-	10
67 Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	18	66	5	38	22	22	22	-	-	-	16	16	11
72 Databehandlingsvirksomhet	306	65	14	13	54	6	5	0	2	2	15	11	9
73 Forskning og utviklingsarbeid	14	93	22	7	56	-	-	19	33	33	-	19	-
74 Teknisk testing og konsulentvirks.	202	51	7	20	47	7	2	3	9	2	8	10	8
51-74 Sum tjenesteyting	1 324	49	16	21	40	11	3	2	3	2	9	6	5
05-74 Næringslivet totalt	3 061	51	14	22	35	9	4	3	3	4	9	6	5

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A6b. Informasjonskilder til innovasjonsvirksomheten. Andelen av enhetene med innovasjon som har oppgitt gjeldende aktører til å være av stor betydning etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Antall enheter med innova- sjon	Interne kilder		Markedet				Institusjonelle kilder			Andre kilder		
			Innen fore- taket	Andre foretak i samme konsern	Lever- an- dører	Klien- ter, kun- der	Kon- kur- renter	Kon- sulent- foretak	Kom- mersi- elle labora- torier/ FoU- foretak	Univer- sit. og høg- skoler	Off./ priv. Forsk- nings- insti- tutter	Faglige konf., møter, messer og utstil- linger	Faglige tids- skrifter eller pub- lika- sjoner	Bransje- organ- isa- sjoner
05-74	Næringslivet totalt	3 061	51	14	22	35	9	4	3	3	4	9	6	5
	10-19 sysselsatte	1 197	48	7	22	32	7	5	2	3	3	8	7	6
	20-49 sysselsatte	995	50	17	22	35	9	3	1	3	2	8	6	4
	50-99 sysselsatte	407	56	15	21	40	10	3	3	3	4	12	4	4
	100-199 sysselsatte	217	58	22	22	36	13	8	6	4	8	9	3	5
	200-499 sysselsatte	141	62	24	18	42	8	4	4	6	4	9	4	4
	Over 500 sysselsatte	103	65	28	20	48	17	5	4	9	10	14	6	6
	Herav:													
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	1 388	54	11	21	36	9	5	3	3	4	9	4	4
	10-19 sysselsatte	431	53	4	18	28	6	6	4	3	6	8	5	4
	20-49 sysselsatte	433	51	10	22	33	7	4	2	2	3	7	3	3
	50-99 sysselsatte	256	55	13	24	43	11	3	2	2	2	14	5	5
	100-199 sysselsatte	132	60	16	22	42	17	8	8	4	9	11	4	5
	200-499 sysselsatte	87	60	26	17	46	8	3	5	7	3	8	5	2
	Over 500 sysselsatte	49	69	37	20	59	22	4	2	6	8	12	6	2
	Herav:													
51-74	Tjenesteyting	1 324	49	16	21	40	11	3	2	3	2	9	6	5
	10-19 sysselsatte	630	47	8	21	39	9	4	1	2	1	8	7	6
	20-49 sysselsatte	434	46	24	22	43	14	2	1	3	1	10	8	5
	50-99 sysselsatte	106	58	20	16	37	11	1	4	4	7	11	2	4
	100-199 sysselsatte	73	59	33	22	32	7	5	4	4	5	7	3	3
	200-499 sysselsatte	46	65	20	22	39	9	7	4	4	2	11	2	7
	Over 500 sysselsatte	35	51	20	23	43	11	3	-	6	6	11	6	6
	Herav:													
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	349	49	14	26	16	3	5	2	6	6	4	8	8
	10-19 sysselsatte	136	36	7	32	13	2	7	2	5	4	5	12	10
	20-49 sysselsatte	128	57	18	26	15	2	-	-	5	5	1	5	5
	50-99 sysselsatte	45	56	16	16	27	4	9	7	4	4	2	4	4
	100-199 sysselsatte	12	33	16	25	8	8	16	-	-	8	8	-	16
	200-499 sysselsatte	8	63	25	-	13	-	-	-	13	13	13	13	-
	Over 500 sysselsatte	19	79	21	16	26	16	11	16	21	21	21	5	16

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A7a. Samarbeidspartnere i innovasjonsvirksomhet etter næring i perioden 2002-2004. Prosent av foretak med samarbeid

Næring (SN2002)	Enheter med samarbeid Antall	Enheter med samarbeid Prosent ¹	Samarbeidspartner							
			Andre foretak i samme konsern	Leverandører	Kunder, klienter	Konkurrenter	Konsulentforetak	Kommersielle laboratorier/FoU-foretak	Universitet og høyskoler	Off./priv. Forskningsinstitutter
05 Fiskeoppdrett	22	73	36	77	41	14	41	59	50	63
11 Utvinning av olje og naturgass	14	48	72	64	57	21	50	43	64	57
10, 13-14 Bergverksdrift	5	58	44	63	81	-	56	19	44	38
15-16 Nærings- og nytelsesmiddelindustri	80	37	35	67	69	37	52	63	44	67
17 Prod. av tekstiler og utstyr	12	31	56	80	92	38	36	38	36	26
18 Prod. av klær. Beredning og farging	6	59	50	67	83	50	83	50	50	67
19 Prod. av reiseeff. Beredning av lær	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20 Prod. av trelast og varer av tre	31	25	45	77	58	61	71	38	38	55
21 Prod. av papirmasse og papir	9	50	89	100	100	11	33	44	56	67
22 Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	12	12	25	92	58	25	17	17	17	17
24 Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	26	54	69	58	69	35	54	62	73	50
25 Prod. av gummi- og plastprod.	15	31	38	75	75	26	26	49	75	57
26 Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	21	43	55	78	86	41	67	64	69	86
27 Prod. av metaller	16	51	56	57	63	31	43	43	63	68
28 Prod. av metallvarer	47	35	21	56	60	32	47	62	43	41
29 Prod. av maskiner og utstyr	74	41	36	79	74	34	49	37	46	56
30 Prod. av kontor- og datamaskiner	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-
31 Prod. av andre elektriske mask. og app.	25	44	50	74	59	17	59	42	50	46
32 Prod. av kommunikasjonsutstyr	22	67	59	91	86	45	55	50	59	45
33 Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	25	49	55	72	84	36	56	48	56	48
34 Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	8	33	62	88	100	50	63	74	62	37
35 Prod. av andre transportmidler	38	37	48	86	77	46	47	50	51	57
36 Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	30	30	23	78	79	27	61	27	34	37
37 Gjenvinning	4	50	75	25	50	50	75	50	25	75
10, 13-37 Sum industri og bergverksdrift	510	37	43	73	73	36	52	48	49	53
40-41 Kraft- og vannforsyning	17	42	45	66	51	63	77	63	57	69
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	57	23	46	72	54	58	65	19	21	35
51 Agentur- og engroshandel	128	24	52	77	54	31	33	27	25	36
60 Land- og rørrtransport	3	8	33	100	67	33	100	67	67	67
61 Sjøtransport	10	30	19	81	29	19	58	10	29	29
62 Lufttransport	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
63 Tjenester tilknyttet transport	19	24	49	64	71	61	64	15	20	31
64.2 Telekommunikasjon	12	27	58	67	67	25	58	17	17	17
65 Finansiell tjenesteyting	18	37	56	83	67	39	55	-	22	17
66 Forsikring og pensjonsfond	1	10	100	100	100	100	100	100	100	100
67 Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	4	22	75	100	100	25	50	-	25	-
72 Databehandlingsvirksomhet	103	34	33	65	85	38	51	25	41	34
73 Forskning og utviklingsarbeid	12	85	52	70	100	61	65	83	70	83
74 Teknisk testing og konsulentvirks.	93	46	41	67	77	38	57	44	61	45
51-74 Sum tjenesteyting	403	30	44	71	70	37	49	30	39	37
05-74 Næringslivet totalt	1 024	33	44	72	70	37	51	40	44	46

¹ Prosent av innovative foretak.

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A7b. Samarbeidspartnere i innovasjonsvirksomhet etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent av foretak med samarbeid

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Enheter med samarbeid Antall	Enheter med samarbeid Prosent ¹	Samarbeidspartner							Off./priv. Forskningsinstitutter
				Andre foretak i samme konsern	Leverandører	Kunder, klienter	Konkurrenter	Konsulentforetak	Kommersielle laboratorier/FoU-foretak	Universitet og høyskoler	
05-74	Næringslivet totalt	1 024	33,0	44	72	70	37	51	40	44	46
	10-19 sysselsatte	308	26,0	29	72	72	37	53	34	38	41
	20-49 sysselsatte	313	31,0	41	66	67	36	49	37	33	39
	50-99 sysselsatte	170	42,0	42	76	69	35	50	38	45	42
	100-199 sysselsatte	90	41,0	63	71	71	39	54	50	58	64
	200-499 sysselsatte	69	49,0	71	77	80	38	51	61	70	67
	Over 500 sysselsatte	74	72,0	73	85	61	47	55	47	70	72
	Herav:										
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	510	37,0	43	73	73	36	52	48	49	53
	10-19 sysselsatte	124	29,0	19	70	70	31	51	43	47	56
	20-49 sysselsatte	122	28,0	33	70	69	37	50	48	30	41
	50-99 sysselsatte	103	40,0	38	77	76	30	50	42	43	40
	100-199 sysselsatte	68	52,0	62	72	72	44	54	54	63	71
	200-499 sysselsatte	54	62,0	76	74	81	37	54	59	69	65
	Over 500 sysselsatte	39	80,0	85	87	74	49	54	59	77	74
	Herav:										
51-74	Tjenesteyting	403	30,0	44	71	70	37	49	30	39	37
	10-19 sysselsatte	154	24,0	35	72	79	48	58	29	33	29
	20-49 sysselsatte	152	35,0	45	67	63	28	40	29	35	35
	50-99 sysselsatte	46	43,0	52	72	67	33	43	26	50	46
	100-199 sysselsatte	18	25,0	72	67	72	17	50	33	39	50
	200-499 sysselsatte	13	28,0	54	85	85	46	46	62	77	69
	Over 500 sysselsatte	20	57,0	60	85	55	40	60	30	60	60
	Herav:										
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	111	32,0	47	71	51	45	60	37	38	49
	10-19 sysselsatte	29	21,0	42	83	45	3	34	24	24	38
	20-49 sysselsatte	39	31,0	50	50	73	65	80	36	33	48
	50-99 sysselsatte	21	47,0	38	86	38	62	67	47	43	43
	100-199 sysselsatte	4	33,0	51	75	51	51	75	51	51	26
	200-499 sysselsatte	2	25,0	50	100	-	-	-	100	50	100
	Over 500 sysselsatte	15	79,0	60	80	33	53	53	40	67	80

¹ Prosent av innovative foretak.

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A8a. Betydningen av innovasjonssamarbeidet. Andelen av enhetene med samarbeid som har oppgitt gjeldende aktører til å være av stor betydning, etter type samarbeidspartner og næring i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Enheter med samarbeid Antall	Samarbeidspartner								
		Andre foretak i samme konsern	Leverandører	Kunder, klienter	Konkurrenter	Konsulentforetak	Kommersielle laboratorier/FoU-foretak	Universit. og høyskoler	Off./priv. Forskningsinstitutter	
05	Fiskeoppdrett	22	18	9	9	5	5	9	14	14
11	Utvinning av olje og naturgass	14	57	57	28	14	14	22	36	43
10, 13-14	Bergverksdrift	5	-	-	56	19	19	-	25	-
15-16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	80	20	35	31	8	8	6	15	21
17	Prod. av tekstiler og utstyr	12	37	47	54	10	10	10	-	18
18	Prod. av klær. Beredning og farging	6	17	17	67	17	33	-	-	17
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	Prod. av trelast og varer av tre	31	13	20	16	-	13	7	7	7
21	Prod. av papirmasse og papir	9	56	56	67	-	11	-	11	33
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	12	17	66	58	8	-	-	-	8
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	26	46	23	54	8	8	12	31	27
25	Prod. av gummi- og plastprod.	15	19	36	57	-	6	-	-	-
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	21	31	59	58	-	9	5	19	19
27	Prod. av metaller	16	25	14	37	-	7	-	12	19
28	Prod. av metallvarer	47	21	19	54	2	13	32	13	30
29	Prod. av maskiner og utstyr	74	17	28	52	5	13	1	5	7
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	2	-	50	100	50	-	-	-	-
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	25	33	29	34	8	17	-	9	4
32	Prod. av kommunikasjonsutstyr	22	41	45	77	-	18	9	5	18
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	25	35	32	64	-	12	4	24	12
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	8	37	38	74	-	12	12	12	-
35	Prod. av andre transportmidler	38	25	41	64	14	8	14	12	17
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	30	17	37	69	13	24	7	3	7
37	Gjenvinning	4	50	-	50	-	25	25	-	50
10, 13-37	Sum industri og bergverksdrift	510	25	33	51	6	12	8	11	15
40-41	Kraft- og vannforsyning	17	14	17	28	6	14	6	31	26
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	57	24	16	16	12	2	2	4	16
51	Agentur- og engroshandel	128	46	45	29	1	7	9	5	15
60	Land- og rørtransport	3	33	33	100	-	33	33	33	33
61	Sjøtransport	10	10	61	42	10	39	10	-	-
62	Lufttransport	-	-	-	-	-	-	-	-	-
63	Tjenester tilknyttet transport	19	44	15	56	15	36	-	-	5
64.2	Telekommunikasjon	12	42	33	58	-	17	-	-	-
65	Finansiell tjenesteyting	18	45	55	44	28	6	-	6	-
66	Forsikring og pensjonsfond	1	100	100	100	100	-	-	-	-
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	4	25	25	25	-	-	-	-	-
72	Databehandlingsvirksomhet	103	20	19	68	5	14	3	9	8
73	Forskning og utviklingsarbeid	12	35	17	70	-	-	13	43	35
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	93	27	19	56	6	10	10	26	14
51-74	Sum tjenesteyting	403	33	31	50	6	12	7	11	11
05-74	Næringslivet totalt	1 024	28	30	47	6	11	7	12	14

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A8b. Betydningen av innovasjonssamarbeidet. Andelen av enhetene med samarbeid som har oppgitt gjeldende aktører til å være av stor betydning, etter type samarbeidspartner og sysselsettingsgruppe i perioden 2002–2004. Prosent

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Enheter med samarbeid Antall	Samarbeidspartner							
			Andre foretak i samme konsern	Leverandører	Kunder, klienter	Konkurrenter	Konsulentforetak	Kommersielle laboratorier/FoU-foretak	Universitet og høyskoler	Off./priv. Forskningsinstitutter
05–74	Næringslivet totalt	1 024	28	30	47	6	11	7	12	14
	10–19 sysselsatte	308	21	26	51	4	13	9	11	11
	20–49 sysselsatte	313	27	27	39	7	11	5	8	12
	50–99 sysselsatte	170	25	38	51	7	11	7	11	16
	100–199 sysselsatte	90	36	36	46	10	13	7	11	19
	200–499 sysselsatte	69	45	29	52	3	6	13	23	17
	Over 500 sysselsatte	74	50	41	51	8	12	5	23	27
	Herav:									
10, 13–37	Industri og bergverksdrift	510	25	33	51	6	12	8	11	15
	10–19 sysselsatte	124	11	26	51	1	10	13	13	13
	20–49 sysselsatte	122	21	30	42	7	13	4	4	9
	50–99 sysselsatte	103	19	41	60	8	16	9	10	16
	100–199 sysselsatte	68	29	35	46	13	12	6	9	19
	200–499 sysselsatte	54	46	30	56	4	7	9	22	19
	Over 500 sysselsatte	39	59	38	56	3	10	3	21	28
	Herav:									
51–74	Tjenesteyting	403	33	31	50	6	12	7	11	11
	10–19 sysselsatte	154	31	29	60	6	17	6	9	9
	20–49 sysselsatte	152	27	26	38	5	9	7	11	11
	50–99 sysselsatte	46	41	43	52	4	4	6	13	22
	100–199 sysselsatte	18	67	39	56	-	17	11	22	22
	200–499 sysselsatte	13	38	23	46	-	-	15	15	8
	Over 500 sysselsatte	20	50	40	55	15	15	-	15	5
	Herav:									
05, 11, 40–41, 45	Andre næringer	111	26	20	18	10	6	6	14	20
	10–19 sysselsatte	29	10	3	3	-	-	7	10	10
	20–49 sysselsatte	39	44	23	33	18	9	-	6	24
	50–99 sysselsatte	21	14	14	5	9	-	-	9	5
	100–199 sysselsatte	4	-	25	-	-	25	-	-	-
	200–499 sysselsatte	2	50	50	-	-	-	100	100	50
	Over 500 sysselsatte	15	27	47	33	13	13	20	40	53

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A9a. Samarbeidspartnere i innovasjonsvirksomhet fordelt på land og næring i perioden 2002-2004. Prosent av foretak med samarbeid

Næring (SN2002)	Antall enheter med samarbeid	Samarbeidspartnere				
		Norge	Norden forøvrig	EU/EFTA utenom Norden	USA	Andre
05 Fiskeoppdrett	22	100	27	32	-	18
11 Utvinning av olje og naturgass	14	93	21	57	50	21
10, 13-14 Bergverksdrift	5	100	19	63	-	19
15-16 Nærings- og nytelsesmiddelindustri	80	97	40	32	18	17
17 Prod. av tekstiler og utstyr	12	100	38	19	18	25
18 Prod. av klær. Beredning og farging	6	100	50	33	17	33
19 Prod. av reiseeff. Beredning av lær	0	-	-	-	-	-
20 Prod. av trelast og varer av tre	31	93	61	26	7	3
21 Prod. av papirmasse og papir	9	89	100	89	44	22
22 Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	12	100	17	8	-	8
24 Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	26	92	65	100	42	35
25 Prod. av gummi- og plastprod.	15	94	57	56	-	13
26 Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	21	95	72	42	14	27
27 Prod. av metaller	16	81	57	56	19	31
28 Prod. av metallvarer	47	89	36	41	8	13
29 Prod. av maskiner og utstyr	74	100	31	30	11	27
30 Prod. av kontor- og datamaskiner	2	50	50	50	-	50
31 Prod. av andre elektriske mask. og app.	25	100	54	46	12	37
32 Prod. av kommunikasjonsutstyr	22	95	59	73	59	55
33 Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	25	100	52	68	52	40
34 Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	8	100	63	74	12	-
35 Prod. av andre transportmidler	38	100	29	34	18	35
36 Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	30	92	44	44	22	17
37 Gjenvinning	4	75	25	25	-	50
10, 13-37 Sum industri og bergverksdrift	510	96	45	44	19	24
40-41 Kraft- og vannforsyning	17	100	31	20	-	20
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	57	100	5	16	2	-
51 Agentur- og engroshandel	128	82	51	55	12	16
60 Land- og rørtransport	3	100	33	67	-	33
61 Sjøtransport	10	100	39	29	39	29
62 Lufttransport	0	-	-	-	-	-
63 Tjenester tilknyttet transport	19	100	64	36	-	-
64.2 Telekommunikasjon	12	83	42	50	42	25
65 Finansiell tjenesteyting	18	100	17	17	6	-
66 Forsikring og pensjonsfond	1	100	100	-	-	-
67 Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	4	100	25	75	25	-
72 Databehandlingsvirksomhet	103	90	36	44	24	19
73 Forskning og utviklingsarbeid	12	100	57	78	48	17
74 Teknisk testing og konsulentvirks.	93	96	43	53	30	25
51-74 Sum tjenesteyting	403	90	44	49	21	18
05-74 Næringslivet totalt	1 024	94	42	44	19	20

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A9b. Samarbeidspartnere i innovasjonsvirksomhet fordelt på land og sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent av foretak med samarbeid

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Antall enheter med samarbeid	Samarbeidspartnere				
			Norge	Norden for øvrig	EU/EFTA utenom Norden	USA	Andre
05-74	Næringslivet totalt	1 024	94	42	44	19	20
	10-19 sysselsatte	308	94	35	38	11	20
	20-49 sysselsatte	313	94	37	40	18	14
	50-99 sysselsatte	170	93	39	39	15	17
	100-199 sysselsatte	90	90	58	54	26	31
	200-499 sysselsatte	69	96	64	67	32	23
	Over 500 sysselsatte	74	99	54	59	41	36
	Herav:						
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	510	96	45	44	19	24
	10-19 sysselsatte	124	97	31	16	8	19
	20-49 sysselsatte	122	99	39	43	20	22
	50-99 sysselsatte	103	93	42	44	13	18
	100-199 sysselsatte	68	90	63	59	25	37
	200-499 sysselsatte	54	94	69	67	26	22
	Over 500 sysselsatte	39	100	59	74	49	44
	Herav:						
51-74	Tjenesteyting	403	90	44	49	21	18
	10-19 sysselsatte	154	91	42	59	16	23
	20-49 sysselsatte	152	88	42	40	20	10
	50-99 sysselsatte	46	89	43	37	26	20
	100-199 sysselsatte	18	89	50	44	33	17
	200-499 sysselsatte	13	100	54	77	62	31
	Over 500 sysselsatte	20	95	55	50	25	30
	Herav:						
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	111	99	16	25	7	9
	10-19 sysselsatte	29	100	14	17	-	10
	20-49 sysselsatte	39	97	9	29	3	6
	50-99 sysselsatte	21	100	19	24	5	5
	100-199 sysselsatte	4	100	-	25	-	-
	200-499 sysselsatte	2	100	-	-	-	-
	Over 500 sysselsatte	15	100	40	33	40	27

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A10a. Enheter med forsinket, avbrutt eller ikke ferdigstilt innovasjonsaktivitet, etter næring i perioden 2002-2004

Næring (SN2002)		Av disse: enheter med:						Av disse: enheter med:					
		Enheter med produkt- og/eller prosess-innovasjon	Pågående innovasjonsaktivitet	Innovasjonsaktivitet avbrutt i planleggingsfasen	Innovasjonsaktivitet avbrutt etter prosjektstart	Innovasjonsaktivitet alvorlig forsinket	Innovasjonsaktivitet alvorlig forsinket med økonomiske konsekvenser	Enheter uten produkt- eller prosess-innovasjon	Pågående innovasjonsaktivitet	Innovasjonsaktivitet avbrutt i planleggingsfasen	Innovasjonsaktivitet avbrutt etter prosjektstart	Innovasjonsaktivitet alvorlig forsinket	Innovasjonsaktivitet alvorlig forsinket med økonomiske konsekvenser
		Antall	Prosent ¹										
05	Fiskeoppdrett	30	70	0	7	7	0	52	14	4	2	0	0
11	Utvinning av olje og naturgass	29	76	3	17	24	14	58	19	2	0	0	0
10, 13-14	Bergverksdrift	9	86	0	46	22	11	75	11	0	0	2	0
15-16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	215	56	7	11	9	5	489	6	0	0	2	2
17	Prod. av tekstiler og utstyr	39	60	0	19	6	3	48	9	0	5	2	2
18	Prod. av klær. Beredning og farging	10	59	10	10	20	10	17	18	-	-	0	0
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	2	100	-	-	0	0	4	25	-	-	0	0
20	Prod. av trelast og varer av tre	124	48	6	7	11	3	180	6	-	-	0	0
21	Prod. av papirmasse og papir	18	78	17	39	22	11	32	9	-	-	0	0
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	97	40	3	0	14	10	334	6	1	0	1	0
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	48	83	10	35	25	8	31	42	3	3	10	6
25	Prod. av gummi- og plastprod.	49	58	3	9	7	7	63	12	0	3	0	0
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	50	60	8	12	17	4	86	9	0	1	1	0
27	Prod. av metaller	32	77	3	6	9	6	23	26	0	4	4	0
28	Prod. av metallvarer	135	66	7	13	26	9	344	6	0	0	1	0
29	Prod. av maskiner og utstyr	180	74	7	18	26	15	179	14	2	1	1	1
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	2	-	-	-	-	-	3	33	-	-	0	0
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	55	77	2	13	32	9	44	20	0	2	8	3
32	Prod. av kommunikasjonsutstyr	33	91	3	9	39	15	12	42	-	-	0	0
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	52	66	10	14	29	21	37	19	0	0	3	3
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	24	75	8	20	17	13	38	16	5	0	3	0
35	Prod. av andre transportmidler	104	54	11	10	9	6	172	6	0	0	3	1
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	101	62	5	12	10	6	91	17	0	0	3	0
37	Gjenvinning	8	50	-	-	0	0	21	19	0	5	0	0
10, 13-37	Sum industri og bergverksdrift	1 388	62	6	13	17	8	2 322	9	0	1	2	1
40-41	Kraft- og vannforsyning	41	57	0	16	19	5	184	27	1	0	2	0
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	248	31	6	1	13	5	2 515	2	0	0	0	0
51	Agentur- og engroshandel	526	44	7	4	14	5	1 492	4	0	0	1	0
60	Land- og rørrtransport	37	16	0	5	0	0	661	3	0	0	1	1
61	Sjøtransport	35	47	0	6	6	0	153	5	1	0	1	0
62	Lufttransport	4	50	0	0	25	25	17	0	-	-	-	-
63	Tjenester tilknyttet transport	81	40	1	0	9	7	246	2	-	-	0	0
64.2	Telekommunikasjon	44	86	5	16	30	25	42	10	-	-	0	0
65	Finansiell tjenesteyting	49	59	2	8	29	18	140	3	-	-	0	0
66	Forsikring og pensjonsfond	10	50	0	0	10	10	29	0	-	-	0	0
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	18	49	5	0	11	0	76	1	0	0	1	0
72	Databehandlingsvirksomhet	306	78	10	12	27	13	192	13	1	1	2	1
73	Forskning og utviklingsarbeid	14	85	22	33	19	11	11	76	0	10	0	0
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	202	63	8	6	22	10	354	15	0	1	2	0
51-74	Sum tjenesteyting	1 324	56	7	7	18	9	3 414	5	0	0	1	0
05-74	Næringslivet totalt	3 061	57	6	9	17	8	8 544	6	0	0	1	0

¹ Prosent av innovative foretak.

² Prosent av ikke-innovative foretak.

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A10b Enheter med forsinket, avbrutt eller ikke ferdigstilt innovasjonsaktivitet, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Av disse: enheter med:						Av disse: enheter med:					
		Enheter med produkt- og/eller prosess-innovasjon	Pågående innovasjonsaktivitet	Innovasjonsaktivitet avbrutt i planleggingsfasen	Innovasjonsaktivitet avbrutt etter prosjektstart	Innovasjonsaktivitet alvorlig forsinket	Innovasjonsaktivitet alvorlig forsinket med økonomiske konsekvenser	Enheter uten produkt- eller prosess-innovasjon	Pågående innovasjonsaktivitet	Innovasjonsaktivitet avbrutt i planleggingsfasen	Innovasjonsaktivitet avbrutt etter prosjektstart	Innovasjonsaktiviteten alvorlig forsinket	Innovasjonsaktiviteten alvorlig forsinket med økonomiske konsekvenser
		Antall	Prosent ¹					Antall	Prosent ²				
05-74	Næringslivet totalt	3 061	57	6	9	17	8	8 544	6	0	0	1	0
	10-19 sysselsatte	1 197	50	6	6	16	7	4 864	4	0	0	1	0
	20-49 sysselsatte	995	58	5	10	17	9	2 542	7	0	0	1	0
	50-99 sysselsatte	407	64	6	9	17	7	650	13	0	1	3	1
	100-199 sysselsatte	217	62	7	12	20	12	277	12	0	0	1	0
	200-499 sysselsatte	141	70	11	21	17	9	148	22	2	0	2	1
	Over 500 sysselsatte	103	82	10	25	25	14	64	16	2	2	2	0
	Herav:												
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	1 388	62	6	13	17	8	2 322	9	0	1	2	1
	10-19 sysselsatte	431	53	5	9	10	6	1 202	5	1	0	1	0
	20-49 sysselsatte	433	61	4	12	17	9	765	11	0	0	2	1
	50-99 sysselsatte	256	68	8	12	20	7	203	19	0	1	5	2
	100-199 sysselsatte	132	65	8	14	23	13	96	18	0	0	1	0
	200-499 sysselsatte	87	78	14	29	22	10	41	39	0	0	2	0
	Over 500 sysselsatte	49	86	10	31	35	16	15	33	0	7	0	0
	Herav:												
51-74	Tjenesteyting	1 324	56	7	7	18	9	3 414	5	0	0	1	0
	10-19 sysselsatte	630	53	7	5	20	8	1 959	4	0	1	1	0
	20-49 sysselsatte	434	60	6	10	19	11	961	7	1	0	0	0
	50-99 sysselsatte	106	55	4	4	11	6	261	8	0	0	2	0
	100-199 sysselsatte	73	60	7	8	16	10	119	6	0	0	1	0
	200-499 sysselsatte	46	57	9	9	9	7	79	11	1	0	1	0
	Over 500 sysselsatte	35	69	11	17	17	9	35	3	3	0	3	0
	Herav:												
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	349	41	5	4	14	5	2 808	4	0	0	0	0
	10-19 sysselsatte	136	27	5	2	19	5	1 703	3	0	0	0	0
	20-49 sysselsatte	128	40	5	3	11	1	816	3	0	0	0	0
	50-99 sysselsatte	45	62	2	4	11	9	186	13	0	1	1	1
	100-199 sysselsatte	12	41	0	8	0	9	62	16	2	0	2	0
	200-499 sysselsatte	8	63	0	13	13	13	28	28	7	0	4	4
	Over 500 sysselsatte	19	95	5	26	16	16	14	29	-	-	0	0

¹ Prosent av innovative foretak.² Prosent av ikke-innovative foretak.

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A11a. Faktorer som begrenser innovasjonsvirksomheten for enheter med innovasjon. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være svært viktig eller nokså viktig, etter næring i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Antall enheter med innovasjon	Økonomiske faktorer			Interne faktorer				Andre faktorer					Alle faktorer 'ikke relevant'
		For høye innovasjonskostnader	Mangel på finansiering innen foretaket eller konsernet	Mangel på passende finansiering fra kilder utenfor foretaket	Problemer med å holde på eller rekruttere kvalifisert personell	Mangel på teknologisk innføring	Mangel på markedsinnføring	Vanskelig å finne samarbeidspartnere for foretaket	Markedet dominert av etablerte foretak	Usikker etterpørsel etter nye varer og tjenester	Ikke behov på grunn av tidligere innovasjon	For høye innovasjonskostnader		
05	Fiskeoppdrett	30	53	53	40	24	26	7	10	3	20	-	-	7
11	Utvinning av olje og naturgass	29	35	31	21	35	21	28	3	31	34	7	10	3
10, 13-14	Bergverksdrift	9	64	25	22	22	22	11	-	36	22	-	-	14
15-16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	215	53	35	30	22	28	27	17	35	40	4	5	5
17	Prod. av tekstiler og utstyr	39	53	19	25	37	21	42	28	26	42	9	11	-
18	Prod. av klær. Beredning og farging	10	59	20	40	10	20	20	10	-	50	-	-	10
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	2	50	50	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	Prod. av trelast og varer av tre	124	45	25	29	17	20	19	10	18	29	9	2	7
21	Prod. av papirmasse og papir	18	61	56	44	22	17	28	11	28	33	-	11	-
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	97	50	25	13	12	20	23	16	30	43	12	12	8
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	48	58	44	31	27	27	38	23	31	48	6	8	-
25	Prod. av gummi- og plastprod.	49	52	55	49	24	27	17	18	20	33	9	11	7
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	50	41	27	25	32	25	15	6	12	45	10	12	12
27	Prod. av metaller	32	33	10	14	14	30	13	20	14	23	3	-	3
28	Prod. av metallvarer	135	59	51	45	33	25	25	17	37	44	3	3	2
29	Prod. av maskiner og utstyr	180	63	50	43	37	22	30	11	23	38	4	5	4
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	2	50	-	-	50	-	-	-	-	-	-	-	-
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	55	56	49	36	31	20	29	15	21	38	4	2	4
32	Prod. av kommunikasjonsutstyr	33	61	64	55	33	12	36	24	9	36	3	3	3
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	52	67	55	45	29	24	21	14	30	31	4	4	2
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	24	54	50	37	25	8	21	17	13	29	-	4	-
35	Prod. av andre transportmidler	104	54	38	40	36	22	20	20	16	31	8	10	4
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	101	53	41	30	21	23	16	13	21	34	1	1	12
37	Gjenvinning	8	50	13	-	-	13	13	13	-	38	-	-	13
10, 13-37	Sum industri og bergverksdrift	1 388	54	39	34	26	23	24	15	25	37	5	5	5
40-41	Kraft- og vannforsyning	41	29	17	12	17	13	12	19	13	16	16	-	5
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	248	39	28	24	30	14	13	13	11	17	10	6	25
51	Agentur- og engroshandel	526	40	26	22	24	14	14	9	18	28	2	1	22
60	Land- og rørrtransport	37	56	39	22	45	3	45	3	42	65	39	20	11
61	Sjøtransport	35	30	34	24	19	15	12	28	7	12	-	3	12
62	Lufttransport	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	75
63	Tjenester tilknyttet transport	81	42	25	26	16	13	10	18	24	23	7	8	14
64.2	Telekommunikasjon	44	66	57	32	2	9	16	14	16	34	2	2	9
65	Finansiell tjenesteyting	49	33	4	-	14	10	10	12	16	20	2	4	10
66	Forsikring og pensjonsfond	10	40	20	10	20	10	10	-	30	30	30	30	10
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	18	23	17	23	23	23	28	23	-	11	5	5	16
72	Databehandlingsvirksomhet	306	61	61	47	31	14	25	16	28	39	3	2	6
73	Forskning og utviklingsarbeid	14	78	85	67	15	26	33	26	67	56	-	7	-
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	202	69	54	44	27	12	26	22	33	45	7	8	0
51-74	Sum tjenesteyting	1 324	50	39	31	25	13	19	14	24	33	5	4	13
05-74	Næringslivet totalt	3 061	51	38	32	26	18	21	14	23	33	6	5	10

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A11b. Faktorer som begrenser innovasjonsvirksomheten for enheter med innovasjon. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være svært viktig eller nokså viktig, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Antall enheter med innova- sjon	Økonomiske faktorer			Interne faktorer				Andre faktorer				Alle faktorer 'ikke relev- ant'
			For høye innova- sjons- kost- nader	Mangel på finansi- ering innen fore- taket eller kon- sernet	Mangel på pass- ende finansi- ering fra kilder utenfor fore- taket	Pro- blemer med å holde på eller rekrut- tere kvalifisert personell	Mangel på teknolo- gisk innfor- masjon	Mangel på markeds- innfor- masjon	Vanske- lig å finne sam- arbeits- partner for fore- taket	Marke- det domi- nert av etablerte foretak	Usikker etter- spørsel etter nye varer og tjenester	Ikke behov på grunn av tidligere innova- sjon	For høye innova- sjons- kost- nader	
05-74	Næringslivet totalt	3 061	51	38	32	26	18	21	14	23	33	6	5	10
	10-19 sysselsatte	1 197	51	41	35	29	17	21	15	26	37	6	6	11
	20-49 sysselsatte	995	52	39	32	23	21	21	13	22	29	6	4	11
	50-99 sysselsatte	407	52	37	32	25	19	25	18	22	36	5	4	7
	100-199 sysselsatte	217	43	27	22	23	13	17	11	18	31	4	3	11
	200-499 sysselsatte	141	50	38	23	19	16	21	15	18	28	4	6	9
	Over 500 sysselsatte	103	39	33	21	32	14	18	9	17	32	4	4	9
	Herav:													
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	1 388	54	39	34	26	23	24	15	25	37	5	5	5
	10-19 sysselsatte	431	51	42	37	25	21	20	12	27	34	5	7	7
	20-49 sysselsatte	433	60	40	36	27	29	26	16	25	39	7	6	5
	50-99 sysselsatte	256	56	38	33	25	20	29	20	23	39	4	4	5
	100-199 sysselsatte	132	49	32	30	27	18	22	17	22	38	3	4	5
	200-499 sysselsatte	87	55	45	26	28	23	29	18	21	34	3	5	-
	Over 500 sysselsatte	49	43	37	27	35	12	18	12	20	43	4	-	2
	Herav:													
51-74	Tjenesteyting	1 324	50	39	31	25	13	19	14	24	33	5	4	13
	10-19 sysselsatte	630	55	44	37	31	13	22	17	28	42	7	5	12
	20-49 sysselsatte	434	47	41	29	19	16	19	14	22	25	1	1	11
	50-99 sysselsatte	106	54	36	32	24	17	17	13	23	38	5	5	11
	100-199 sysselsatte	73	37	18	8	15	4	8	1	12	25	5	3	21
	200-499 sysselsatte	46	41	24	13	4	2	9	7	13	15	7	9	24
	Over 500 sysselsatte	35	37	23	14	29	14	20	6	6	17	3	6	17
	Herav:													
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	349	39	29	24	28	16	14	13	12	18	10	5	19
	10-19 sysselsatte	136	36	24	22	36	20	18	22	12	26	2	5	17
	20-49 sysselsatte	128	47	31	25	23	10	8	1	9	10	19	6	27
	50-99 sysselsatte	45	29	31	27	22	22	20	22	16	16	13	2	9
	100-199 sysselsatte	12	17	25	16	25	8	9	9	9	-	-	-	16
	200-499 sysselsatte	8	50	38	38	13	13	13	25	13	25	-	-	13
	Over 500 sysselsatte	19	32	42	21	32	16	16	5	32	32	5	11	11

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A12a. Faktorer som begrenser innovasjonsvirksomheten for enheter uten innovasjon. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være svært viktig eller nokså viktig, etter næring i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Antall enheter uten innovasjon	Økonomiske faktorer			Interne faktorer				Andre faktorer					Alle faktorer 'ikke relevant'
		For høye innovasjonskostnader	Mangel på finansiering foretaket eller konsernet	Mangel på passende finansiering fra foretaket	Problemer med å holde på eller rekruttere kvalifisert personell	Mangel på teknologisk innføring	Mangel på markedsinnføring	Vanskelig å finne samarbeidspartner for foretaket	Markedet dominert av etablerte foretak	Usikker etterpørsel etter nye varer og tjenester	Ikke behov på grunn av tidligere innovasjon	For høye innovasjonskostnader		
05 Fiskeoppdrett	52	18	24	22	16	10	14	24	14	22	16	16	37	
11 Utvinning av olje og naturgass	58	14	12	7	18	18	9	18	19	14	12	23	44	
10, 13-14 Bergverksdrift	75	13	8	10	7	5	5	8	21	22	17	24	34	
15-16 Nærings- og nytelsesmiddelindustri	489	24	23	20	13	9	15	9	23	28	12	13	34	
17 Prod. av tekstiler og utstyr	48	27	27	19	15	12	22	14	12	24	22	22	41	
18 Prod. av klær. Beredning og farging	17	31	19	18	18	12	25	12	19	31	38	12	12	
19 Prod. av reiseeff. Beredning av lær	4	-	-	-	-	-	-	-	-	25	-	-	50	
20 Prod. av trelast og varer av tre	180	22	17	16	8	14	16	12	26	29	22	19	30	
21 Prod. av papirmasse og papir	32	22	19	13	13	-	3	3	16	29	16	29	23	
22 Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	334	16	10	7	4	7	5	9	8	14	11	16	47	
24 Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	31	45	45	29	16	23	26	19	32	39	26	32	16	
25 Prod. av gummi- og plastprod.	63	25	14	16	8	3	9	9	15	22	10	26	27	
26 Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	86	32	24	13	20	20	15	21	33	41	18	35	27	
27 Prod. av metaller	23	22	17	14	9	5	5	9	4	9	9	24	27	
28 Prod. av metallvarer	344	20	19	14	13	12	16	12	13	25	16	18	45	
29 Prod. av maskiner og utstyr	179	27	21	10	15	12	16	10	13	23	18	20	36	
30 Prod. av kontor- og datamaskiner	3	33	-	-	-	-	-	-	-	-	33	33	33	
31 Prod. av andre elektriske mask. og app.	44	27	22	20	15	12	9	2	15	22	17	9	35	
32 Prod. av kommunikasjonsutstyr	12	25	25	25	8	-	17	8	8	25	-	8	42	
33 Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	37	29	31	28	14	3	11	17	14	22	14	20	24	
34 Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	38	38	27	22	19	14	19	22	22	27	21	19	30	
35 Prod. av andre transportmidler	172	26	24	24	18	13	12	13	17	26	12	17	43	
36 Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	91	25	21	20	17	4	9	16	15	18	17	16	24	
37 Gjenvinning	21	14	10	5	14	5	5	10	19	24	19	29	29	
Sum industri og bergverksdrift	2 322	23	19	16	12	10	13	11	17	24	15	18	36	
40-41 Kraft- og vannforsyning	184	13	11	12	6	5	2	2	13	14	22	11	37	
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	2 515	12	10	8	12	9	10	10	14	16	10	16	52	
51 Agentur- og engroshandel	1 492	14	12	8	8	6	8	6	8	13	12	13	52	
60 Land- og rørtransport	661	9	8	6	8	5	8	6	7	8	10	12	55	
61 Sjøtransport	153	8	6	6	3	2	5	5	6	8	8	8	61	
62 Luftransport	17	18	6	6	-	12	6	6	12	12	29	18	41	
63 Tjenester tilknyttet transport	246	13	8	6	7	6	6	10	18	12	16	15	49	
64.2 Telekommunikasjon	42	12	7	17	7	-	2	5	10	5	21	-	52	
65 Finansiell tjenesteyting	140	9	5	4	4	4	2	4	11	9	15	11	58	
66 Forsikring og pensjonsfond	29	-	-	-	-	-	-	-	7	3	7	10	72	
67 Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	76	5	3	3	3	6	-	4	5	10	19	16	58	
72 Databehandlingsvirksomhet	192	25	21	15	9	5	8	10	8	20	11	14	37	
73 Forskning og utviklingsarbeid	11	67	38	67	19	29	-	29	29	-	-	-	14	
74 Teknisk testing og konsulentvirks.	354	23	20	17	16	9	15	11	13	18	10	14	49	
51-74 Sum tjenesteyting	3 414	14	11	8	8	6	8	7	9	13	12	13	52	
05-74 Næringslivet totalt	8 544	16	13	11	10	8	10	9	13	17	12	15	47	

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A12b. Faktorer som begrenser innovasjonsvirksomheten for enheter uten innovasjon. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være svært viktig eller nokså viktig, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Antall enheter utend innovasjon	Økonomiske faktorer			Interne faktorer				Andre faktorer				Alle faktorer 'ikke relevant'
			For høye innovasjonskostnader	Mangel på finansiering innen foretaket eller konsernet	Mangel på passende finansiering fra kilder utenfor foretaket	Problemer med å holde på eller rekruttere kvalifisert personell	Mangel på teknologisk innføring	Mangel på markedsinformasjon	Vanskelig å finne samarbeidspartnere for foretaket	Markedet dominert av etablerte foretak	Usikker etterspørsel etter nye varer og tjenester	Ikke behov på grunn av tidligere innovasjon	For høye innovasjonskostnader	
05-74	Næringslivet totalt	8 544	16	13	11	10	8	10	9	13	17	12	15	47
	10-19 sysselsatte	4 864	16	14	11	12	9	11	9	13	17	10	15	48
	20-49 sysselsatte	2 542	14	10	9	8	7	9	9	12	17	13	15	49
	50-99 sysselsatte	650	19	16	13	10	7	8	9	13	18	18	20	43
	100-199 sysselsatte	277	17	10	8	8	5	3	7	14	15	17	20	42
	200-499 sysselsatte	148	14	11	9	10	6	7	7	13	11	19	16	41
	Over 500 sysselsatte	64	20	17	17	11	8	13	11	16	17	17	11	42
	Herav:													
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	2 322	23	19	16	12	10	13	11	17	24	15	18	36
	10-19 sysselsatte	1 202	22	20	15	12	10	14	11	17	24	13	16	38
	20-49 sysselsatte	765	23	16	16	10	10	12	12	18	24	16	19	37
	50-99 sysselsatte	203	29	27	22	17	8	12	12	18	26	19	22	28
	100-199 sysselsatte	96	24	18	14	10	10	5	10	18	22	16	24	27
	200-499 sysselsatte	41	17	15	12	12	5	12	10	17	20	15	12	41
	Over 500 sysselsatte	15	20	13	13	7	7	13	7	20	27	20	20	27
	Herav:													
51-74	Tjenesteyting	3 414	14	11	8	8	6	8	7	9	13	12	13	52
	10-19 sysselsatte	1 959	15	13	10	9	7	8	7	9	12	9	12	49
	20-49 sysselsatte	961	13	8	6	8	6	8	7	9	15	13	14	58
	50-99 sysselsatte	261	12	10	7	6	3	4	6	9	11	16	15	55
	100-199 sysselsatte	119	13	6	4	5	3	2	3	9	9	23	18	51
	200-499 sysselsatte	79	11	9	6	5	3	4	4	10	6	20	18	44
	Over 500 sysselsatte	35	20	17	17	11	6	11	9	6	14	14	9	49
	Herav:													
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	2 808	12	10	9	12	9	10	9	14	16	11	16	51
	10-19 sysselsatte	1 703	14	12	10	14	10	11	11	15	17	10	17	52
	20-49 sysselsatte	816	8	7	6	7	6	6	7	11	13	12	13	51
	50-99 sysselsatte	186	16	11	10	9	9	9	10	13	20	18	24	43
	100-199 sysselsatte	62	12	7	5	8	3	3	7	18	17	10	18	47
	200-499 sysselsatte	28	18	14	14	21	18	11	14	14	11	21	14	29
	Over 500 sysselsatte	14	21	21	21	14	14	14	21	36	14	21	7	43

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A13a. Bruk av patenter og andre beskyttelsesmetoder etter næring i perioden 2002-2004. Prosent av innovative foretak

Næring (SN2002)	Antall enheter med innovasjon	Søknad om patent	Andre formelle metoder			Strategiske metoder			Ingen form for beskyttelse
			Mønsterbeskyttelse	Varemerke	Opphavsrett	Hemmeligholdelse	Kompleks utforming/design	Tidsforsprang på konkurrentene	
05 Fiskeoppdrett	30	10	-	10	3	33	17	57	39
11 Utvinning av olje og naturgass	29	45	10	21	17	41	28	52	24
10, 13-14 Bergverksdrift	9	11	-	11	11	47	-	36	53
15-16 Nærings- og nytelsesmiddelindustri	215	10	7	24	4	30	12	39	38
17 Prod. av tekstiler og utstyr	39	16	13	27	9	14	20	36	51
18 Prod. av klær. Beredning og farging	10	-	10	41	-	30	59	79	10
19 Prod. av reiseeff. Beredning av lær	2	-	-	-	-	50	-	50	-
20 Prod. av trelast og varer av tre	124	14	6	14	6	12	10	26	55
21 Prod. av papirmasse og papir	18	39	28	22	11	28	22	33	39
22 Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	97	2	1	12	28	21	21	37	44
24 Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	48	48	10	46	13	67	25	50	23
25 Prod. av gummi- og plastprod.	49	25	11	20	5	47	31	53	31
26 Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	50	17	13	21	4	24	14	42	43
27 Prod. av metaller	32	23	9	13	6	42	6	23	40
28 Prod. av metallvarer	135	27	14	13	7	28	31	28	38
29 Prod. av maskiner og utstyr	180	36	11	22	8	32	30	44	24
30 Prod. av kontor- og datamaskiner	2	50	50	50	100	50	50	50	-
31 Prod. av andre elektriske mask. og app.	55	33	15	17	8	41	36	57	14
32 Prod. av kommunikasjonsutstyr	33	27	15	36	27	55	48	64	21
33 Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	52	27	12	20	12	46	39	64	14
34 Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	24	33	9	21	13	29	29	33	38
35 Prod. av andre transportmidler	104	20	3	11	6	26	25	41	50
36 Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	101	19	16	30	13	29	37	32	31
37 Gjenvinning	8	-	-	-	13	13	-	25	75
10, 13-37 Sum industri og bergverksdrift	1 388	21	10	20	10	30	24	40	36
40-41 Kraft- og vannforsyning	41	2	-	7	2	19	2	41	49
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	248	4	3	6	4	6	2	26	70
51 Agentur- og engroshandel	526	18	19	38	17	16	16	28	44
60 Land- og rørtransport	37	3	3	5	5	3	3	-	92
61 Sjøtransport	35	6	3	3	-	21	9	26	61
62 Lufttransport	4	25	-	-	-	-	-	50	50
63 Tjenester tilknyttet transport	81	4	-	15	6	18	10	30	62
64.2 Telekommunikasjon	44	5	5	18	16	30	30	59	32
65 Finansiell tjenesteyting	49	-	-	2	2	12	2	23	71
66 Forsikring og pensjonsfond	10	-	-	30	-	20	20	30	50
67 Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	18	-	-	5	5	22	16	45	39
72 Databehandlingsvirksomhet	306	6	3	31	23	38	34	57	22
73 Forskning og utviklingsarbeid	14	67	15	41	15	85	48	67	15
74 Teknisk testing og konsulentvirks.	202	29	8	19	18	36	25	58	28
51-74 Sum tjenesteyting	1 324	14	10	28	16	25	21	40	40
05-74 Næringslivet totalt	3 061	17	9	22	12	26	21	39	41

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A13b. Bruk av patenter og andre beskyttelsesmetoder etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent av innovative foretak

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Antall enheter med innovasjon	Søknad om patent	Andre formelle metoder			Strategiske metoder			Ingen form for beskyttelse
				Mønsterbeskyttelse	Varemerke	Opphavsrett	Hemmelighetsholdelse	Kompleks utforming/design	Tidsforsprang på konkurrentene	
05-74	Næringslivet totalt	3 061	17	9	22	12	26	21	39	41
	10-19 sysselsatte	1 197	14	10	22	13	26	21	36	42
	20-49 sysselsatte	995	12	6	20	8	19	19	39	43
	50-99 sysselsatte	407	20	10	21	11	30	19	40	41
	100-199 sysselsatte	217	26	15	27	17	37	26	41	34
	200-499 sysselsatte	141	35	11	32	16	38	21	43	31
	Over 500 sysselsatte	103	34	11	28	20	40	28	54	24
	Herav:									
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	1 388	21	10	20	10	30	24	40	36
	10-19 sysselsatte	431	15	7	15	9	25	21	33	40
	20-49 sysselsatte	433	16	8	16	6	26	24	40	39
	50-99 sysselsatte	256	24	13	25	10	33	23	38	39
	100-199 sysselsatte	132	30	17	27	16	40	32	46	25
	200-499 sysselsatte	87	44	11	36	14	45	25	47	22
	Over 500 sysselsatte	49	45	14	45	18	53	35	61	12
	Herav:									
51-74	Tjenesteyting	1 324	14	10	28	16	25	21	40	40
	10-19 sysselsatte	630	15	12	29	17	29	25	40	39
	20-49 sysselsatte	434	11	7	29	13	17	17	40	39
	50-99 sysselsatte	106	13	8	19	16	27	16	42	45
	100-199 sysselsatte	73	21	14	30	19	36	19	36	44
	200-499 sysselsatte	46	26	11	28	22	28	13	41	41
	Over 500 sysselsatte	35	17	6	14	20	23	20	49	34
	Herav:									
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	349	8	3	8	5	13	5	33	61
	10-19 sysselsatte	136	7	6	13	6	12	4	30	63
	20-49 sysselsatte	128	3	-	2	1	7	4	32	67
	50-99 sysselsatte	45	11	-	9	4	20	4	44	44
	100-199 sysselsatte	12	9	-	-	8	16	-	8	67
	200-499 sysselsatte	8	-	-	13	-	13	13	13	75
	Over 500 sysselsatte	19	37	11	11	26	37	26	47	37

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A14a. Organisatoriske og markedsmessige endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i alle enheter, etter næring i perioden 2002-2004. Prosent (Prosent av populasjon der annet ikke er angitt)

Næring (SN2002)	Populasjon	Enheter med organisatorisk innovasjon	Organisatoriske innovasjoner:			Markedsmessige innovasjoner:			
			Endrede kunnskaps-systemer for ledelse for å bedre bruk eller utveksling av informasjon	Endret ledelses-struktur eller organisering av arbeidet innen foretaket	Endret forhold til andre foretak eller off. inst., som allianser, partnerskap, utskilling av aktiviteter m.m.	Enheter med markeds-innovasjoner	Vesentlige endringer i utseende, utforming eller innpakning	Endret metode for salg eller distribusjon	Orientering av salg mot nye kunde-grupper eller markeds-segmenter
	Antall	Prosent	Prosent ¹	Prosent ¹	Prosent	Prosent ²	Prosent ²	Prosent ²	Prosent ²
05 Fiskeoppdrett	82	21	65	52	28	8	52	19	100
11 Utvinning av olje og naturgass	87	30	50	69	43	14	34	17	100
10, 13-14 Bergverksdrift	84	20	48	84	8	14	38	11	81
15-16 Nærings- og nytelsesmiddelindustri	704	16	55	93	53	26	75	22	66
17 Prod. av tekstiler og utstyr	87	19	15	94	20	25	70	20	65
18 Prod. av klær. Beredning og farging	27	39	61	70	50	46	66	67	65
19 Prod. av reiseeff. Beredning av lær	6	17	100	100	100	33	50	-	100
20 Prod. av trelast og varer av tre	304	26	50	79	23	24	51	45	67
21 Prod. av papirmasse og papir	50	30	54	80	33	32	25	19	75
22 Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	431	24	47	75	38	20	42	57	59
24 Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	79	47	38	86	27	33	46	46	81
25 Prod. av gummi- og plastprod.	112	22	39	67	31	29	60	17	78
26 Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	136	21	47	77	30	22	63	25	74
27 Prod. av metaller	55	34	77	56	21	21	18	26	82
28 Prod. av metallvarer	479	16	50	70	43	21	39	14	79
29 Prod. av maskiner og utstyr	359	26	49	59	34	32	44	16	81
30 Prod. av kontor- og datamaskiner	5	-	-	-	-	40	100	-	100
31 Prod. av andre elektriske mask. og app.	99	40	38	74	36	33	62	16	71
32 Prod. av kommunikasjonsutstyr	45	47	48	86	43	44	50	15	80
33 Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	89	24	43	57	39	35	70	32	70
34 Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	62	30	61	83	16	30	28	28	66
35 Prod. av andre transportmidler	276	25	55	72	38	18	27	17	83
36 Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	192	26	48	73	30	41	60	21	60
37 Gjenvinning	29	31	56	78	44	14	25	25	100
10, 13-37 Sum industri og bergverksdrift	3 710	23	49	76	36	26	53	26	72
40-41 Kraft- og vannforsyning	225	32	60	75	37	19	35	28	73
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	2 763	14	62	63	28	9	27	12	81
51 Agentur- og engroshandel	2 018	23	50	77	27	23	44	36	73
60 Land- og rørtransport	698	10	44	71	50	7	17	45	81
61 Sjøtransport	188	16	51	61	38	10	58	26	67
62 Lufttransport	21	38	63	88	63	38	50	38	75
63 Tjenester tilknyttet transport	327	26	57	79	36	21	44	81	68
64.2 Telekommunikasjon	86	47	43	73	45	27	43	70	78
65 Finansiell tjenesteyting	189	28	55	47	42	25	32	49	60
66 Forsikring og pensjonsfond	39	28	73	82	36	15	50	83	33
67 Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	94	22	55	65	30	13	42	67	75
72 Databehandlingsvirksomhet	498	43	48	75	33	41	52	37	79
73 Forskning og utviklingsarbeid	24	65	19	84	35	75	36	19	94
74 Teknisk testing og konsulentvirks.	556	26	47	82	36	24	50	22	79
51-74 Sum tjenesteyting	4 738	24	50	75	33	22	45	39	74
05-74 Næringslivet totalt	11 605	22	52	73	34	20	46	31	74

¹ Prosent av enheter med organisasjonsmessige innovasjoner.

² Prosent av enheter med markedsinnovasjoner.

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A14b. Strategiske og organisatoriske endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i alle enheter, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent (Prosent av populasjon der annet ikke er angitt)

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Populasjon	Enheter med organisatorisk innovasjon	Organisatoriske innovasjoner:			Markedsmessige innovasjoner:			
				Endrede kunnskaps-systemer for ledelse for å bedre bruk eller utveksling av informasjon	Endret ledelses-struktur eller organisering av arbeidet innen foretaket	Endret forhold til andre foretak eller off. inst., som allianser, partnerskap, utskilling av aktiviteter m.m.	Enheter med markeds-innovasjoner	Vesentlige endringer i utseende, utforming eller innpakning	Endret metode for salg eller distribusjon	Orientering av salg mot nye kunde-grupper eller markeds-segmenter
		Antall	Prosent	Prosent ¹			Prosent	Prosent ²		
05-74	Næringslivet totalt	11 605	22	52	73	34	20	46	31	74
	10-19 sysselsatte	6 061	17	51	73	34	17	45	32	77
	20-49 sysselsatte	3 537	22	50	71	31	20	46	30	75
	50-99 sysselsatte	1 057	31	55	71	33	27	46	28	72
	100-199 sysselsatte	494	35	51	76	37	29	48	27	66
	200-499 sysselsatte	289	39	53	86	35	32	51	28	65
	Over 500 sysselsatte	167	52	66	83	41	42	57	39	59
	Herav:									
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	3 710	23	49	76	36	26	53	26	72
	10-19 sysselsatte	1 633	18	52	74	41	21	50	29	77
	20-49 sysselsatte	1 198	22	42	74	29	26	50	26	71
	50-99 sysselsatte	459	30	46	76	32	32	56	20	75
	100-199 sysselsatte	228	35	51	76	46	32	57	23	61
	200-499 sysselsatte	128	43	49	89	35	40	67	27	61
	Over 500 sysselsatte	64	61	79	82	36	56	64	25	53
	Herav:									
51-74	Tjenesteyting	4 738	24	50	75	33	22	45	39	74
	10-19 sysselsatte	2 589	20	50	75	31	21	46	39	77
	20-49 sysselsatte	1 395	28	47	74	32	21	44	41	78
	50-99 sysselsatte	367	31	57	74	44	27	47	36	64
	100-199 sysselsatte	192	36	51	77	29	31	42	35	68
	200-499 sysselsatte	125	36	51	87	40	29	33	33	67
	Over 500 sysselsatte	70	46	50	88	53	40	50	57	57
	Herav:									
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	3 157	16	61	65	30	9	29	15	81
	10-19 sysselsatte	1 839	13	51	68	34	7	29	11	79
	20-49 sysselsatte	944	13	76	59	30	11	39	12	80
	50-99 sysselsatte	231	35	67	57	17	17	5	37	84
	100-199 sysselsatte	74	33	54	75	33	12	11	11	100
	200-499 sysselsatte	36	36	77	69	23	17	17	-	83
	Over 500 sysselsatte	33	48	63	75	31	18	50	33	100

¹ Prosent av enheter med organisasjonsmessige innovasjoner.

² Prosent av enheter med markedsinnovasjoner.

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A15a. Organisatoriske og markedsmessige endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i enheter med innovasjon etter næring i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Enheter med produkt- og/eller prosess-innovasjon	Organisasjonsmessige innovasjoner				Markedsinnovasjoner				
		Enheter med organisasjonsmessige innovasjoner	Endrede kunnskaps-systemer for å bedre bruk eller utveksling av informasjon	Endret ledelses-struktur eller organisering av arbeidet innen foretaket	Endret forhold til andre foretak eller off. inst., som allianser, partnerskap, utskilling av aktiviteter m.m.	Enheter med markeds-innovasjon	Vesentlige endringer i utseende, utforming eller innpakning	Endret metode for salg eller distribu-sjon	Orienterin g av salg mot nye kunde-grupper eller markeds-segmenter	
	Antall	Prosent								
05	Fiskeoppdrett	30	40	30	16	13	20	11	4	20
11	Utvinning av olje og naturgass	29	48	28	34	14	28	14	3	28
10, 13-14	Bergverksdrift	9	64	40	36	-	36	36	-	25
15-16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	215	38	25	34	21	63	51	14	44
17	Prod. av tekstiler og utstyr	39	33	3	30	5	43	29	11	29
18	Prod. av klær. Beredning og farging	10	60	41	30	31	80	59	60	59
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	2	50	50	50	50	50	50	-	50
20	Prod. av trelast og varer av tre	124	49	26	36	11	43	25	20	28
21	Prod. av papirmasse og papir	18	39	28	28	11	44	22	-	33
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	97	48	24	32	16	62	24	42	38
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	48	56	21	50	15	48	23	25	40
25	Prod. av gummi- og plastprod.	49	41	17	28	9	48	33	8	37
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	50	37	18	28	10	42	31	9	27
27	Prod. av metaller	32	45	38	23	9	28	6	9	22
28	Prod. av metallvarer	135	28	15	21	10	56	29	6	41
29	Prod. av maskiner og utstyr	180	39	23	22	12	57	29	9	45
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	2	-	-	-	-	100	100	-	100
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	55	56	23	39	24	49	32	8	32
32	Prod. av kommunikasjonsutstyr	33	58	30	48	24	55	30	9	42
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	52	33	16	19	14	51	38	19	33
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	24	42	29	33	12	50	17	17	29
35	Prod. av andre transportmidler	104	43	26	33	14	38	11	8	30
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	101	40	20	31	12	60	38	11	39
37	Gjenvinning	8	75	50	63	13	38	13	13	38
10, 13-37	Sum industri og bergverksdrift	1 388	42	23	31	14	53	31	14	37
40-41	Kraft- og vannforsyning	41	52	44	39	16	37	17	13	31
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	248	38	29	26	8	25	4	6	22
51	Agentur- og engroshandel	526	41	25	26	10	51	26	20	43
60	Land- og rørrtransport	37	67	56	33	33	78	14	50	70
61	Sjøtransport	35	49	25	31	14	42	27	15	26
62	Lufttransport	4	100	100	75	75	50	50	50	50
63	Tjenester tilknyttet transport	81	52	37	36	17	55	34	51	39
64.2	Telekommunikasjon	44	64	32	48	27	41	20	30	34
65	Finansiell tjenesteyting	49	57	35	33	27	63	18	37	39
66	Forsikring og pensjonsfond	10	70	60	50	30	40	20	40	20
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	18	16	11	11	5	34	28	23	28
72	Databehandlingsvirksomhet	306	60	30	44	20	58	30	21	46
73	Forskning og utviklingsarbeid	14	70	22	52	41	89	48	26	81
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	202	44	22	35	16	49	22	13	43
51-74	Sum tjenesteyting	1 324	49	28	34	16	53	27	23	43
05-74	Næringslivet totalt	3 061	45	26	32	15	50	26	17	38

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A15b. Organisatoriske og markedsmessige endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i enheter med innovasjon etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Enheter uten produkt- og/eller prosess-innovasjon	Andre formelle metoder			Strategiske metoder				
			Enheter med organisasjonsmessige innovasjoner	Endrede kunnskaps-systemer for ledelse for å bedre bruk eller utveksling av informasjon	Endret ledelses-struktur eller organisering av arbeidet innen foretaket	Endret forhold til andre foretak eller off. inst., som allianser, partnerskap, utskilling av aktiviteter m.m.	Enheter med markeds-innovasjon	Vesentlige endringer i utseende, utforming eller innpakning	Endret metode for salg eller distribu-sjon	Orientering av salg mot nye kunde-grupper eller markeds-segmenter
		Antall	Prosent							
05-74	Næringslivet totalt	3 061	45	26	32	15	50	26	17	38
	10-19 sysselsatte	1 197	41	25	29	14	56	29	21	46
	20-49 sysselsatte	995	45	24	31	13	45	23	16	34
	50-99 sysselsatte	407	45	26	32	13	45	25	10	34
	100-199 sysselsatte	217	46	25	32	17	47	25	13	30
	200-499 sysselsatte	141	55	31	47	18	50	29	12	33
	Over 500 sysselsatte	103	64	48	52	26	53	33	21	34
	Herav:									
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	1 388	42	23	31	14	53	31	14	37
	10-19 sysselsatte	431	38	22	27	14	56	32	17	45
	20-49 sysselsatte	433	42	20	30	13	52	30	14	35
	50-99 sysselsatte	256	38	20	29	11	49	29	11	36
	100-199 sysselsatte	132	41	21	28	18	46	28	11	28
	200-499 sysselsatte	87	55	31	48	18	52	37	13	31
	Over 500 sysselsatte	49	71	57	57	22	65	41	16	37
	Herav:									
51-74	Tjenesteyting	1 324	49	28	34	16	53	27	23	43
	10-19 sysselsatte	630	44	27	29	15	61	30	26	51
	20-49 sysselsatte	434	53	27	36	17	46	22	23	38
	50-99 sysselsatte	106	53	33	35	18	42	23	9	30
	100-199 sysselsatte	73	52	29	40	14	52	25	19	37
	200-499 sysselsatte	46	57	30	46	17	50	20	13	35
	Over 500 sysselsatte	35	60	40	54	34	54	31	34	37
	Herav:									
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	349	41	31	27	10	26	7	7	24
	10-19 sysselsatte	136	37	23	30	14	33	8	10	28
	20-49 sysselsatte	128	31	30	17	2	18	6	3	16
	50-99 sysselsatte	45	67	47	44	13	33	2	7	33
	100-199 sysselsatte	12	58	50	25	17	16	-	-	16
	200-499 sysselsatte	8	50	38	38	13	38	-	-	38
	Over 500 sysselsatte	19	53	37	37	21	21	16	11	21

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A16a. Organisatoriske og markedsmessige endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i enheter uten innovasjon etter næring i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Enheter uten produkt- og/eller prosess-innovasjon	Organisasjonsmessige innovasjoner			Markedsinnovasjoner				
		Enheter med organisasjonsmessige innovasjoner. Totalt	Endrede kunnskaps-systemer for ledelse for å bedre bruk eller utveksling av informasjon	Endret ledelses-struktur eller organisering av arbeidet innen foretaket	Endret forhold til andre foretak eller off. inst., som allianser, partnerskap, utskilling av aktiviteter m.m.	Enheter med markeds-innovasjon	Vesentlige endringer i utseende, utforming eller innpakning	Endret metode for salg eller distribu-sjon	Orienterin g av salg mot nye kunde-grupper eller markeds-segmenter
	Antall	Prosent							
05 Fiskeoppdrett	52	10	4	8	2	-	-	-	-
11 Utvinning av olje og naturgass	58	21	9	14	12	7	-	2	7
10, 13-14 Bergverksdrift	75	15	6	15	2	12	2	2	10
15-16 Nærings- og nytelsesmiddelindustri	489	7	2	7	3	9	5	2	5
17 Prod. av tekstiler og utstyr	48	7	2	7	2	10	7	-	5
18 Prod. av klær. Beredning og farging	17	25	13	25	12	25	13	13	12
19 Prod. av reiseeff. Beredning av lær	4	-	-	-	-	25	-	-	25
20 Prod. av trelast og varer av tre	180	10	4	9	2	11	4	5	8
21 Prod. av papirmasse og papir	32	25	10	22	9	25	-	9	19
22 Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	334	17	7	14	7	9	4	3	5
24 Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	31	32	13	26	10	10	3	-	6
25 Prod. av gummi- og plastprod.	63	6	2	3	4	14	6	3	12
26 Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	86	12	5	9	4	10	3	3	10
27 Prod. av metaller	23	19	9	15	4	10	-	-	10
28 Prod. av metallvarer	344	11	5	7	6	8	0	2	8
29 Prod. av maskiner og utstyr	179	13	3	9	6	8	-	2	8
30 Prod. av kontor- og datamaskiner	3	-	-	-	-	-	-	-	-
31 Prod. av andre elektriske mask. og app.	44	19	5	17	2	12	5	2	12
32 Prod. av kommunikasjonsutstyr	12	17	-	17	8	17	-	-	17
33 Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	37	11	3	5	3	12	5	-	12
34 Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	38	22	11	19	-	16	3	3	14
35 Prod. av andre transportmidler	172	15	6	9	7	7	1	-	6
36 Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	91	10	4	6	3	20	10	6	8
37 Gjenvinning	21	14	5	10	14	5	-	-	5
10, 13-37 Sum industri og bergverksdrift	2 322	12	5	10	5	10	3	2	7
40-41 Kraft- og vannforsyning	184	28	14	21	11	15	4	3	10
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	2 515	11	6	7	3	7	2	1	5
51 Agentur- og engroshandel	1 492	17	7	15	5	13	5	4	8
60 Land- og røtransport	661	7	2	6	4	3	0	0	2
61 Sjøtransport	153	8	4	5	4	3	1	-	3
62 Lufttransport	17	24	6	24	12	35	12	6	24
63 Tjenester tilknyttet transport	246	18	8	16	7	10	1	6	6
64.2 Telekommunikasjon	42	29	7	19	14	12	2	7	7
65 Finansiell tjenesteyting	140	18	8	6	6	11	4	4	6
66 Forsikring og pensjonsfond	29	14	7	14	3	7	3	3	-
67 Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	76	23	12	15	7	8	-	5	5
72 Databehandlingsvirksomhet	192	16	5	13	5	15	7	5	12
73 Forskning og utviklingsarbeid	11	57	-	57	-	57	-	-	57
74 Teknisk testing og konsulentvirks.	354	16	7	14	6	10	7	1	6
51-74 Sum tjenesteyting	3 414	15	6	13	5	10	4	3	6
05-74 Næringslivet totalt	8 544	13	6	10	5	9	3	2	6

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A16b. Organisatoriske og markedsmessige endringer, utenom utvikling av nye og vesentlig forbedrede produkter og prosesser, gjennomført i enheter uten innovasjon etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Antall	Andre formelle metoder			Strategiske metoder				
			Enheter uten produkt- og/eller prosess-innovasjon	Enheter med organisasjonsmessige innovasjoner	Endrede kunnskaps-systemer for ledelse for å bedre bruk eller utveksling av informasjon	Endret ledelses-struktur eller organisering av arbeidet innen foretaket	Endret forhold til andre foretak eller off. inst., som allianser, partnerskap, utskilling av aktiviteter m.m.	Enheter med markeds-innovasjon	Vesentlige endringer i utseende, utforming eller innpakning	Endret metode for salg eller distribusjon
05-74	Næringslivet totalt	8 544	13	6	10	5	9	3	2	6
	10-19 sysselsatte	4 864	11	5	8	4	7	2	2	5
	20-49 sysselsatte	2 542	13	6	10	4	10	4	2	8
	50-99 sysselsatte	650	23	12	16	9	16	5	6	10
	100-199 sysselsatte	277	27	12	23	10	15	5	4	11
	200-499 sysselsatte	148	24	11	21	10	15	4	6	9
	Over 500 sysselsatte	64	33	13	28	14	23	9	8	9
	Herav:									
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	2 322	12	5	10	5	10	3	2	7
	10-19 sysselsatte	1 202	11	5	8	5	9	3	2	6
	20-49 sysselsatte	765	10	3	8	3	11	3	3	9
	50-99 sysselsatte	203	19	6	14	8	11	4	1	9
	100-199 sysselsatte	96	26	13	24	13	14	5	2	8
	200-499 sysselsatte	41	17	-	17	7	15	5	7	10
	Over 500 sysselsatte	15	27	20	27	20	27	20	7	7
	Herav:									
51-74	Tjenesteyting	3 414	15	6	13	5	10	4	3	6
	10-19 sysselsatte	1 959	12	4	10	3	8	3	2	5
	20-49 sysselsatte	961	17	7	14	6	10	3	2	7
	50-99 sysselsatte	261	22	11	18	12	22	9	10	13
	100-199 sysselsatte	119	26	12	20	8	18	6	6	12
	200-499 sysselsatte	79	24	11	23	13	16	4	8	10
	Over 500 sysselsatte	35	31	6	26	14	26	9	11	9
	Herav:									
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	2 808	12	7	8	4	7	2	1	6
	10-19 sysselsatte	1 703	11	5	7	4	5	2	-	4
	20-49 sysselsatte	816	11	7	7	4	10	4	1	8
	50-99 sysselsatte	186	27	18	14	4	13	1	6	9
	100-199 sysselsatte	62	28	12	25	10	12	2	2	12
	200-499 sysselsatte	28	32	25	21	7	11	4	-	7
	Over 500 sysselsatte	14	43	21	36	7	14	-	-	14

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A17a. Effekter av organisatoriske og markedsmessige endringer, etter næring i perioden 2002-2004. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være av stor betydning

Næring (SN2002)	Enheter med organisasjonsmessig innovasjon	Effekter av organisasjonsmessige innovasjoner							Effekter av markedsinnovasjoner		
		Redusert responstid på behov fra kunder eller leverandører	Forbedret kvalitet i foretakets varer eller tjenester	Reduserte kostnader per produsert enhet	Økt tilfredshet blant foretakets ansatte og/eller redusert utskifting av ansatte	Økt kapasitet i foretaket	Økt lønnsomhet for foretaket	Enheter med markedsinnovasjon	Økt salg av varer og tjenester	Økt lønnsomhet for foretaket	
05	Fiskeoppdrett	18	11	24	13	23	11	6	6	68	48
11	Utvinning av olje og naturgass	26	4	15	8	23	23	23	12	8	25
10, 13-14	Bergverksdrift	17	6	8	13	28	34	19	12	11	11
15-16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	116	13	37	42	39	46	28	181	47	15
17	Prod. av tekstiler og utstyr	16	20	26	14	12	33	53	21	19	9
18	Prod. av klær. Beredning og farging	10	20	20	-	10	10	19	12	25	26
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-
20	Prod. av trelast og varer av tre	79	15	25	36	22	36	38	74	36	24
21	Prod. av papirmasse og papir	15	27	7	13	-	14	7	16	6	-
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	101	16	23	20	29	26	14	88	20	20
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	37	5	11	22	5	19	22	26	35	27
25	Prod. av gummi- og plastprod.	24	4	16	12	12	16	12	33	12	22
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	29	7	17	20	26	23	36	29	28	28
27	Prod. av metaller	19	22	41	28	17	23	30	11	9	18
28	Prod. av metallvarer	75	20	30	27	13	35	31	103	28	19
29	Prod. av maskiner og utstyr	94	15	23	10	19	19	30	116	30	17
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	40	13	13	29	16	24	24	32	32	13
32	Prod. av kommunikasjonutstyr	21	29	38	29	24	38	48	20	35	25
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	21	10	33	33	29	33	28	31	23	10
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	18	11	22	28	16	17	22	18	22	11
35	Prod. av andre transportmidler	69	12	15	7	18	13	14	51	12	6
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	50	21	19	13	38	25	29	79	23	13
37	Gjenvinning	9	22	67	44	33	89	89	4	50	50
10, 13-37	Sum industri og bergverksdrift	862	15	24	23	23	28	27	962	29	17
40-41	Kraft- og vannforsyning	72	9	14	30	18	23	32	42	8	20
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	377	18	14	11	20	23	20	238	29	19
51	Agentur- og engroschandell	468	20	33	17	21	37	36	471	32	26
60	Land- og rørtransport	71	13	27	6	6	12	17	48	41	36
61	Sjøtransport	30	27	29	11	34	51	34	20	5	5
62	Lufttransport	8	13	25	38	25	25	50	8	38	25
63	Tjenester tilknyttet transport	85	20	35	23	12	40	37	69	32	25
64.2	Telekommunikasjon	40	30	35	30	25	33	55	23	61	22
65	Finansiell tjenesteyting	53	6	28	8	21	19	21	47	21	17
66	Forsikring og pensjonsfond	11	27	45	36	36	45	27	6	17	33
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	21	15	20	30	21	55	20	12	25	8
72	Databehandlingsvirksomhet	213	22	35	11	20	24	25	207	31	23
73	Forskning og utviklingsarbeid	16	-	35	6	32	26	-	18	25	14
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	145	12	21	17	16	25	21	134	24	14
51-74	Sum tjenesteyting	1 160	19	32	16	19	32	30	1 062	31	23
05-74	Næringslivet totalt	2 515	17	26	18	21	29	27	2 323	29	20

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A17b. Effekter av organisatoriske og markedsmessige endringer, etter sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Andelen av enhetene som har oppgitt gjeldende faktor til å være av stor betydning

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Effekter av organisasjonsmessige innovasjoner							Effekter av markedsinnovasjoner		
		Enheter med organisasjonsmessig innovasjon	Redusert responstid på behov fra kunder eller leverandører	Forbedret kvalitet i foretakets varer eller tjenester	Reduserte kostnader per produsert enhet	Økt tilfredshet blant foretakets ansatte og/eller redusert utskifting av ansatte	Økt kapasitet i foretaket	Økt lønnsomhet for foretaket	Enheter med markedsinnovasjon	Økt salg av varer og tjenester	Økt lønnsomhet for foretaket
05-74	Næringslivet totalt	2 515	17	26	18	21	29	27	2 323	29	20
	10-19 sysselsatte	1 032	21	27	15	24	33	29	1 025	33	23
	20-49 sysselsatte	780	14	29	18	21	29	25	706	30	17
	50-99 sysselsatte	332	14	18	23	21	22	27	286	28	19
	100-199 sysselsatte	173	16	26	21	14	26	27	143	24	20
	200-499 sysselsatte	113	14	17	22	9	20	30	93	12	10
	Over 500 sysselsatte	87	9	17	24	9	20	23	70	16	17
	Herav:										
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	862	15	24	23	23	28	27	962	29	17
	10-19 sysselsatte	294	15	24	22	33	29	27	348	31	19
	20-49 sysselsatte	259	15	27	21	22	34	24	306	35	15
	50-99 sysselsatte	136	16	22	26	22	26	31	147	26	16
	100-199 sysselsatte	79	13	24	27	11	25	28	74	23	19
	200-499 sysselsatte	55	16	18	25	4	18	29	51	8	10
	Over 500 sysselsatte	39	13	18	26	8	15	21	36	17	19
	Herav:										
51-74	Tjenesteyting	1 160	19	32	16	19	32	30	1 062	31	23
	10-19 sysselsatte	506	26	34	12	20	39	33	543	34	25
	20-49 sysselsatte	393	11	35	16	22	26	26	295	29	21
	50-99 sysselsatte	115	16	20	26	15	25	33	101	31	24
	100-199 sysselsatte	69	22	30	16	16	28	26	60	25	23
	200-499 sysselsatte	45	11	16	20	11	22	31	36	17	11
	Over 500 sysselsatte	32	9	19	31	13	28	34	28	14	14
	Herav:										
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	493	16	14	13	20	23	22	298	26	20
	10-19 sysselsatte	231	16	17	13	21	24	24	134	34	29
	20-49 sysselsatte	127	24	11	15	15	31	24	104	17	14
	50-99 sysselsatte	81	9	10	11	26	9	11	38	29	16
	100-199 sysselsatte	25	8	17	20	17	25	25	9	23	-
	200-499 sysselsatte	13	15	15	15	23	23	31	6	17	-
	Over 500 sysselsatte	16	-	13	6	6	13	6	6	17	17

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A18a. Offentlig eller annen finansiell støtte til FoU- og innovasjonsarbeid i perioden 2002-2004, etter finansieringskilde og næring. Inkludert støtte til enheter som var forsinket i eller avbrøt sitt innovasjonsarbeid i perioden 2002-2004

Næring (SN2002)		Enheter med ferdigstilt, pågående eller avbrutt innovasjonsarbeid	Enheter som oppgir å ha mottatt offentlig eller annen finansiell støtte	Enheter som oppgir å ha mottatt offentlig eller annen finansiell støtte	Finansiering innenlands					Finansiering fra utlandet			Annet Venture kapital
					Regionale myndigheter (fylke, kommune)	Sentrale myndigheter (departement, direktorat)	Norges forskningsråd	Skattefradrag (SkatteFUNN)	Innovasjon Norge (tidl. SND)	EUs ramme-program for forskning	Annen EU-finansiering	Annen finansiering fra utlandet	
Næring (SN2002)		Antall	Prosent ¹		Prosent ²								
05	Fiskeoppdrett	40	27	67	-	-	20	92	26	8	-	-	-
11	Utvinning av olje og naturgass	40	14	35	7	-	21	86	-	14	-	7	7
10, 13-14	Bergverksdrift	17	11	67	9	-	-	80	20	-	-	-	-
15-16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	246	125	51	4	2	10	76	35	-	1	2	1
17	Prod. av tekstiler og utstyr	43	26	59	-	-	9	100	8	-	-	-	-
18	Prod. av klær. Beredning og farging	13	7	54	-	-	-	86	42	-	-	-	-
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	3	2	67	-	-	-	100	-	-	-	-	-
20	Prod. av trelast og varer av tre	135	79	58	14	-	9	62	41	-	-	-	-
21	Prod. av papirmasse og papir	21	7	33	-	-	14	100	-	-	-	-	-
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	118	39	33	-	3	9	91	10	-	-	-	-
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	61	38	62	-	3	21	92	8	16	-	-	3
25	Prod. av gummi- og plastprod.	57	24	42	4	-	4	89	27	-	-	-	-
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	58	25	42	-	4	4	84	19	4	-	-	-
27	Prod. av metaller	39	20	51	5	5	21	95	5	10	-	-	-
28	Prod. av metallvarer	155	103	66	4	-	7	87	26	-	-	-	-
29	Prod. av maskiner og utstyr	204	127	62	1	1	5	95	22	2	1	-	1
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	64	37	58	11	6	14	89	17	-	-	-	3
32	Prod. av kommunikasjonsutstyr	38	25	66	-	8	12	92	4	12	4	20	-
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	59	40	68	3	2	20	98	8	12	-	-	2
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	32	19	59	5	-	10	90	10	-	-	-	-
35	Prod. av andre transportmidler	115	65	56	3	4	8	94	9	3	-	-	-
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	117	61	52	2	-	7	90	37	4	-	-	-
37	Gjenvinning	13	6	46	-	-	-	100	-	-	-	-	-
10, 13-37	Sum industri og bergverksdrift	1 613	885	55	4	2	9	87	22	3	0	1	1
40-41	Kraft- og vannforsyning	91	13	15	-	44	8	64	-	-	-	-	-
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	303	63	21	13	-	-	87	16	2	-	-	-
51	Agentur- og engroshandel	584	116	20	3	3	6	80	4	6	-	7	-
60	Land- og rørrtransport	59	11	19	82	-	9	18	-	-	-	-	-
61	Sjøtransport	44	12	28	8	8	16	76	-	-	-	-	8
62	Lufttransport	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
63	Tjenester tilknyttet transport	85	14	16	-	-	-	71	29	-	-	-	-
64.2	Telekommunikasjon	48	19	40	5	5	5	74	5	11	16	11	11
65	Finansiell tjenesteyting	53	1	2	-	-	-	-	-	-	-	100	-
66	Forsikring og pensjonsfond	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
72	Databehandlingsvirksomhet	331	186	56	1	2	12	98	15	7	1	1	2
73	Forskning og utviklingsarbeid	22	17	77	-	12	79	61	55	12	-	12	24
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	254	150	59	4	2	20	91	16	5	-	3	1
51-74	Sum tjenesteyting	1 512	526	35	4	3	14	87	14	6	1	4	2
05-74	Næringslivet totalt	3 599	1 529	42	4	2	11	87	19	4	1	2	1

¹ Prosent av enheter med ferdigstilt, pågående eller avbrutt innovasjonsarbeid

² Prosent av alle enheter som oppgir å ha mottatt offentlig eller annen finansiell støtte

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A18b. Offentlig eller annen finansiell støtte til FoU- og innovasjonsarbeid i perioden 2002-2004, etter finansieringskilde og sysselsettingsgruppe. Inkludert støtte til enheter som var forsinket i eller avbrøt sitt innovasjonsarbeid i perioden

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Enheter med ferdigstilt, pågående eller avbrutt innovasjonsarbeid	Enheter som oppgir å ha mottatt offentlig eller annen finansiell støtte	Enheter som oppgir å ha mottatt offentlig eller annen finansiell støtte	Finansiering innenlands					Finansiering fra utlandet			Annet Venture kapital
					Regionale myndigheter (fylke, kommune)	Sentrale myndigheter (departement, direktorat)	Norges forskningsråd	Skattefradrag (SkatteFUNN)	Innovasjon Norge (tidl. SND)	EUs ramme-program for forskning	Annen EU-finansiering	Annen finansiering fra utlandet	
		Antall		Prosent ¹	Prosent ²								
05-74	Næringslivet totalt	3 599	1 528	42	4	2	11	87	19	4	1	2	1
	10-19 sysselsatte	1 401	539	38	4	2	7	86	21	4	-	-	2
	20-49 sysselsatte	1 168	531	45	4	1	10	89	21	3	-	3	1
	50-99 sysselsatte	490	235	48	5	4	8	89	16	3	1	2	1
	100-199 sysselsatte	251	105	42	4	2	14	88	10	2	1	2	-
	200-499 sysselsatte	174	72	41	8	7	26	85	10	10	1	4	1
	Over 500 sysselsatte	114	46	40	4	9	50	70	9	22	2	2	-
	Herav:												
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	1 613	885	55	4	2	9	87	22	3		1	1
	10-19 sysselsatte	495	262	53	4	2	7	82	27	2	-	-	2
	20-49 sysselsatte	517	299	58	3	0	6	89	26	1	-	-	-
	50-99 sysselsatte	294	161	55	4	1	3	91	17	1	1	2	1
	100-199 sysselsatte	149	79	53	3	3	14	91	10	1	1	1	-
	200-499 sysselsatte	103	53	51	4	4	26	89	13	9	2	2	-
	Over 500 sysselsatte	54	31	57	6	10	52	68	13	19	-	-	-
	Herav:												
51-74	Tjenesteyting	1 512	525	35	4	3	14	87	14	6	1	4	2
	10-19 sysselsatte	714	244	34	3	0	9	89	15	6	-	1	3
	20-49 sysselsatte	500	189	38	2	2	17	91	15	6	1	6	1
	50-99 sysselsatte	127	50	39	10	14	22	74	12	6	4	2	2
	100-199 sysselsatte	80	20	25	10	-	20	75	10	-	-	5	-
	200-499 sysselsatte	55	15	27	20	20	27	73	-	13	-	13	7
	Over 500 sysselsatte	37	7	19	-	14	57	71	-	29	14	14	-
	Herav:												
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	474	117	25	8	5	8	86	15	4	-	1	1
	10-19 sysselsatte	192	33	17	3	7	3	93	18	-	-	-	-
	20-49 sysselsatte	151	42	28	16	6	5	75	16	-	-	2	2
	50-99 sysselsatte	69	24	35	-	4	8	100	13	8	-	-	-
	100-199 sysselsatte	22	6	27	-	-	-	83	17	17	-	-	-
	200-499 sysselsatte	16	4	25	25	-	25	75	-	-	-	-	-
	Over 500 sysselsatte	23	8	35	-	-	38	75	-	25	-	-	-

¹ Prosent av enheter med ferdigstilt, pågående eller avbrutt innovasjonsarbeid² Prosent av alle enheter som oppgir å ha mottatt offentlig eller annen finansiell støtte

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A19a. Offentlig eller annen finansiell støtte til FoU- og innovasjonsarbeid, etter finansieringskilde og sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Mill. kr

Næring (SN2002)		Offentlig eller annen finansiell støtte, totalt	Finansiering innenlands				Finansiering fra utlandet			Annet Venture kapital	
			Regionale myndigheter (fylke, kommune)	Sentrale myndigheter (departement, direktorat)	Norges forskningsråd	Skattefradrag (SkatteFUNN)	Innovasjon Norge (tidl. SND)	EU's ramme-program for forskning	Annen EU-finansiering		Annen finansiering fra utlandet
Mill. kr.											
05	Fiskeoppdrett	32,5	-	0,0	5,8	24,1	1,8	0,8	-	-	0,0
11	Utvinning av olje og naturgass	43,4	0,3	0,0	20,6	7,2	-	12,6	-	1,7	1,0
10, 13-14	Bergverksdrift	2,3	0,0	0,0	-	2,3	0,0	-	-	-	-
15-16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	134,6	2,0	12,3	12,6	50,0	57,1	0,0	0,0	0,6	0,1
17	Prod. av tekstiler og utstyr	12,3	-	0,0	1,0	9,8	1,5	-	-	-	-
18	Prod. av klær. Beredning og farging	3,5	-	0,0	-	3,1	0,4	-	-	-	-
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	0,6	-	0,0	-	0,6	-	-	-	-	-
20	Prod. av trelast og varer av tre	37,2	2,0	0,0	1,4	21,0	12,8	-	-	-	-
21	Prod. av papirmasse og papir	3,4	-	0,0	0,6	2,8	-	-	-	-	-
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	20,9	-	1,3	0,6	18,9	0,1	-	-	-	-
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	45,8	0,0	1,0	12,3	27,6	1,3	3,6	0,0	0,0	0,0
25	Prod. av gummi- og plastprod.	14,8	-	0,0	1,2	11,7	1,9	-	-	-	-
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	11,0	-	0,1	0,1	9,1	1,3	0,3	-	-	-
27	Prod. av metaller	16,9	0,1	0,1	7,9	8,3	0,0	0,6	-	-	-
28	Prod. av metallvarer	39,6	1,2	0,0	1,1	35,4	1,8	-	-	-	-
29	Prod. av maskiner og utstyr	77,7	0,6	5,8	5,4	57,5	4,1	2,6	0,2	-	1,6
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	28,6	1,4	0,6	5,2	16,5	0,4	-	-	-	4,6
32	Prod. av kommunikasjonsutstyr	67,1	-	5,4	6,5	17,3	0,9	2,6	0,0	34,4	-
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	63,3	0,4	0,5	21,3	27,7	1,8	8,4	-	-	3,0
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	24,2	0,5	0,0	1,1	21,2	1,4	-	-	-	-
35	Prod. av andre transportmidler	46,5	0,3	0,1	6,7	38,4	0,2	0,8	-	-	-
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	29,1	0,0	0,0	1,1	23,1	4,2	0,8	0,0	0,0	-
37	Gjenvinning	1,9	-	0,0	-	1,9	-	-	-	-	-
10, 13-37	Sum industri og bergverksdrift	681,1	8,5	27,1	86,2	404,3	91,0	19,6	0,2	35,0	9,2
40-41	Kraft- og vannforsyning	3,9	-	0,9	0,5	2,5	-	-	-	-	-
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	27,8	1,5	0,0	-	26,2	0,0	0,1	-	-	-
51	Agentur- og engroshandel	87,3	0,3	0,4	1,1	41,4	0,1	8,5	-	35,4	-
60	Land- og rørtransport	5,1	1,1	0,0	0,3	3,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
61	Sjøtransport	9,1	0,0	0,0	4,1	4,6	-	-	-	-	0,4
62	Lufttransport	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
63	Tjenester tilknyttet transport	5,3	-	0,0	-	5,2	0,1	-	-	-	-
64.2	Telekommunikasjon	74,0	0,0	1,5	0,0	9,4	1,2	0,4	1,3	35,3	25,0
65	Finansiell tjenesteyting	7,0	-	-	-	-	-	-	-	7,0	-
66	Forsikring og pensjonsfond	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
72	Databehandlingsvirksomhet	220,9	0,5	21,3	23,7	126,6	13,0	11,6	0,4	5,5	18,3
73	Forskning og utviklingsarbeid	87,4	0,0	3,5	17,3	7,3	1,7	1,2	0,0	23,8	32,6
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	152,8	1,5	1,9	37,8	69,5	1,7	15,8	-	24,5	0,0
51-74	Sum tjenesteyting	648,9	3,5	28,6	84,3	267,7	17,8	37,6	1,7	131,5	76,3
05-74	Næringslivet totalt	1 437,5	13,8	56,5	197,4	732,0	110,6	70,7	1,9	168,1	86,5

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A19b. Offentlig eller annen finansiell støtte til FoU- og innovasjonsarbeid, etter finansieringskilde og sysselsettingsgruppe i perioden 2002-2004. Mill. kr.

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Offentlig eller annen finansiell støtte, totalt	Finansiering innenlands					Finansiering fra utlandet			Annet Venture kapital
			Regionale myndig- heter (fylke, kommune)	Sentrale myndig- heter (departe- ment, direk- torat)	Norges forsk- ningsråd	Skatte- fradrag (Skatte- FUNN)	Innova- sjon Norge (tidl. SND)	EU's ramme- program for forskning	Annen EU- finansi- ering	Annen finansi- ering fra utlandet	
						Mill.kr					
05-74	Næringslivet totalt	1 437,5	13,8	56,5	197,4	732,0	110,6	70,7	1,9	168,1	86,5
	10-19 sysselsatte	433,3	3,9	14,2	19,1	233,2	63,5	15,7	0,0	35,3	48,3
	20-49 sysselsatte	455,4	3,9	7,4	63,1	255,9	19,6	11,9	0,4	68,0	25,2
	50-99 sysselsatte	186,4	1,8	8,8	16,9	124,0	10,5	4,2	1,3	6,3	12,6
	100-199 sysselsatte	129,8	1,7	1,3	14,4	56,3	5,9	5,0	0,2	44,9	0,0
	200-499 sysselsatte	102,0	1,4	16,0	24,2	38,9	2,6	5,5	0,0	13,0	0,4
	Over 500 sysselsatte	130,7	1,1	8,8	59,6	23,6	8,5	28,4	0,0	0,7	-
	Herav:										
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	681,1	8,5	27,1	86,2	404,3	91,0	19,6	0,2	35,0	9,2
	10-19 sysselsatte	174,4	3,0	11,7	5,9	92,1	51,2	2,9	0,0	0,0	7,7
	20-49 sysselsatte	172,5	1,7	0,3	7,2	130,3	15,0	3,0	-	15,0	-
	50-99 sysselsatte	116,8	1,6	3,8	5,9	87,0	8,6	2,5	0,0	5,8	1,6
	100-199 sysselsatte	84,4	0,6	1,3	13,2	45,4	5,2	4,8	0,2	13,7	0,0
	200-499 sysselsatte	63,7	0,5	2,6	20,7	33,0	2,6	3,8	0,0	0,5	-
	Over 500 sysselsatte	69,2	1,1	7,3	33,4	16,5	8,5	2,5	-	-	-
	Herav:										
51-74	Tjenesteyting	648,9	3,5	28,6	84,3	267,7	17,8	37,6	1,7	131,5	76,3
	10-19 sysselsatte	231,7	0,6	1,8	12,5	116,8	11,3	12,7	0,0	35,3	40,7
	20-49 sysselsatte	262,9	1,4	7,1	54,4	110,6	4,6	8,9	0,4	51,3	24,2
	50-99 sysselsatte	49,9	0,2	4,8	7,4	21,9	1,9	1,0	1,3	0,5	11,0
	100-199 sysselsatte	42,1	1,1	0,0	1,2	8,5	0,0	-	-	31,2	-
	200-499 sysselsatte	36,1	0,1	13,4	2,5	5,5	-	1,7	-	12,5	0,4
	Over 500 sysselsatte	26,2	-	1,5	6,3	4,3	-	13,3	0,0	0,7	-
	Herav:										
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	107,6	1,8	0,9	26,9	60,0	1,8	13,5	-	1,7	1,0
	10-19 sysselsatte	27,2	0,3	0,7	0,7	24,4	1,0	-	-	-	0,0
	20-49 sysselsatte	20,0	0,7	0,0	1,6	15,0	0,0	-	-	1,7	1,0
	50-99 sysselsatte	19,6	-	0,2	3,7	15,1	0,0	0,7	-	-	-
	100-199 sysselsatte	3,3	-	0,0	-	2,4	0,7	0,2	-	-	-
	200-499 sysselsatte	2,2	0,8	0,0	0,9	0,5	-	-	-	-	-
	Over 500 sysselsatte	35,2	-	0,0	19,9	2,8	-	12,6	-	-	-

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A20a. Produkt- og prosessutvikling i perioden 2002-2004, etter utvikler og næring. Prosent

Næring (SN2002)	Enheter med produkt-innovasjon	Produktene ble utviklet av:				Enheter med prosess-innovasjon	Prosessene ble utviklet av:		
		I hovedsak eget foretak eller konsern	Eget foretak i samarbeid med andre (foretak/instit./U&H)	I hovedsak andre andre (foretak/instit./U&H)	I hovedsak eget foretak eller konsern		Eget foretak i samarbeid med andre (foretak/instit./U&H)	I hovedsak andre andre (foretak/instit./U&H)	
	Antall	Prosent		Antall	Prosent				
05 Fiskeoppdrett	14	56	44	-	29	38	59	-	
11 Utvinning av olje og naturgass	18	72	28	-	19	32	42	21	
10, 13-14 Bergverksdrift	5	19	81	-	7	48	33	19	
15-16 Nærings- og nytelsesmiddelindustri	175	89	10	1	148	55	28	14	
17 Prod. av tekstiler og utstyr	34	81	19	-	19	84	11	5	
18 Prod. av klær. Beredning og farging	7	57	43	-	7	14	28	58	
19 Prod. av reiseeff. Beredning av lær	2	50	50	-	1	-	100	-	
20 Prod. av trelast og varer av tre	77	79	21	-	89	39	55	6	
21 Prod. av papirmasse og papir	17	88	6	6	10	70	30	-	
22 Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	61	70	21	10	68	50	32	15	
24 Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	43	65	33	2	28	61	25	7	
25 Prod. av gummi- og plastprod.	41	58	42	-	35	38	45	8	
26 Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	33	63	37	-	27	57	27	16	
27 Prod. av metaller	22	85	10	5	24	58	33	9	
28 Prod. av metallvarer	112	71	26	4	73	65	26	7	
29 Prod. av maskiner og utstyr	163	71	24	5	94	75	23	3	
30 Prod. av kontor- og datamaskiner	2	100	-	-	2	100	-	-	
31 Prod. av andre elektriske mask. og app.	51	71	29	-	33	56	31	10	
32 Prod. av kommunikasjonsutstyr	28	82	18	-	21	62	38	-	
33 Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	49	70	27	2	25	44	28	20	
34 Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	24	75	25	-	17	65	30	-	
35 Prod. av andre transportmidler	80	76	20	4	54	54	35	8	
36 Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	90	60	34	6	51	56	30	14	
37 Gjenvinning	7	43	57	-	6	50	33	-	
10, 13-37 Sum industri og bergverksdrift	1 123	73	24	3	839	56	32	10	
40-41 Kraft- og vannforsyning	21	41	43	16	33	41	30	26	
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	141	54	21	25	180	20	44	35	
51 Agentur- og engroshandel	429	62	18	20	277	44	41	15	
60 Land- og rørtransport	21	57	43	-	24	38	46	12	
61 Sjøtransport	16	46	54	-	27	27	53	16	
62 Lufttransport	2	100	-	-	4	75	-	25	
63 Tjenester tilknyttet transport	42	64	29	7	63	41	45	12	
64.2 Telekommunikasjon	31	87	13	-	33	61	36	3	
65 Finansiell tjenesteyting	36	56	19	25	32	44	13	31	
66 Forsikring og pensjonsfond	5	80	20	-	7	71	14	14	
67 Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	13	69	15	16	12	34	41	25	
72 Databehandlingsvirksomhet	284	84	14	2	191	79	18	3	
73 Forskning og utviklingsarbeid	14	74	26	-	11	73	27	-	
74 Teknisk testing og konsulentvirks.	179	75	23	2	106	55	32	7	
51-74 Sum tjenesteyting	1 071	70	19	10	788	54	33	11	
05-74 Næringslivet totalt	2 389	71	22	8	1 889	51	34	13	

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A20b. Produkt- og prosessutvikling i perioden 2002-2004, etter utvikler og sysselsettingsgruppe. Prosent

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Produktene ble utviklet av:				Prosessene ble utviklet av:			
		Enheter med produkt-innovasjon	I hovedsak eget foretak eller konsern	Eget foretak i samarbeid med andre (foretak/instit./U&H)	I hovedsak andre (foretak/instit./U&H)	Enheter med prosess-innovasjon	I hovedsak eget foretak eller konsern	Eget foretak i samarbeid med andre (foretak/instit./U&H)	I hovedsak andre (foretak/instit./U&H)
		Antall	Prosent			Antall	Prosent		
	Næringslivet totalt	2 389	71	22	8	1 889	51	34	13
	10-19 sysselsatte	944	68	20	12	699	52	34	12
	20-49 sysselsatte	772	72	20	8	596	53	30	17
	50-99 sysselsatte	315	70	29	2	263	46	39	11
	100-199 sysselsatte	163	77	21	2	147	48	37	10
	200-499 sysselsatte	116	76	23	1	100	53	34	9
	Over 500 sysselsatte	79	70	30	-	84	49	40	7
	Herav:								
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	1 123	73	24	3	839	56	32	10
	10-19 sysselsatte	353	72	23	5	237	63	31	5
	20-49 sysselsatte	337	76	21	4	258	59	26	15
	50-99 sysselsatte	206	71	28	1	162	48	38	10
	100-199 sysselsatte	108	76	23	1	82	50	37	7
	200-499 sysselsatte	77	74	25	1	63	54	37	6
	Over 500 sysselsatte	42	71	29	-	38	50	37	11
	Herav:								
51-74	Tjenesteyting	1 071	70	19	10	788	54	33	11
	10-19 sysselsatte	520	67	19	14	354	54	32	12
	20-49 sysselsatte	357	73	18	9	251	56	34	10
	50-99 sysselsatte	83	69	29	2	69	48	38	10
	100-199 sysselsatte	52	79	17	4	54	52	33	15
	200-499 sysselsatte	33	79	21	-	33	55	24	15
	Over 500 sysselsatte	27	81	19	-	28	57	39	-
	Herav:								
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	194	54	26	20	262	26	44	29
	10-19 sysselsatte	71	51	16	33	108	20	46	28
	20-49 sysselsatte	78	54	28	18	88	29	35	43
	50-99 sysselsatte	26	61	35	4	32	34	47	12
	100-199 sysselsatte	3	100	-	-	11	18	64	9
	200-499 sysselsatte	6	83	17	-	4	25	75	-
	Over 500 sysselsatte	10	30	70	-	18	33	50	11

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A21a. Geografiske områder der foretaket solgte sine produkter eller tjenester i perioden 2002-2004, etter marked og næring. Prosent

Næring (SN2002)	Enheter med produkt- og/eller prosess-innovasjon	Salgsmarked for foretaket				Enheter uten produkt- eller prosess-innovasjon	Salgsmarked for foretaket			
		Bare lokalt/regionalt i Norge	Hele Norge	Andre EU-/EFTA-land	Andre land		Økt lønnsomhet for foretaket	Bare lokalt/regionalt i Norge	Hele Norge	Andre EU-/EFTA-land
	Antall	Prosent				Antall	Prosent			
05 Fiskeoppdrett	30	26	73	64	46	52	48	38	25	24
11 Utvinning av olje og naturgass	29	17	72	72	55	58	21	66	42	37
10, 13-14 Bergverksdrift	9	39	46	75	36	75	56	27	35	13
15-16 Nærings- og nytelsesmiddelindustri	215	17	73	44	24	489	51	39	30	20
17 Prod. av tekstiler og utstyr	39	21	69	58	57	48	37	68	41	36
18 Prod. av klær. Beredning og farging	10	10	90	50	50	17	18	82	31	32
19 Prod. av reiseeff. Beredning av lær	2	0	100	100	50	4	0	100	50	25
20 Prod. av trelast og varer av tre	124	34	71	30	9	180	61	44	26	9
21 Prod. av papirmasse og papir	18	0	89	61	33	32	19	71	67	29
22 Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	97	34	73	29	16	334	50	49	6	5
24 Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	48	13	77	77	67	31	10	84	55	39
25 Prod. av gummi- og plastprod.	49	9	75	71	29	63	24	77	46	15
26 Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	50	35	73	33	16	86	55	48	20	12
27 Prod. av metaller	32	13	55	81	41	23	18	55	54	56
28 Prod. av metallvarer	135	24	80	54	41	344	41	59	20	8
29 Prod. av maskiner og utstyr	180	13	80	63	54	179	43	56	29	20
30 Prod. av kontor- og datamaskiner	2	-	-	-	-	3	33	67	33	33
31 Prod. av andre elektriske mask. og app.	55	16	77	56	52	44	26	67	37	22
32 Prod. av kommunikasjonsutstyr	33	12	82	85	73	12	8	92	50	25
33 Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	52	12	76	68	72	37	32	63	25	23
34 Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	24	4	51	54	21	38	27	62	35	16
35 Prod. av andre transportmidler	104	15	85	45	45	172	32	64	32	27
36 Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	101	20	88	59	45	91	23	77	9	8
37 Gjenvinning	8	0	75	75	38	21	29	67	57	29
10, 13-37 Sum industri og bergverksdrift	1 388	19	76	52	38	2 322	43	53	26	16
40-41 Kraft- og vannforsyning	41	53	47	13	2	184	67	32	7	1
45 Bygge- og anleggsvirksomhet	248	70	30	4	0	2 515	89	11	1	1
51 Agentur- og engrosshandel	526	27	77	29	16	1 492	31	67	20	11
60 Land- og rørtransport	37	89	33	8	3	661	72	35	15	4
61 Sjøtransport	35	31	57	44	56	153	44	39	31	25
62 Lufttransport	4	25	100	25	50	17	12	82	41	29
63 Tjenester tilknyttet transport	81	37	76	32	26	246	35	59	29	31
64.2 Telekommunikasjon	44	11	84	39	20	42	26	55	24	29
65 Finansiell tjenesteyting	49	63	35	2	2	140	51	49	8	6
66 Forsikring og pensjonsfond	10	30	80	20	20	29	31	62	24	14
67 Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	18	23	88	38	22	76	29	76	23	11
72 Databehandlingsvirksomhet	306	20	82	50	30	192	34	62	18	12
73 Forskning og utviklingsarbeid	14	7	63	74	56	11	19	81	76	48
74 Teknisk testing og konsulentvirks.	202	22	76	52	55	354	43	57	11	9
51-74 Sum tjenesteyting	1 324	28	75	37	27	3 414	42	57	19	12
05-74 Næringslivet totalt	3 061	28	72	42	30	8 544	57	42	15	10

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A21b. Geografiske områder der foretaket solgte sine produkter eller tjenester i perioden 2002-2004, etter marked og sysselsettingsgruppe. Prosent

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Enheter med produkt- og/eller prosess-innovasjon	Salgsmarked for foretaket				Enheter uten produkt- eller prosess-innovasjon	Salgsmarked for foretaket			
			Bare lokalt/regionalt i Norge	Hele Norge	Andre EU-/EFTA-land	Andre land		Økt lønnsomhet for foretaket	Bare lokalt/regionalt i Norge	Hele Norge	Andre EU-/EFTA-land
		Antall	Prosent				Antall	Prosent			
05-74	Næringslivet totalt	3 061	28	72	42	30	8544	57	42	15	10
	10-19 sysselsatte	1 197	32	70	34	25	4 864	63	37	11	5
	20-49 sysselsatte	995	29	72	43	26	2 542	53	46	19	14
	50-99 sysselsatte	407	21	74	51	38	650	44	51	26	17
	100-199 sysselsatte	217	22	72	49	38	277	35	59	26	19
	200-499 sysselsatte	141	21	73	50	44	148	34	61	39	24
	Over 500 sysselsatte	103	17	77	54	40	64	22	61	17	23
	Herav:										
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	1 388	19	76	52	38	2 322	43	53	26	16
	10-19 sysselsatte	431	22	77	37	27	1 202	48	52	18	8
	20-49 sysselsatte	433	21	76	57	39	765	43	52	30	22
	50-99 sysselsatte	256	16	77	62	43	203	33	58	42	28
	100-199 sysselsatte	132	17	73	61	46	96	25	63	40	25
	200-499 sysselsatte	87	15	75	63	53	41	20	71	63	37
	Over 500 sysselsatte	49	10	84	61	51	15	7	73	27	33
	Herav:										
51-74	Tjenesteyting	1 324	28	75	37	27	3 414	42	57	19	12
	10-19 sysselsatte	630	30	74	36	28	1 959	47	53	15	8
	20-49 sysselsatte	434	27	78	39	21	961	35	64	24	17
	50-99 sysselsatte	106	21	75	35	34	261	35	61	25	18
	100-199 sysselsatte	73	26	74	33	29	119	34	66	24	20
	200-499 sysselsatte	46	30	72	30	28	79	41	59	32	22
	Over 500 sysselsatte	35	29	69	51	31	35	29	51	9	14
	Herav:										
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	349	60	39	16	9	2 808	86	14	3	2
	10-19 sysselsatte	136	69	30	16	7	1 703	91	8	1	1
	20-49 sysselsatte	128	62	37	8	4	816	83	18	4	3
	50-99 sysselsatte	45	51	56	29	20	186	71	29	8	5
	100-199 sysselsatte	12	51	41	16	8	62	53	40	10	7
	200-499 sysselsatte	8	38	63	25	38	28	39	54	25	14
	Over 500 sysselsatte	3 061	28	72	42	30	8544	57	42	15	10

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A22a. Det viktigste salgsmarkedet for foretak med salg i flere markeder, etter marked og næring i 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Enheter med produkt- og/eller prosess-innovasjon, som selger i flere markeder	Det viktigste markedet for foretaket				Det viktigste markedet for foretaket					
		Lokalt/regionalt i Norge	Norge for øvrig	Andre EU-/EFTA-land	Andre land	Enheter uten produkt- og/eller prosess-innovasjon, som selger i flere markeder	Lokalt/regionalt i Norge	Norge for øvrig	Hele Norge	Andre EU-/EFTA-land	
											Antall
05	Fiskeoppdrett	18	11	11	56	5	15	8	20	50	22
11	Utvinning av olje og naturgass	21	38	9	28	24	25	12	48	16	16
10, 13-14	Bergverksdrift	7	-	15	71	15	22	12	35	31	12
15-16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	95	10	49	15	23	155	15	9	49	7
17	Prod. av tekstiler og utstyr	28	26	54	12	8	26	23	41	14	9
18	Prod. av klær. Beredning og farging	6	17	83	-	-	9	13	75	-	-
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	2	-	50	50	-	2	-	50	-	50
20	Prod. av trelast og varer av tre	47	48	31	17	2	65	47	47	-	-
21	Prod. av papirmasse og papir	9	11	22	56	11	19	17	39	22	11
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	37	36	49	8	7	48	70	24	6	-
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	36	8	22	39	25	18	11	28	50	6
25	Prod. av gummi- og plastprod.	31	6	63	24	3	31	33	55	6	6
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	22	18	38	14	13	25	64	20	8	-
27	Prod. av metaller	22	19	5	76	-	12	-	29	53	10
28	Prod. av metallvarer	77	17	61	4	9	88	45	41	11	2
29	Prod. av maskiner og utstyr	128	4	58	15	20	74	21	35	27	6
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	-	-	-	-	-	2	-	-	50	50
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	36	14	55	17	12	16	40	40	-	15
32	Prod. av kommunikasjonsutstyr	27	7	11	41	41	6	33	50	-	-
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	37	3	21	33	40	10	12	21	33	11
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	9	-	68	22	11	12	16	42	16	8
35	Prod. av andre transportmidler	62	22	46	18	14	63	26	45	24	5
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	73	10	63	16	6	14	24	62	14	-
37	Gjenvinning	5	60	20	20	-	11	18	36	36	-
10, 13-37	Sum industri og bergverksdrift	798	15	47	20	15	726	30	33	23	5
40-41	Kraft- og vannforsyning	6	16	84	-	-	12	36	55	-	-
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	15	80	20	-	-	67	70	22	6	-
51	Agentur- og engroshandel	184	34	33	16	4	349	31	37	16	5
60	Land- og rørtransport	11	91	-	9	-	142	47	30	7	-
61	Sjøtransport	20	22	27	5	36	54	14	30	28	22
62	Lufttransport	3	67	-	-	-	7	43	43	-	14
63	Tjenester tilknyttet transport	32	14	43	40	3	94	23	34	27	7
64.2	Telekommunikasjon	16	25	25	13	25	10	20	50	30	-
65	Finansiell tjenesteyting	3	100	-	-	-	19	84	16	-	-
66	Forsikring og pensjonsfond	3	-	67	33	-	7	14	43	29	-
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	9	33	33	22	11	20	34	50	15	-
72	Databehandlingsvirksomhet	171	18	39	27	7	50	26	50	12	7
73	Forskning og utviklingsarbeid	10	21	21	11	37	8	63	-	38	-
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	123	21	49	13	17	74	50	17	11	17
51-74	Sum tjenesteyting	584	26	37	19	10	834	34	34	16	6
05-74	Næringslivet totalt	1 442	20	42	20	13	1 679	33	33	19	6

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A22b. Det viktigste salgsmarkedet for foretak med salg i flere markeder, etter marked og sysselsettingsgruppe i 2002-2004. Prosent

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Enheter med produkt- og/eller prosess-innovasjon, som selger i flere markeder	Det viktigste markedet for foretaket					Det viktigste markedet for foretaket					
			Lokalt/regionalt i Norge	Norge for øvrig	Utlandet	Andre EU-/EFTA-land	Enheter med produkt- og/eller prosess-innovasjon, som selger i flere markeder	Lokalt/regionalt i Norge	Norge for øvrig	Andre EU-/EFTA-land	Enheter med produkt- og/eller prosess-innovasjon, som selger i flere markeder	Lokalt/regionalt i Norge	
		Antall	Prosent					Antall	Prosent				
05-74	Næringslivet totalt	1 442	20	42	33	20	13	1679	33	33	19	6	
	10-19 sysselsatte	502	24	40	28	20	8	721	36	30	19	4	
	20-49 sysselsatte	454	18	48	32	17	15	622	34	33	19	7	
	50-99 sysselsatte	232	19	43	34	19	15	180	25	40	17	10	
	100-199 sysselsatte	117	17	37	42	26	16	82	26	38	19	11	
	200-499 sysselsatte	79	11	37	44	25	19	60	33	37	18	7	
	Over 500 sysselsatte	59	29	27	34	22	12	14	21	57	21	-	
	Herav:												
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	798	15	47	35	20	15	726	30	33	23	5	
	10-19 sysselsatte	201	17	49	29	19	10	299	37	30	24	3	
	20-49 sysselsatte	256	12	57	31	13	18	267	27	33	21	6	
	50-99 sysselsatte	164	16	44	36	21	15	89	16	45	20	10	
	100-199 sysselsatte	85	15	33	49	31	18	41	29	29	29	7	
	200-499 sysselsatte	59	8	37	48	31	17	26	27	27	35	4	
	Over 500 sysselsatte	33	24	27	39	27	12	4	25	50	25	-	
	Herav:												
51-74	Tjenesteyting	584	26	37	29	19	10	834	34	34	16	6	
	10-19 sysselsatte	281	27	36	28	21	7	395	34	31	16	4	
	20-49 sysselsatte	187	25	37	32	22	10	304	37	34	18	7	
	50-99 sysselsatte	51	25	41	30	14	16	69	28	43	12	10	
	100-199 sysselsatte	30	23	50	23	10	13	34	24	47	12	15	
	200-499 sysselsatte	17	12	41	35	6	29	28	36	43	7	11	
	Over 500 sysselsatte	18	33	28	23	6	17	4	25	50	25	-	
	Herav:												
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	61	38	20	37	27	10	119	47	31	13	6	
	10-19 sysselsatte	20	50	10	30	20	10	27	52	29	11	4	
	20-49 sysselsatte	11	38	23	40	21	19	51	48	33	13	6	
	50-99 sysselsatte	17	24	35	35	23	12	22	55	9	23	9	
	100-199 sysselsatte	2	-	-	-	100	-	7	15	42	-	14	
	200-499 sysselsatte	3	67	-	-	33	-	6	50	50	-	-	
	Over 500 sysselsatte	8	38	25	-	38	-	6	17	67	17	-	

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A23a. Innovative foretak i alt fordelt etter type og næring

Næring (SN2002)	Innovative foretak	Type innovativ virksomhet				
		Uavhengig	Samarbeid	Omforming	Moderat	
	Antall	Prosent				
05	Fiskeoppdrett	30	23	73,7	3,3	-
11	Utvinning av olje og naturgass	29	34,7	48	7	10,3
10, 13-14	Bergverksdrift	9	-	85,5	14,5	-
15-16	Nærings- og nytelsesmiddelindustri	215	24,2	41,4	18,8	15,5
17	Prod. av tekstiler og utstyr	39	24,8	55,1	5,6	14,5
18	Prod. av klær. Beredning og farging	10	9,9	79,2	-	10,9
19	Prod. av reiseeff. Beredning av lær	2	-	100	-	-
20	Prod. av trelast og varer av tre	124	13,5	48,4	18,3	19,8
21	Prod. av papirmasse og papir	18	16,5	78	-	5,5
22	Forlagsvirksomhet og grafisk prod.	97	27	39	11,9	22,1
24	Prod. av kjemikalier og kjem. prod.	48	18,8	75	2,1	4,2
25	Prod. av gummi- og plastprod.	49	27,6	46,2	20,9	5,3
26	Prod. av ikke-metallh. mineralprod.	50	6	61,5	12,2	20,3
27	Prod. av metaller	32	26,4	61	12,6	-
28	Prod. av metallvarer	135	24,7	58,4	6,1	10,8
29	Prod. av maskiner og utstyr	180	21,6	71,5	5,7	1,1
30	Prod. av kontor- og datamaskiner	2	-	100	-	-
31	Prod. av andre elektriske mask. og app.	55	13,1	71,3	8	7,6
32	Prod. av kommunikasjonsutstyr	33	9,1	81,8	9,1	-
33	Prod. av medisinske instr. og måleutstyr	52	25,1	64,6	6,2	4
34	Prod. av motorkjøretøy, tilhengere, deler	24	37,1	50,1	12,8	-
35	Prod. av andre transportmidler	104	23,6	54,9	7,9	13,6
36	Annen industriprod. (inkl. møbelindustri)	101	20,4	56,8	20,5	2,2
37	Gjenvinning	8	12,5	75	12,5	-
10, 13-37	Sum industri og bergverksdrift	1388	21,1	57	11,7	10,2
40-41	Kraft- og vannforsyning	41	20,4	34,6	31	14
45	Bygge- og anleggsvirksomhet	248	10,5	26,3	40,3	22,8
51	Agentur- og engroshandel	526	10,4	33	30,6	26
60	Land- og rørtransport	37	5,5	47,6	36,1	10,9
61	Sjøtransport	35	11,5	39,2	28,2	21,1
62	Lufttransport	4	25	25	25	25
63	Tjenester tilknyttet transport	81	2,5	25,1	31,2	41,3
64.2	Telekommunikasjon	44	29,5	54,5	2,3	13,6
65	Finansiell tjenesteyting	49	8,2	18,5	44,7	28,6
66	Forsikring og pensjonsfond	10	10	40	30	20
67	Hjelpevirks. og finans.tjenesteyting	18	27,4	11	50	11,6
72	Databehandlingsvirksomhet	306	28,5	58,1	8,1	5,2
73	Forskning og utviklingsarbeid	14	7,4	92,6	-	-
74	Teknisk testing og konsulentvirks.	202	18	66,1	6,9	9
51-74	Sum tjenesteyting	1324	15,9	44,5	21,4	18,2
05-74	Næringslivet totalt	3061	18,2	48,9	18,3	14,6

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A23b. Innovative foretak i alt fordelt etter type og sysselsettingsgruppe

Næring (SN2002)	Sysselsettingsgruppe	Innovative foretak Antall	Type innovativ virksomhet			
			Uavhengig	Samarbeid	Omforming	Moderat
05-74	Næringslivet totalt	3 061	18,2	48,9	18,3	14,6
	10-19 sysselsatte	1 197	16,7	43,3	22,4	17,6
	20-49 sysselsatte	995	18,9	45,6	20,4	15,1
	50-99 sysselsatte	407	19,9	59,5	10,6	10,1
	100-199 sysselsatte	217	22,1	54,4	12,0	11,5
	200-499 sysselsatte	141	19,1	63,1	7,8	9,9
	Over 500 sysselsatte	103	11,7	72,8	10,7	4,9
	Herav:					
10, 13-37	Industri og bergverksdrift	1 388	21,1	57,0	11,7	10,2
	10-19 sysselsatte	431	19,1	48,4	17,2	15,3
	20-49 sysselsatte	433	25,2	52,1	11,2	11,4
	50-99 sysselsatte	256	20,3	64,1	8,2	7,4
	100-199 sysselsatte	132	21,2	65,2	9,1	4,5
	200-499 sysselsatte	87	20,7	74,7	3,4	1,1
	Over 500 sysselsatte	49	8,2	85,7	6,1	-
	Herav:					
51-74	Tjenesteyting	1 324	15,9	44,5	21,4	18,2
	10-19 sysselsatte	630	15,2	44,5	24,4	16,0
	20-49 sysselsatte	434	15,3	43,2	20,4	21,2
	50-99 sysselsatte	106	18,0	50,9	16,0	15,1
	100-199 sysselsatte	73	23,3	37,0	16,4	23,3
	200-499 sysselsatte	46	15,2	45,7	15,2	23,9
	Over 500 sysselsatte	35	17,1	54,3	17,1	11,4
	Herav:					
05, 11, 40-41, 45	Andre næringer	349	14,8	33,3	33,2	18,7
	10-19 sysselsatte	136	16,4	21,5	29,2	32,9
	20-49 sysselsatte	128	9,6	31,6	51,5	7,3
	50-99 sysselsatte	45	22,1	53,4	11,0	13,5
	100-199 sysselsatte	12	24,7	41,9	16,8	16,5
	200-499 sysselsatte	8	25,0	37,5	12,5	25,0
	Over 500 sysselsatte	19	10,5	73,7	10,5	5,3

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Tabell A24. Innovative foretak etter fylke i 2004. Antall og prosent av populasjonen

	Enheter totalt		Enheter med:									
	Populasjon	Utvalg	Produkt- og/eller prosess- innovasjon	Produkt- innova- sjon	Produkt- innovasjon også for markedet	Prosess- innovasjon	Både produkt- og prosess- innovasjon	Produkt- og/eller prosess- innovasjon	Produkt- innovasjon	Produkt- innovasjon også for markedet	Prosess- innova- sjon	Både produkt- og prosess- innovasjon
	Antall:		Antall:					Prosent:				
I alt	11 605	4 655	3061	2389	1227	1889	1217	26	21	11	16	10
Fylke:												
Østfold	570	224	151	107	49	104	60	27	19	9	18	10
Akershus	1 066	419	338	274	125	195	131	32	26	12	18	12
Oslo	2 078	833	591	472	274	349	230	28	23	13	17	11
Hedmark	484	167	89	54	17	56	21	18	11	4	12	4
Oppland	375	147	95	68	27	62	35	25	18	7	17	9
Buskerud	624	250	164	141	64	98	75	26	23	10	16	12
Vestfold	566	228	152	126	74	91	65	27	22	13	16	11
Telemark	419	152	94	76	54	52	35	22	18	13	12	8
Aust-Agder	273	109	69	63	23	30	24	25	23	9	11	9
Vest-Agder	330	152	99	79	48	61	40	30	24	15	18	12
Rogaland	1 078	465	283	219	124	179	116	26	20	11	17	11
Hordaland	981	413	279	227	133	176	124	28	23	14	18	13
Sogn og Fjordane	252	105	49	40	16	32	23	20	16	6	13	9
Møre og Romsdal	657	277	191	148	58	119	76	29	22	9	18	11
Sør-Trøndelag	622	261	145	112	61	99	66	23	18	10	16	11
Nord-Trøndelag	249	101	79	58	22	55	35	32	23	9	22	14
Nordland	518	195	103	62	25	72	30	20	12	5	14	6
Troms	328	110	78	54	27	50	26	24	16	8	15	8
Finnmark	131	45	13	11	3	9	6	10	8	2	7	5
Svalbard	2	2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Kilde: SSB/Innovasjonsundersøkelsen 2004.

Spørreskjema

Statistisk sentralbyrå
Statistics NorwaySeksjon for energi- og industristatistikk
Postboks 8131 Dep., 0033 Oslo
Telefon: 21 09 45 00 Telefaks: 21 09 49 96Underlagt taushetsplikt
Opplysningsplikt**Forskning og utvikling (FoU) og innovasjonsundersøkelsen 2004**

For SSB:

Du kan svare på Internett eller fylle ut dette papirskjemaet. Velger du å svare på Internett, er adressen <https://idun.ssb.no>

Brukernavn:

Passord:

Velger du å fylle ut papirskjemaet, bruk blå eller svart penn. Skriver du feil, sletter du ut svaret som ikke gjelder slik:

Forskning og utvikling (FoU) og innovasjonsundersøkelsen 2004 omfatter forsknings- og utviklingsaktivitet spesielt og mer generelt utvikling av nye eller vesentlig forbedrede produkter eller prosesser og tilhørende aktiviteter som ikke nødvendigvis er relatert til FoU. Skjema er derfor delt inn i tre hovedavsnitt:

- Spesielt om forskning og utviklingsarbeid (FoU)
- Mer generelt om innovasjon (introduksjon av nye eller vesentlig endrede produkter, prosesser eller organisatoriske endringer eller metoder for markedsføring), inkl. FoU
- Bakgrunnsinformasjon om foretaket

Undersøkelsen dekker foretak i industri og tjenesteytende virksomhet for perioden 2002-2004. For å få mest mulig sammenliknbar informasjon for foretak med og uten innovasjonsaktivitet, ber vi om at alle spørsmål blir besvart, hvis ikke annet er spesielt angitt.

Hvis du har spørsmål til utfylling av skjemaet, ta kontakt med:

- Geir Petterson (tlf. 2109 4759, gep@ssb.no)
- Ole Skorge (tlf. 2109 4887, osk@ssb.no)
- Frank Foyn (tlf. 2109 4688, frf@ssb.no)

Til informasjon:**Slik svarte foretaket på følgende hovedspørsmål i 2003-statistikken:**

- FoU-personale i alt:
- Utførte FoU-årsverk:
- Egenutført FoU:
- Innkjøpt FoU:
- Kontaktperson:

Forskning og utviklingsarbeid (FoU)

1 Utførte foretaket selv forskning og utviklingsarbeid (FoU) i perioden 2002-2004? Med FoU menes kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap, og bruk av denne kunnskapen til å finne nye anvendelser. Det kan være vanskelig å skille FoU-aktivitet fra beslektet virksomhet. Hovedkriteriet er at FoU skal inneholde et nyhetselement og at det er knyttet en viss form for usikkerhet til resultatet.

- Ja, på permanent basis
- Ja, periodevis
- Nei → **Gå til 7**

2 Hvor mange personer, i hel- eller deltidsstillinger, deltok i egen FoU-aktivitet i foretaket i 2004? Vi er interessert i et årsgjennomsnitt. Fordel personene etter type høyere utdanning og annet personale. Regn med alt FoU personale direkte i forskning og utviklingsarbeid, inklusive administrativt personale, kontor- og hjelpepersonale, både i og utenfor eventuell FoU-avdeling.

	Antall personer	Hvor mange av disse er kvinner	Utførte FoU-årsverk (Et årsverk er det arbeid som en person utfører i løpet av et år. En heltidsansatt som har brukt halve tiden på FoU har utført 0,5 FoU-årsverk)
Cand.scient eller sivilingeniør grad	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/> , <input type="text"/>
Annen høyere utdanning (mastergrad, hovedfag eller tilsvarende)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/> , <input type="text"/>
Annet FoU-personale	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/> , <input type="text"/>
Sum: FoU-personale i alt	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/> , <input type="text"/>
Av dette: FoU-personale med doktorgrad	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/> , <input type="text"/>

3 Hvor mange personer og årsverk anslår du foretaket vil bruke til egen FoU-aktivitet i 2005?

Antall personer	<input type="text"/>	Antall årsverk	<input type="text"/> , <input type="text"/>
-----------------	----------------------	----------------	---

4 Oppgi kostnadene til egenutført FoU i foretaket i 2004. Oppgi i hele 1 000 kroner

Interne driftskostnader:

Lønnskostnader (faktiske)	<input type="text"/>	000
Andre driftskostnader (unntatt avskrivninger). Kjøp av FoU-tjenester føres i spørsmål 8	<input type="text"/>	000
Kjøp av varige driftsmidler (kjøpsverdi)		
Kjøp/anskaffelse av bygninger, eiendommer og lignende til FoU	<input type="text"/>	000
Kjøp/anskaffelse av maskiner, utstyr, instrumenter og lignende til FoU	<input type="text"/>	000
Sum: Kostnader til egenutført FoU i alt i 2004 (overføres til spørsmål 19)	<input type="text"/>	000

5 Hvor mye anslår du at foretaket vil bruke til FoU i 2005? Oppgi i hele 1 000 kroner

 000

6 Har foretaket solgt FoU-tjenester til andre i løpet av 2004? Ta også med salg til andre enheter i konsernet

Ja → Oppgi beløp

Nei

7 Kjøpte foretaket FoU-tjenester fra andre i perioden 2002-2004?

Ja

Nei → Gå til **9**

8 Oppgi kostnader til innkjøpte FoU-tjenester fra andre i 2004 (unntatt moms). Sett kryss foran de type enheter foretaket har kjøpt tjenester fra og oppgi deretter beløp i 1 000 kr.

☐ Annen enhet i eget konsern i Norge	<input type="text"/>	000
☐ Annen enhet i eget konsern i utlandet	<input type="text"/>	000
☐ Andre norske foretak	<input type="text"/>	000
☐ Andre utenlandske foretak	<input type="text"/>	000
☐ Forskningsinstitutter, universiteter og høyskoler i Norge	<input type="text"/>	000
☐ Forskningsinstitutter, universiteter og høyskoler i utlandet	<input type="text"/>	000
☐ Bransjeinstitutt mv i form av kontingenter, avgifter, lisenser, gaver og lignende	<input type="text"/>	000
☐ Eksterne FoU-kostnader i alt (overføres til spørsmål 19)	<input type="text"/>	000

Innovasjon

De neste spørsmålene dreier seg om innovasjon. Innovasjon er basert på resultater av enten ny teknologisk utvikling, nye kombinasjoner av eksisterende teknologi eller utnyttelse av annen kunnskap ervervet av foretaket. Dette omfatter FoU, men også annen aktivitet. Både foretak med og uten FoU skal svare på denne delen av undersøkelsen.

Produktinnovasjon

Produktinnovasjon er en vare eller tjeneste som enten er ny eller vesentlig forbedret med hensyn på dets egenskaper, tekniske spesifikasjoner, innebygd software eller andre immaterielle komponenter eller brukervennlighet. Innovasjonen skal være ny for foretaket; den må ikke nødvendigvis være ny for markedet. Det er ikke avgjørende om innovasjonen er utviklet av ditt foretak eller av andre foretak. Endringer av bare estetisk natur, og bare salg av innovasjoner fullt og helt utviklet og produsert av andre foretak skal ikke inkluderes.

10 Har foretaket i perioden 2002-2004 introdusert produkter (varer eller tjenester) på markedet som er nye eller vesentlig forbedrede for foretaket?

- Ja, varer
- Ja, tjenester
- Nei → **Gå til 14**

Hvem utviklet disse produktene? Kryss av for det mest passende alternativet

- I hovedsak eget foretak eller konsern
- Eget foretak i samarbeid med andre (foretak/institutt/U&H)
- I hovedsak andre (foretak/institutt/U&H)

11 Beskriv kort hva som er nytt eller vesentlig forbedret ved den viktigste produktinnovasjonen for foretaket i perioden 2002-2004:

12 Fordel etter beste skjønn foretakets omsetning ¹ i 2004 på:

Nye eller vesentlig forbedrede produkter (varer eller tjenester) introdusert i perioden 2002-2004	<input style="width: 80px; height: 20px;" type="text"/> %
Uforandrede eller lite endrede produkter (varer eller tjenester) i perioden 2002-2004. Varer og tjenester fullt og helt utviklet og produsert av andre skal inkluderes her	<input style="width: 80px; height: 20px;" type="text"/> %
Total omsetning i 2004	<input style="width: 80px; height: 20px; border: 2px solid black;" type="text" value="1.0.0"/> %

¹ For kredittinstitusjoner: Renteinntekter og tilsvarende inntekter; for forsikringsselskaper: Brutto premieinntekter

13 Har foretaket i perioden 2002-2004 introdusert produkter på markedet som ikke bare er nye eller forbedrede for foretaket, men også for foretakets marked?

- Ja → Anslå hvor stor del av omsetningen i 2004 som stammer fra disse produktene: %
- Nei

Prosessinnovasjon

Prosessinnovasjon omfatter nye eller vesentlig forbedrede produksjonsteknologi/-metoder og nye eller vesentlige forbedrede metoder for levering av varer og tjenester. Innovasjonen skal være ny for foretaket; foretaket må ikke nødvendigvis være den første til å introdusere denne prosessen. Det er ikke avgjørende om innovasjonen er utviklet av ditt foretak eller av andre foretak. Rene organisasjonsmessige endringer skal ikke inkluderes her.

14 Introduserte foretaket i perioden 2002-2004 noe av det følgende ....

Ja Nei

Nye eller vesentlige forbedrede metoder for produksjon eller framstilling av varer eller tjenester .... Nye eller vesentlige forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon av varer eller tjenester .... Nye eller vesentlige forbedrede støttefunksjoner, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT .... Hvis du har svart nei på alle spørsmål under 14: → Gå til **17**Hvis ikke: → Gå til **15****15** Hvem utviklet disse prosessene? Kryss av for det mest passende alternativet

- I hovedsak eget foretak eller konsern
 Eget foretak i samarbeid med andre (foretak/institutt/U&H)
 I hovedsak andre (foretak/institutt/U&H)

16 Beskriv kort hva som er nytt eller vesentlig forbedret ved den viktigste prosessinnovasjonen for foretaket i perioden 2002-2004:
17 Hadde foretaket ved utgangen av 2004 pågående aktivitet for å utvikle eller introdusere nye eller vesentlig forbedrede produkter eller prosesser som ennå ikke var ferdigstilt, inkludert FoU-aktivitet?

- Ja
 Nei

18 Utførte foretaket i perioden 2002-2004 aktivitet for å utvikle eller introdusere nye eller vesentlige forbedrede produkter eller prosesser som er blitt avbrutt, inkludert FoU-aktivitet?

- Ja, avbrutt i planleggingsfasen
 Ja, avbrutt etter at prosjektet var startet
 Nei

Hvis du har svart nei på alle spørsmålene 10, 14, 17 og 18: → Gå til **27** (Det vil si at foretaket ikke har pågående eller nylig avsluttet innovasjonsaktivitet)

Andre går til: → **19**

19 Innovasjonsaktiviteter foretaket utførte i perioden 2002-2004 og kostnaden for hver aktivitet

Kostnadene i 2004, inkl. lønns- og egne driftskostnader, kjøp av tjenester og investeringskostnader (ikke avskrivninger). 1 000 kroner

Forsknings og utviklingsarbeid i eget foretak (intern FoU) (overføres fra spørsmål 4) .. 000

Kjøp av FoU-tjenester (ekstern FoU) (overføres fra spørsmål 8) 000

Kryss av hvilke innovasjonsaktiviteter, utenom FoU, foretaket utførte i perioden 2002-2004. Anslå i tilfelle kostnaden for hver aktivitet for 2004.

Kjøp av maskiner og utstyr. Rettet spesielt mot utvikling av nye produkter og/eller prosesser (utenom FoU) 000

Kjøp av annen ekstern kunnskap. Kjøp av rettigheter til bruk av patenter, ikke-patenterte oppfinnelser, lisenser, know-how, varemerker, tegninger og konsulenttjenester (utenom FoU), samt anskaffelse av dataprogram som ikke er klassifisert annet sted .. 000

Kompetanseoppbygging. Opplæring av personale i direkte tilknytning til utvikling og/eller introduksjon av nye eller forbedrede produkter eller prosesser, både bruk av eksterne tjenester og intern utdanning (utenom FoU) 000

Markedsintroduksjon av innovasjoner. Innbefatter intern og ekstern aktivitet i forbindelse med lansering av et nytt eller forbedret produkt. Dette kan omfatte forundersøkelser i markedet, markedstester og lanseringsreklame. Oppbygging av distribusjonsnett for markedsføring av innovasjoner skal derimot ikke inngå 000

Annet forarbeid for produksjon eller levering. Innbefatter planer og tegninger som beskriver prosedyrer, tekniske spesifikasjoner og andre praktiske tiltak, ikke nevnt annet sted, som er nødvendig for produksjon av de nye eller forbedrede produktene eller for å innføre de nye prosessene 000

Totale innovasjonskostnader, inkl. FoU, i 2004. I 1 000 kroner 000

20 Mottok foretaket noen form for offentlig eller annen finansiell støtte av noen av følgende typer for FoU- og innovasjonsvirksomheten i perioden 2002-2004? Offentlig finansiell støtte omfatter tilskudd, lån med subsidieelement og lånegarantier. Ordinær betaling for ordrer fra offentlige kunder skal ikke omfattes.

	Ja, til FoU	Ja, til andre innovasjonsaktiviteter enn FoU	Nei	Hvis ja, oppgi beløp for 2004
Regionale myndigheter (fylke, kommune)	☐	☐	☐	<input type="text"/> 000
Sentrale myndigheter (departement, direktorat)	☐	☐	☐	<input type="text"/> 000
Norges forskningsråd	☐	☐	☐	<input type="text"/> 000
Skattefradrag (SkatteFUNN)	☐	☐	☐	<input type="text"/> 000
Innovasjon Norge (tidl. SND)	☐	☐	☐	<input type="text"/> 000
EU's rammeprogram for forskning	☐	☐	☐	<input type="text"/> 000
Annen finansiering av den europeiske union (EU-institusjoner)	☐	☐	☐	<input type="text"/> 000
Annen finansiering fra utlandet	☐	☐	☐	<input type="text"/> 000
Venture kapital	☐	☐	☐	<input type="text"/> 000

21 Innovasjonsaktiviteten kan ha hatt forskjellige effekter for foretaket. For de ulike alternativene, oppgi graden av virkning ved utgangen av 2004 av innovasjonsaktivitet gjennomført av foretaket i perioden 2002-2004.

L	I høy grad	I middels grad	I lav grad	Ikke relevant
	Utvidet spekter av varer eller tjenester	☐	☐	☐
Utvidet marked eller økt markedsandel	☐	☐	☐	☐
Forbedret kvalitet i varer eller tjenester	☐	☐	☐	☐
Forbedret fleksibilitet for produksjon av varer eller levering av tjenester	☐	☐	☐	☐
Økt kapasitet for produksjon av varer eller levering av tjenester	☐	☐	☐	☐
Reduserte arbeidskostnader per produsert enhet	☐	☐	☐	☐
Reduserte material- og energikostnader per produsert enhet	☐	☐	☐	☐
Forbedret effekt på miljø, helse eller sikkerhet	☐	☐	☐	☐
Oppfylt forskrifter eller standarder	☐	☐	☐	☐

22 Forskjellige former for informasjon er nødvendig for utvikling og introduksjon av nye produkter og prosesser. Vi er interessert i å vite mer om hvor denne informasjonen kommer fra. Oppgi betydningen av følgende kilder til foretakets innovasjonsaktiviteter i perioden 2002-2004.

L	Stor betydning	Middels betydning	Liten betydning	Ikke brukt/ikke relevant
	Innen foretaket	☐	☐	☐
Andre foretak i samme konsern	☐	☐	☐	☐
Leverandører av utstyr, materiell, komponenter eller dataprogram	☐	☐	☐	☐
Klienter, kunder	☐	☐	☐	☐
Konkurrenter	☐	☐	☐	☐
Konsulenter, konsulentforetak	☐	☐	☐	☐
Kommersielle laboratorier /FoU-foretak	☐	☐	☐	☐
Universiteter eller høyskoler	☐	☐	☐	☐
Offentlige eller private forskningsinstitutter	☐	☐	☐	☐
Faglige konferanser, møter, messer og utstillinger	☐	☐	☐	☐
Faglige tidsskrifter eller publikasjoner	☐	☐	☐	☐
Bransjeorganisasjoner	☐	☐	☐	☐

Innovasjonssamarbeid i 2002-2004.

Med innovasjonssamarbeid menes aktiv deltaking i felles FoU og andre innovasjonsaktiviteter med andre organisasjoner (enten andre foretak eller ikke-kommersielle institusjoner). Dette betyr ikke nødvendigvis at begge parter oppnår umiddelbar økonomisk gevinst fra samarbeidet. Rent kontraktarbeid uten aktivt samarbeid fra begge parter omfattes ikke.

23 Hadde foretaket innovasjonssamarbeid, inkl. FoU, med andre foretak eller institusjoner i perioden 2002-2004?

- Ja
- Nei → Gå til **26**

L

24 Kryss av for type samarbeidspartner og hvor denne er geografisk lokalisert. Flere svaralternativer er mulig

	Norge	Norden	EU/EFTA utenom Norden	USA	Andre
Andre foretak i samme konsern	☐	☐	☐	☐	☐
Leverandører av utstyr, materiell, komponenter eller dataprogram	☐	☐	☐	☐	☐
Klienter, kunder	☐	☐	☐	☐	☐
Konkurrenter	☐	☐	☐	☐	☐
Konsulenter, konsulentforetak	☐	☐	☐	☐	☐
Kommersielle laboratorier /FoU-foretak	☐	☐	☐	☐	☐
Universiteter eller høyskoler	☐	☐	☐	☐	☐
Offentlige eller private forskningsinstitutter	☐	☐	☐	☐	☐

25 Hvor viktig er innovasjonssamarbeidet for foretaket?

	Svært viktig	Nokså viktig	Lite viktig	Ingen partner
Andre foretak i samme konsern	☐	☐	☐	☐
Leverandører av utstyr, materiell, komponenter eller dataprogram	☐	☐	☐	☐
Klienter, kunder	☐	☐	☐	☐
Konkurrenter	☐	☐	☐	☐
Konsulenter, konsulentforetak	☐	☐	☐	☐
Kommersielle laboratorier /FoU-foretak	☐	☐	☐	☐
Universiteter eller høyskoler	☐	☐	☐	☐
Offentlige eller private forskningsinstitutter	☐	☐	☐	☐

26 Var noe av foretakets innovasjonsvirksomhet i perioden 2002-2004 ....

	Ja	Nei
Alvorlig forsinket i forhold til tidsplan?	☐	☐
Alvorlig forsinket med økonomiske konsekvenser?	☐	☐

27 Hvor hemmende var følgende faktorer for innovasjonsaktivitet eller avgjørende for ikke å innovere i perioden 2002-2004. Oppgi graden av viktighet for de relevante faktorene. Flere enn en faktor kan krysses av.

	Svært viktig	Nokså viktig	Lite viktig	Ikke relevant
For høye innovasjonskostnader	☐	☐	☐	☐
Mangel på finansiering innen foretaket eller konsernet	☐	☐	☐	☐
Mangel på passende finansiering fra kilder utenfor foretaket	☐	☐	☐	☐
Problemer med å holde på eller rekruttere kvalifisert personell	☐	☐	☐	☐
Mangel på teknologisk informasjon	☐	☐	☐	☐
Mangel på markedsinformasjon	☐	☐	☐	☐
Vanskelig å finne samarbeidspartner for innovasjon	☐	☐	☐	☐
Markedet dominert av etablerte foretak	☐	☐	☐	☐
Usikker etterspørsel etter nye varer og tjenester	☐	☐	☐	☐
<u>Spesielt for foretak uten innovasjonsaktivitet:</u>				
Ikke behov på grunn av tidligere innovasjoner	☐	☐	☐	☐
Ikke behov på grunn manglende etterspørsel i markedet	☐	☐	☐	☐

28 Gjorde foretaket, eller konsernet som foretaket tilhører, i perioden 2002-2004 bruk av følgende metoder for å beskytte oppfinnelser eller innovasjoner utviklet av foretaket?

	Ja	Nei
Søke om patent	☐	☐
Mønsterbeskyttelse	☐	☐
Varemerke	☐	☐
Opphavsrett (copyright)	☐	☐
Hemmeligholdelse	☐	☐
Kompleks utforming/design	☐	☐
Tidsforsprang på konkurrentene	☐	☐

Organisasjonsmessige innovasjoner.

En organisasjonsmessig innovasjon er gjennomføring av nye eller vesentlige endringer i strukturen i foretaket eller metoder for ledelse for å øke foretakets bruk av kunnskap, kvaliteten i varer og tjenester eller effektiviteten i arbeidsprosesser.

29 Kryss av for hvilke organisatoriske endringer foretaket introduserte i perioden 2002-2004.

	Ja	Nei
Nye eller vesentlig forbedrede kunnskapssystemer for ledelse for å bedre bruk eller utveksling av informasjon, kunnskap og kompetanse innen foretaket	☐	☐
Større endring i organiseringen av arbeidet innen foretaket, som endringer i ledelsesstrukturen eller integrering av ulike avdelinger eller aktiviteter	☐	☐
Nye eller vesentlige endringer i forholdet til andre foretak eller offentlige institusjoner, som allianser, partnerskap eller utskilling av aktiviteter (outsourcing, sub-contracting)	☐	☐

Hvis foretaket ikke introduserte organisatoriske endringer (nei på alle): → Gå til **31**

30 Hvor stor effekt hadde de organisatoriske endringene på følgende forhold: Hvis foretaket har gjennomført flere organisatoriske endringer svar ut fra en totalvurdering.

	Høy effekt	Middels effekt	Lav effekt	Ikke relevant
Redusert responstid på behov fra kunder eller leverandører	☐	☐	☐	☐
Forbedret kvalitet i foretakets varer eller tjenester	☐	☐	☐	☐
Reduserte kostnader per produsert enhet	☐	☐	☐	☐
Økt tilfredshet blant foretakets ansatte og/eller redusert utskifting av ansatte	☐	☐	☐	☐
Økt kapasitet i foretaket	☐	☐	☐	☐
Økt lønnsomhet for foretaket	☐	☐	☐	☐

Markedsinnovasjon.

En markedsinnovasjon er gjennomføring av ny eller vesentlig endret design eller salgsmetoder for å gjøre foretakets varer eller tjenester mer attraktive eller for å åpne nye markeder.

31 Introduserte foretaket i løpet av 2002-2004 markedsinnovasjoner i form av ...

	Ja	Nei
Vesentlige endringer i utseende, utforming eller innpakning i ett av foretakets varer eller tjenester (unntatt rutine- eller sesongmessige endringer f.eks av klær)	☐	☐
Ny eller vesentlig endret metode for salg eller distribusjon, som salg via internet, franchise, direktesalg eller distribusjonslisenser	☐	☐
Orientering og salg mot nye kundegrupper eller markedssegmenter	☐	☐

Hvis foretaket ikke introduserte markedsinnovasjoner (nei på alle): → Gå til **33**

32 I hvilken grad resulterte de gjennomførte markedsinnovasjonene i følgende effekter: Hvis foretaket har gjennomført flere markedsmessige endringer svar ut fra en totalvurdering.

	I høy grad	I middels grad	I lav grad	Ikke relevant
Økt salg av varer og tjenester	☐	☐	☐	☐
Økt lønnsomhet for foretaket	☐	☐	☐	☐

Til slutt noen spørsmål om foretaket

33 Er foretaket del av et konsern?

Ja → I hvilket land ligger hovedkontoret?

Nei

34 Hva er gjennomsnittlig levetid for foretakets viktigste produkt (vare eller tjeneste) før det blir erstattet av et nytt eller blir vesentlig endret:

- Mindre enn 1 år
- 1-3 år
- 4-6 år
- 7-9 år
- Mer enn 9 år
- Ikke mulig å oppgi

35 I hvilke geografiske markeder selger foretaket sine produkter eller tjenester? Sett kryss for hvert marked.

- Bare lokalt/regionalt i Norge
- Hele Norge
- Andre EU-/EFTA - land¹
- Andre land

Hvis foretaket selger i flere markeder: Hvilket er det viktigste markedet?
Sett et kryss:

- Lokalt/regionalt i Norge
- Norge for øvrig
- Andre EU-/EFTA - land
- Andre land

¹ Belgia, Bulgaria, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Hellas, Irland, Island, Italia, Kroatia, Kypros, Latvia, Liechtenstein, Litauen, Luxembourg, Malta, Nederland, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Storbritannia, Sveits, Sverige, Tsjekkia, Tyrkia, Tyskland, Ungarn og Østerrike.

36 Hva var omsetningen/driftsinntekten i 2004? (Salg av varer og tjenester, inklusive eksport, unntatt moms). Oppgi i 1 000 kroner.

000

37 Hva var eksport av varer og tjenester i 2004? Oppgi i 1 000 kroner

000

38 Hvor mange sysselsatte, inkludert deltid, hadde foretaket totalt i 2004?

Kontaktperson for SSB:

Fornavn:	<input type="text"/>
Etternavn:	<input type="text"/>
Stilling:	<input type="text"/>
Telefon:	<input type="text"/>
Faks:	<input type="text"/>
E-postadresse:	<input type="text"/>

Kommentarer/merknader:

Vennligst send det ferdig utfylte skjemaet tilbake i den vedlagte svarkonvolutten innen:

Takk for innsatsen.

